

Це — весна. Це — крокуси. Ніжні, запахущі і дивно вперті, сміливі. Проростають крізь ледь розмерзлу землю, коли й трава ще спить. Відважно розкривають цвіт назустріч небу. Провіщають початок нової весни, нового квіту і плоду. Це — крокуси. Це перший крок із зими у літо, під сонце, світло, тепло. Ти чуєш, як вони обнадійливо зігрівають твоє серце? Ти також здатен пророцтва і зацвісти! Зроби свій красивий, свій відважний, свій вирішальний крок 31 березня!

Фото О. Кутлахметова

ДОКИ Є ЩЕ СИЛА!

Вітаємо Вас, дорогі читачі "Слова Просвіти"!

І — знову ми на порозі рішучих громадянських подій, і чергова українська весна промовляє до кожного з нас: — що посієш, те й пожнеш... Романтична національна душа не раз висловлювала-виспівувала свої весняні сподівання розчуленими рядками, бодай ось цими: "А вже весна, а вже красна, зі стріх вода капле, молодому козакові мандрівочка пахне", і стелилися дороги — ні, не на чотири сторони світу в пошуках насущного, а на Січ, на бій, де "ой чи пан, чи пропав", де воля й життя означало те саме... Часи наші й не романтичні, і не прагматичні, а нагадують весняне поле, оране-переоране, але, поки що, без засіву, — спокушений орендарями й перекупниками господар вагається над напівпорожніми засіками: чим сіяти, в яке насіння повірити, аби ж таки знову кукіль не вродив... Адже тільки ним, хлібом, будемо сильні.

Ось чому й мене, вже давно міську людину, поклало **щось** на батьківське поле. А якщо чесно, то захотілося бодай на день-другий вирватися із столичної колотнечі, із передвиборчої вакханалії, що нахабно переймає тебе на вулицях і площах, перехлюпує з телеекрану, перегукує з ефіру і падає під ноги зі вщерть забитої поштової скриньки. Тож, підбадьоривши себе відомими рядками відомого поета, що "учистив на край світу через П'ятихатки", подалася і я на свою Батьківщину, до рідних могил... Боже ж ти мій! Від чого втікала, до того й приїхала! Ось він, рідний райцентр N-ної області єдиної України! Всюди вони! На стовпах із ліхтарями, які давно не світять. На дверях і вікнах клубу, який ремонтується кілька років. Навіть на стовбурах дерев понівеченого парку, який навіщо розрили і викорчували, як-раво сяють кольорові плакати тих, хто хоче утримати владу в своїх руках.

Ленін в заляпаному пальті — кілька сортів фарби розлилося по ньому, ніби вискочив із вибоїни часу та став над трасою "Кривий Ріг — Дніпропетровськ", терпляче слухає чергового витію-нувориша, "мильного короля" із ближнього містечка, чия коротко стрижена команда примудрилася накинути вождеві на шию свій плакат. Гучномовець команди нахабно повернутий в бік вікон райдержадміністрації, біля входу до якої красується плакат єдиного героя.

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Мимохідь думаю: якби вчасно прибрали гіпсового вождя пролетаріату, не мали б тепер клопоту з децибелами, що стрясають стіни теperшньої влади... На площі — базар. Ціни вражають навіть на столичні мірки. Товар не приваблює — залишки із запасів турецьких "човників", польські сосиски, кава без термінів придатності...

Жодне адміністративне приміщення не бачило щітки і не нюхало фарби багатьох років. Але іномарки, забрюхані, як весняні курки, свідчать, що адмінресурс процвітає. Є, звісно, й новобудови: в селищі, де населення трішки більше, ніж десять тисяч, за останнє десятиріччя з'явилося чотирнадцять барів, ресторанів, нічних клубів, кафе, — генделіків, одним словом, що гордо іменуються сучасними назвами. Можливо, народ в цьому, рідному мені районі, особливо веселий, виїздить по вихідних і в будень автобусами в ці заклади, аби поруч із владою святкувати веселе життя? Ні, доїхати в райцентр із будь-якої точки, крім обласної, не просто. Маршрутні автобуси давно не ходять, хоч потреба в цьому є: закриті магазини, нидіють школи, забуто про побутову сферу. А ось "бари" повідкривалися навіть на глухих хуторах. А й то: де поговорити колишнім трактористам та зоотехнікам про те, кого обирати, як не в "звіринцях"? До того ж, горілку там розливають в борг. П'ють тепер, здебільшого, в борг. Під бичка чи кабаничку, якого вирощують для погашення боргів, що їх не бракує: усі всім винні. Колишні колгоспи — колишнім колгоспникам, нинішній бюджет — бюджетникам, мешканці "хрущовок" сорокарічної давності — заборгували квартплату, а їм не додано тепла і води, — цілий січень сиділи в холодних, безводних квартирах... Світло по селах держава теж економить, — гасне і світиться тоді, коли хоче. Питання — "За кого?" сприймається як провокація. Начальство знає за кого, і це — однозначно, політи — загадково мовчать, оберігаючи своє святе право написати кілька м'яуків на бюлетені чи проголосувати за комуністів... Але — не все так погано у нашому домі! Сільську інтелігенцію, вчителів і лікарів, намагаються перекупити, несподівано переймаючись інтересом до шкільних і медичних справ, обіцяючи щось поладити, відремон-

тувати, а то й придбати... Безплатно, але за тверду валюту — голоси. Голоси просять порахувати наперед... Ті, кому втрачати нічого, бо їхня єдина неподільна держава — город-господуваньник, спокійні і навіть байдужі. Ті, хто займає хоч невеличкі крісельця — знервовані й заклопотані. Крісельця хитаються і можуть впасти, їх міцність залежить од відсотку голосів за них, єдиних...

Бутерброд із салом та зеленою цибулею над травою по-свійськи підморгує: випий і проголосуй! Навчена до підтекстів душа читає: за цих можна голосувати лише сп'яну... Ні роздубані шляхи, ні шифер, зірваний із дахів ферм і громадських споруд, ні повикручені із землі труби мертвих водопроводів — віри й оптимізму не додають: сало явно з мишоловки...

Голосуватимуть мої земляки за ті пенсії, які вони колись отримували, за робочі місця, які втратили, за спогад про кращі часи, — район колись охрестили "червоною зоною", і від цього нікуди подітися: не переконання, а бідність, безвихідь вкине частину бюлетенів на рахунок комуністів. Вільні степові душі висловлять свій протест голосами, відданими опозиції. Люди помірковані, розмисливі, — а таких у нас більшість, — стоятимуть за "наших"...

— Ти б, — радить мені земляк, мій попутник в автобусі, що везе нас на криворізький вокзал, — написала б у якійсь газеті: хай менше торгують Україною. А то згадують її, народну, лише перед виборами. Тоді вже всі — українці, всі козаки, всі гетьмани, і Кучма — з булавою! А минають вибори — знову "братом" кланяються, знову — не українські, а радянські наші начальники...

Дядько замовкає, дивиться в мутну шибку автобуса, де чорніють поля, і, не чекаючи моєї відповіді, закриває тему:

— Ет, хіба вони землі послухають?! Хіба знають свій народ? Нічого, ось наші прийдуть! Ще сила у людей є... Скоро — сіяти!

Любов ГОЛОТА

Сьогодні в номері:

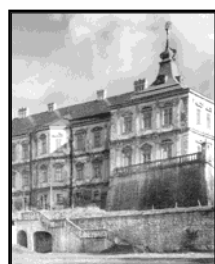
Читацьке віче

стор. 6—8

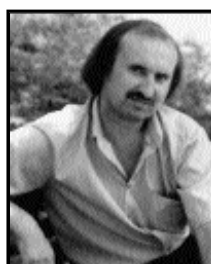
Квітень Олесь Гончара

стор. 11

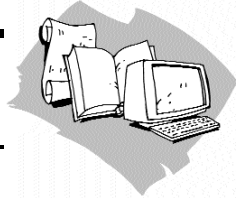
Жив-був замок...

стор. 13

Михайло Прудник: "З Вас гривня!"

стор. 15

Редакція “Слова Просвіти” щиро вдячна читачам, які відгукуються на пекучі проблеми нашого національного буття, адресуючи свої листи газеті та голові ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка народному депутату П. Мовчану, але, на превеликий жаль, опублікувати таку кількість відгуків не маємо жодної змоги. І все ж не можемо обійти мовчанням подію, що обурила, наприклад, громадські Товариства Львівщини, Рівненщини, Тернопільщини, Херсонщини, Київщини — наша газета вже писала про неї — грубе порушення ст. 10 Конституції України, Закону про мову віце-прем’єром О. Дубиною, який вигнав із засідання Міжвідомчої Комісії Кабміну першого заступника голови Держкомітету з енергозбереження М. Поровського за слушне зауваження, що засідання слід вести державною мовою. До речі, листи з цього приводу, адресовані одночасно Л. Кучмі й А. Кінаху, засвідчують і активність, і толерантність українців, які вказують: нехтування законів подеколи провокується байдужістю перших посадових осіб. Зокрема, ліквідація Ради з питань мовної

політики при Президенті, Комісії з питань українського правопису НАН та сектору мовної політики Кабміну в час, коли провокативно й злісно порушується Конституція і законодавство з мовних питань, вважають дванадцятіро громадських об’єднань Рівненщини, що звернулися до влади й ЗМІ, активісти Товариств “Мемо-

бюджет на 2001-й рік Мінфіном, що зняло передбачену фінансову дотацію єдиний в Криму україномовній газеті “Кримська світлиця”. Хіба подібні інциденти не ведуть до загострення мовних проблем в Україні? — запитують майбутні педагоги. Якщо п. Дубина не володіє державною мовою, то, може, й займати таку високу

попадливості служать і партчанству й мамоні? Аби тільки можна було здерти із брата три шкури — на все готові. Що ж тоді казати про недолюдків, чим зупинити їхнє прагнення збагатитися за всяку ціну? Дай, Боже, благають добродії Волков, Копотієнко та Заїка, аби хоч на цей раз народові нашому пота-

ня 16 березня заклали камінь під будівництво храму Покрова Божої Матері, освячений архієпископом Серафимом.

...Один із найактивніших наших дописувачів, п. М. І. Занько із с. Воскресенівка Богородухівського району, що на Харківщині, в кожному листі щиро бідкається про безгосподарність, що, мов повинь, поглинула слобожанські села. Весняний день — рік годує, а наші селяни, за прикладом сільської влади, все не очуняють після зимової сплячки. Щирий працелюб, добродій Занько все своє життя вклав у книгозбірню, яку плекає вже понад півстоліття. Не маючи змоги на старості дати лад кільком тисячам рідкісних книг, охоче продав би їх за помірну ціну, або й подарував якій добрій душі. Йому можна телефонувати: 62-113.

Тримайтеся, друзі! Хай нам пощастить.

Оглядач

МОВЧАТИ НЕ МОЖЕМО!

— запевняють наші дописувачі, благаючи Господа й владу про допомогу в суспільній біді

ріал”, “Просвіта”, Союз українців та ін., як і ветерани Другої світової війни та Спілка політв’язнів і репресованих Самбірщини, можуть стати причиною зовсім небажаних явищ.

Майже сотня осіб — членів Товариства “Просвіта” чортківського педучилища Тернопільської області — підписалися під листом, адресованим п. А. Кінаху щодо негідної поведінки п. О. Дубини в уже згаданій ситуації та факту невиконання Закону про

державну посаду йому теж не обов’язково?

Ігор Копотієнко з Дніпропетровська, Тимофій Заїка з села Павлівка, що під Севастополем, Анатолій Волков із Запоріжжя, як і сотні тисяч їхніх ровесників, не спроможні збагнути, як це вчорашні ревні поборники “рівності й братерства” притьомно заходилися грабувати народ? Який же це дивовижний імунітет утримує на поверхні комуноутантів, що вони з однаковою за-

ланило та й до Верховної Ради прийшли державні мужі, патріоти, а не пролази, здатні за ефемерні блага погубити душу.

Пан Анатолій Зборовський радить усім читачам “СП” чинити так, як вчинила ірпінська громада (Київщина): добилися від міськвиконкому надання земельної ділянки для будівництва церкви Київського патріархату. Дві церкви в Ірпені вже є, та в обох, на жаль, угніздилися чвари московського штибу. Тож патріоти Ірпе-

ПІСЛЯ СТРАШНОГО ГІПНОТИЧНОГО СНУ ПРОКИНЬМОСЯ ВІЛЬНИМИ

По чотирьох роках із часу останніх виборів наше суспільство знову поринуло у передвиборчі перегони. Знову чуємо заявлені гасла до повернення у комуністичне минуле з боку червоних блоків, одіозні вожді яких давно вже стали багатіями (у принципі, вони завжди ними й були) та експлуататорами. Ці блоки чомусь уже не кажуть про свою власну “честь і совість”, мабуть, упевнені, що їм черговий раз виборець не повірить. Знову чуємо заклики йти курсом незалежності й демократії, а не використовувати демократичні поняття, як дешеvu повію для набивання власних кишень. А зі східного кордону та від північного “бацьки” — ті самі заявлені гасла про колишній “єдиний савецький” простір та “проклятих буржуїв”, що резонують доморощеною п’ятою колоною, платними або й щирими зомбованими їх прихильниками.

А що ж наші люди? Чи історія навчила їх не піддаватися на смертельну наживку? Адже Україна за одне минуле сторіччя змогла пережити і розірваність етнічних земель і заборону рідного слова, друку, національно-демократичних організацій (в підросійській Україні); дві світові війни, у яких українцям належало лише вбивати одне одного за чужі інтереси. Будь-якій європейській країні вистачило б нечуваного

за масштабами голодомору 1932 – 1933 років, під час якого поїдали навіть мерців, найжорстокіших комуністичних репресій тридцятих років, щоб навіки забути про існування демократичних цінностей. То чи можна дивуватися, що всі ці страшні удари долі породили в нашому суспільстві зневіру, злостивість, внутрішні конфлікти, емоційну суспільну напругу, зубожіння населення, здебільшого людей літнього віку, проституцію (у тому числі й дитячу), алкоголізм, наркоманію, токсикоманію тощо, тощо, тощо?! Але й це стало додатковим психогенним стресом у нашому хворому суспільстві, відбившись на його членах у вигляді невротизації, дезадаптації та моральної деградації.

Щоденна конфронтація різних груп і верств населення, цькування одне одного дуже “на руку” лівим політичним силам (їхнє гасло поточного моменту: “чим гірше — тим краще”) — з одного боку, і олігархічним каналам — з другого, що в багатьох випадках є тим самим явищем. Ті хвороби радянського ладу, що були якось підфарбовані бравурною комуністичною пропагандою та агітацією, під час перебудови та перших років незалежності вийшли на сторінки газет і журналів, на телебачення і радіо, як тільки послабшала цензура, шквалом, що лише деморалізував наше безталанне су-

спільство, яке у переддень виборів знову опинилося на роздоріжжі між поверненням у тоталітарне минуле й закритими кордонами. І ми вже ніби й забули про довжелезні черги між політичною інквізицією, в’язнями сумління, пустопорожньою брехливою комуністичною демагогією на тему “загниваючого Заходу і прогресивного радянського Сходу”, — кримінальної держави на зразок латиноамериканських недорозвинених режимів, з одного боку, та, з другого, — входженням у вільне Європейське співтовариство, де вже перебувають майже усі наші західні сусіди.

Остання краплина, що переповнила чашу терпіння багатостраждального народу — зв’язок певних керівних осіб держави із вбивством відомих журналістів і діячів...

...Країна тривожно завмерла в переддень нових виборів. І хочеться з надією вірити, що на ранок після них 1 квітня ми прокинемося не в країні сміху або страху, а в істинно демократичній державі, за яку гордість сповнятиме наші серця.

Володимир МОЛОДЕЦЬ,
лікар-психіатр, Київ — Боярка

ХОЧУ ПРИСЛУЖИТИСЯ НАШОМУ ШКІЛЬНИЦТВУ

У 30-ті роки батькові моєму прізвище Сторож переробили на теперішнє Сторожев. І таких більшість...

Працюю в школі 32 роки. Належу до так званих російськомовних українців (не зросійщених, бо душа більшості таких, як я, завжди була і є українською). Викладаю історію українською мовою. Тут, у Донбасі, на Луганщині я знаю багато росіян, які розуміють, але не користуються українською мовою, хоча вважають себе патріотами України. Мій приятель, підполковник міліції у відставці, росіянин від батька і матері Літвінов Ігор Борисович говорив мені: “Чем больше я слышу плохого об Украине и украинцах, тем больше чувствую,

что становлюсь украинским националистом”.

На Луганщині 90 відсотків українського етносу (в мові, культурі, побуті — російськомовних українців), а росіяни — патріоти України, у яких велика повага до всього українського, знання українських пісень і держання українських традицій і звичаїв.

...Я давно займаюся літературною творчістю. Пишу вірші, історичні портрети і картини та дещо інше. Друкуюся в газетах, у колективних збірках тощо. Маю збірку російською мовою. Але більше пишу для практичної реалізації в школі. Це: “Історія України у віршованих портретах її видатних людей” (київські та галицько-волинські князі,

гетьмани та кошові отамани, народні герої); “50 історичних віршованих загадок з історії України”; “Дітям про Україну (50 запитань і відповідей. Катехізис), теж у віршованій формі; “Дітям про мораль та право”. Дещо є і для вчителів мови: “Вірші про синоніми, антоніми, омоніми, фразеологізми” та інше. “Історію в портретах...” читали і схвально відгукнулись про неї луганські поети І. Низовий, Л. Стрельник, Г. Половинко. Вважають, що “Історія в портретах”, історичні загадки, — це те, що зараз потрібно школі, коли прийшов час “збирати каміння”. Але для друку потрібні гроші, яких нема.

Для Луганської школи-інтернату написав “Програму

морального виховання” у віршах (“40 строф на роздум дітям”). Дирекція зацікавилась моїми творіннями (загадки, програми та інше), але за браком паперу поки що не може розмножити...

Використовую написане на уроках. Популярним став у школі мій “Лист запорожців до турецького султана” — діти прагнуть оживити картину Рєпіна. Але хотілось би, щоб мої матеріали з історії України мали й інші вчителі. Досвід показав, що це на користь дітям. Може, знайдуться спонсори?

Моя адреса: Луганська область, Лутугінський район, с. Успенка, вул. Красноармійська, буд. 48.

ВИБОРИ

Що любить всяк стражденню Україну
До дна душі, мене не потіша,
Бо то яка у кого та душа,
Який там глибо, коли здмухнути піну?!

Але чи є між нами навіжені,
Що люблять Неню аж до дна кишені?

Бо он вчорашній гіперпатріот
Переметнувся в табір опонентів:
О, він охоче послужив би Нені,
Але ж у тих — з ІКРОЮ бутерброд.

Ще й не такий він викине кульбіт:
— Перепродатися? А що?! Перекупіть!

Собаку панську рад лизнути в писк.
Та й сам би рад в собачу влізти шкуру:
Нашийник — це гарантія на миску,

На персональну кістку і конуру

ПЕРЕМІНА ВІТРУ

Спокоїно керував Федул:
Він знав-бо звідки вітер дув,
Та ще й пустив по вітру чутку,
Що вітер дме в його, мов, дудку.

А як збагне, було, мастак,
Що вітер якось дме не так,
То поверне до вітру спину
Й замінить дудку чи личину.

Отож коли зчинився рух,
Що багатьом аж сперло дух,
Як завше, удалось Федулу
Скрутити вітру з маком дулю.

Немає ні цибулі, ні дулі,
Щоб з крісла вимісив Федул;
І знову вітер до ладу
Дме у Федулову дудку.

Іван КОВЗУБАН

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибує на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залишеної у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу затьмарила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдивляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишніцьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигодував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці — ці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторі легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижницею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводився перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було комфортно. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентів-композиторів несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приємним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потому був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до уподобаних артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ушент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?"

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас люблять. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

БЕРЕЗЕНЬ, 31-го, ВЕЛИКИЙ ДЕНЬ

Вони ніколи не були створені один для одного — світле свято Воскресіння Христового і політика. Тим паче, такий її акт, як парламентські вибори, про які заздалегідь відомо, що будуть нечесні і сфальсифіковані. Тобто повністю такі, що суперечать християнським переконанням. Але цієї весни їм судилося бути разом — Великий день для віруючих західного обряду і день великих переживань для політиків та всіх, хто тільки бажає ними стати. І ті, й інші до 31 березня готувалися — перші постили і сповідувалися, очищаючи душу. Другі... Про них відомо надто багато, щоб вкотре згадувати.

Проте на свято і не тільки перед Богом рівні усі, а з днем Його Воскресіння насамперед пов'язують надії. Цілком традиційні — що, нарешті, все буде краще. І, можливо, прозорі вибори для всіх: кандидатів і виборців, католиків і православних, віруючих і тих, хто до Бога ще не прийшов. Бо всі є громадянами однієї держави. Тож якщо в неділю на виборчій дільниці зустрінете святоково вбрані людей з пасхальними кошиками в руках, знайте — вони прийшли голосувати просто зі служби Божої, привітайте їх не лише з урочистістю виконання громадянського обов'язку.

Ми ж вітаємо християн західного обряду вже сьогодні і бажаємо, щоб разом з Пасхою у їхні оселі увійшли гармонія, впевненість у завтрашньому дні і любов. З Великоднем!

Редакція газети

Пам'ятник герою

Він належав до тих лічених політиків, яким довіряли не завдяки соціологічним опитуванням чи піар-кампаніям, і за яким щиро плакали після його загибелі. В'ячеслав Чорновіл тепер постав у бронзі — один із монументів

відкрито на його могилі на Байковому цвинтарі, другий — на місці фатального зіткнення "то-

йоти" і вантажівки.

Про спадщину Чорновола сьогодні говорять з гіркотою: про розколений Рух, синів, що опинилися в різних політичних таборах. Але залишилося те, чого

не відняти нікому: і завдяки Чорноволу українці живуть у незалежній державі.

Освятити пам'ятник і провів панахиду за загиблим Патріарх Філарет. У поминальній урочистості

ВІДКРИТО ПАМ'ЯТНИК В'ЯЧЕСЛАВУ ЧОРНОВОЛУ

Під час панахиди. Фото О. Кутлахметова

взяли участь родичі і соратники В. Чорновола — вдова Алена Пашко, син Тарас, сестра Валентина, Геннадій Удовенко, Павло Мовчан. А ще вшанувати героя прийшли кілька сотень людей.

Автор пам'ятника — молодий скульптор Богдан Мазур, свою роботу він створював при допомозі Атини Пашко, яка найкраще знала В'ячеслава Максимовича.

Його убивць досі не знайдено, справу закрито. Але матеріали для її поновлення знову збирають.

ПРЕСА УКРАЇНИ, АЛЕ НЕ УКРАЇНСЬКОЮ

Українську пресу сьогодні важко уявити без російськомовної періодики, яка становить поважну частку всіх видань. Частка виглядає ще поважніше, якщо взяти до уваги тенденцію видавців друкувати новостворені видання саме російською. Бо в Україні це, виявляється, комерційно вигідніше.

Згідно з даними Управління засобами масової інформації Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення, в Україні зареєстровано понад 14000 періодичних видань. З них українськомовних — 2999, російськомовних — 2018. Змішаних, або таких, що друкують матеріали двома мовами — 3771. Є дубляжні видання — 5171 — більшу частину тиражу вони друкують російською, символічно — українською. Нарешті, зареєстровано 160 українських аналогів зарубіжної преси, або вітчизняних філій розкручених московських медіа-проектів. Чому так багато газет і журналів друкуються не українською, за відповіддю далеко ходити не треба. Якщо абстрагуватися від патріотичних міркувань, то йдеться про чистий бізнес — вважається, що російською у нас читають значно більше, ніж державною. Саме цим керувався насамперед відомий американський видавець Джеф Санден, відкриваючи недавно новий журнал "Корреспондент" — російськомовний, так само, як і численні розважальні, "жіночі" чи "чоловічі" журнали. Солідними тиражами, коли пишуть саме українською, можуть похвалитися хіба що нечисленні газети західного регіону, де традиційно надають перевагу українській. Втім — відомо лівівська газета "Високий замок" не

так давно пішла на експеримент, друкуючи кілька своїх сторінок російською. Ще одне лівівське видання — "Експрес", взявшись за освоєння столичних просторів, стало газетою "Київ-Експрес".

У решті регіонів ситуація така: державною мовою виходять 1963 газети і журнали, російською — 1576. У декотрих обласних центрах, щоб полічити українські видання, пальців однієї руки буде за багато — як у Луганську чи в Криму, де аж по дві українські газети.

У Києві варто проїхатися в метро, щоб побачити, що читає народ у "Сьогодні", "Вечерние вести" чи "Бульвар". Але зовсім не "Українське слово" чи "Україну молоду". Звичайно, читачеві не накажеш, яку газету купувати, але навряд чи тут йдеться лише про свідомий вибір — вплив на нього реклами ще ніхто не відміняв.

Загалом протягом останніх років спостерігається тенденція до збільшення російськомовних видань. Однак директор асоціації видавців України Лідія Молодецька не вважає, що ситуація є загрозливою для українськомовної періодики:

— Йдеться насамперед про вимоги ринку, на якому сьогодні успішніше розвиваються видання російською мовою. Але я б не говорила про загрозу витіснення української періодики, для цього немає підстав. А для підтримки останньої мають бути якісь державні програми.

Державних програм для підтримки преси державною мовою немає.

Ось що думає з цього приводу голова ВУТ "Просвіта" Павло Мовчан:

— Я бував у невеликих європейських

держав, які починають своє національне буття з нуля. Наприклад, Словенія — не бачив там жодної італійської чи німецькомовної газети, хоч країна межує з цими потужними державами. Але культурно-інформаційний простір — тільки словенською.

У нас інакше, хоч російською той словесний покруч, яким друкуються російськомовна преса, назвати важко. Але саме такий сурогат вигідний владі — коли Україна стає ринком збуту інформаційного російського товару. У нас закон існує окремо, а інститути влади — окремо. І жодного контролюючого органу, який би здійснював конституційний нагляд, у державі не існує. Мовне питання переходить в ідеологічну категорію, воно впливає і на вибір України. Мовний фактор додатково стає фактором корупційності: кошти — коштами, а мова — мовою. А смаки і вподобання — це явна ознака того, що я — "свій", член "большой, хорошей шарашки".

У нас справжнє співвідношення українськомовного інформаційного продукту до російського відрізняється від офіційного — 13 % до 87 %.

Не схоже на те, щоб співвідношення збільшувалося на користь українського. Зайдіть на будь-який інтернетівський сайт вакансій для журналістів чи редакторів — 99 зі 100 працевлаштувань саме "требуються", а не "потрібні" нові кадри для роботи в російськомовних виданнях.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ВЕЛИКОДНІ ВИБОРИ ДАЙ НАМ ДНЕСЬ...

31 березня Україна обиратиме новий парламент, цього ж дня християни західного обряду святкуватимуть воскресіння Христове. Вважається, що одне другому не завадить. Тим часом представництва двох іноземних церков в Україні — римо-католицької та православної Московського Патріархату — демонструють протилежний підхід до виборів.

За тиждень до останнього березневого дня у католиків була Вербна неділя, наприкінці служби Божої священники закликали парафіян обов'язково взяти участь у виборах, хоч і свято. Таке рішення прийняла конференція єпископату римо-католицької церкви в Україні. Попри те, що призначення українською владою дня виборів на Пасху було сприйнято як "неповага до вірних та їхніх релігійних почуттів". Що й казати, державі традиційно — не до сентиментів на високі теми.

Тим часом про високе раптом вирішили згадати комуністи — їхній лідер Петро Симоненко повідомив наприкінці минулого тижня про те, що КПУ звернулася до Генпрокуратури з вимогою зняти з реєстрації православну церкву Київського Патріархату як таку, що створена "на незаконних підставах". Офіційна версія — "треба захистити віруючих од втручання державних службовців і вищих посадових осіб". Йдеться про те, щоб визнати недейсним документ про реєстрацію УПЦ КП, прийнятий Державним комітетом з питань релігії ще в липні 1992-го. Вимогу комуністів у лютому цього року підписали 65 депутатів переважно лівих фракцій Верховної Ради. Озвучити ж її вирішили за тиждень до виборів за активної підтримки під час прес-конференції в УНІАН представників церкви Патріархату Московського. Парубки в рясах активно цікавилися в головного українського комуніста його думкою про релігійну ситуацію, повернення РПЦ майна УПЦ тощо. Правовірний Петро Симоненко з упевненістю червоного теолога розставляв акценти. Світським журналістам при цьому слова майже не давали. Про вибори п. Симоненко і його товариші з УПЦ говорили мало, та й навіщо? — факт проведення спільної прес-конференції більш ніж показовий.

Минулої Вербної неділі на запитання "за кого ж голосувати?" служителі костелів у Києві відповідали однаково: ми не маємо морального права рекомендувати ту чи іншу політичну силу, врешті, і не знаємо, кого викреслювати, а кого залишати у бюлетені. Мирянам радили одне: молитися за Україну, і хай їй Господь допомагає — на те й Великдень, врешті.

Л. П.

Шеф-редактор журналу "Політична думка" поділився з журналістами в УНІАН своїм баченням майбутнього українського парламенту. Його обрання було названо не інакше як "грандіозною політичною аферою", що цілком усвідомлюють і в Україні, і в світі. Ось як виглядає президентський план-максимум: більшість формує "єда", суттєво доповнена депутатами-мажоритарниками з пропрезидентських партій та блоків, які не подолали 4-відсотковий бар'єр, та позапартійними, плюс фракція ПЗУ, плюс "Жінки за майбутнє". Реально Л. Кучма може розраховувати щонайменше на 100 "своїх" багнетів, у нашому випадку — мандатів.

Якщо ж влада не зможе забезпечити достатньо "депутатського матеріалу", у будинку під куполом створюватиметься складна за структурою нес-

тійка коаліційна більшість. Цей варіант передбачає залучення до співпраці КПУ або "НУ". Щоправда, така більшість буде дієздатною тільки у

пройдуть соціалісти Мороза і БЮТ, реальної парламентської опозиції в Україні не буде. Блок Юлії Тимошенко ще можуть зняти з виборчих перегонів —

ЖИТТЯ ПРОДОВЖУЄТЬСЯ НАВІТЬ ПІСЛЯ 1 КВІТНЯ — ЗАПЕВНЯЄ ВОЛОДИМИР ПОЛОХАЛО

питаннях гуманітарної та зовнішньої політики, вирішенні кадрових питань, але не в проведеної економічних реформ.

Доля опозиції — більшість буде організовано на основі політичної домовленості, меншість виникне автоматично і не матиме ні структури, ні організації і не дорівнюватиме опозиції. Якщо до Верховної Ради не

такий ризик, на думку політолога, існує. Однак влада усвідомлює, що "сидить на порохівій діжці".

Дещо з прогнозів на 31 березня — В. Полохало не вважає, що заявлені кількома блоками екзит-поли стануть панацеєю від фальсифікації результатів голосування: — Нерідко громадяни

•

Л. П.

БГІШМА-АПАГЕЯ І СВЯЩЕННА ГАНГА

РІЧКОВА БОГІНЯ І ВОСЬМИЙ СИН ЦАРЯ ШАНТАНУ

Цар Пратіпа усамітнівся біля священної Гангі для ревного подвижництва. І якось річка в подобі богині підійшла до відлюдника й сіла на його праве стегно. Здивований Пратіпа мовив до чарівної гості:

— Що привело тебе до мене, красуне? Чим можу прислужитися?

— Я покохала тебе, царю, — мовила юна дівчина. — Покохай і ти мене. Адже кажуть мудрі: закохану жінку не слід відштовхувати.

— Я не можу покохати чужу дружину або жінку не свого стану. Така моя свята обітниця, — відповів Пратіпа.

— Я не заміжня і не з іншого стану. То невже відштовхнеш мене?

— Не можу я пристати на таке. Ти сіла мені на праве стегно, а воно лише для дочок і невісток. Закохана жінка сідає на ліве стегно. Тому й відмовляю тобі, красуне! Будь краще моєю невісткою. Я вибираю тебе для свого сина.

— Що ж, нехай так, — погодилася дівчина, — я одружуся з ним. Але він не мусить знати, хто я і що я. Що б я не чинила, нехай він не перешкоджає і ні про що не розпитує. Тільки тоді доля пошле нам щастя, а тобі — внука.

Дівчина зникла. А згодом у Пратіпи та його дружини народився син. А що народився він тоді, коли Пратіпа перебував у смиренному відлюдництві, то й назвали його *Шантану* — *Супокійний*.

Коли Шантану виріс, цар-батько закликав його до себе:

— Колись, сину, провідала мене невимовно чарівна дівчина. Якщо раптом вона прийде до тебе, візьми її заміж, але не розпитуй — ні хто вона, ні звідки. І що б не робила, ти на те не зважай.

Посадовив сина на царський престол й подався в ліс доживати віку. Шантану ж, ставши царем, часто вирушав на полювання. І якось на березі Гангі помітив юну дівчину, наче богиню краси на лотосі.

Дівчина зашарілася під його захопленим поглядом. А Шантану лагідно мовив до неї:

— Хто б ти не була, стань мені любимою дружиною!

Дівчина підійшла ближче:

— Але з однією умовою: не стримуй і не картай мене, що б я не чинила. Приймаєш цю умову, і я — твоя дружина.

— Авжеж! Авжеж! Звичайно, приймаю! — палко запевнив її цар.

І богиня Ганга стала дружиною Шантану. Та що вона богиня, молодий цар тоді ще не знав. Обоє нестямно кохали одне одного й не помічали, як летять дні, тижні, місяці й роки. У них народилося семеро синів, і кожного дружина бігцем відносила до річки й кидала в бурхливі хвилі. Шантану бачив те, але мовчав, боячись втратити кохану. Та коли народився восьмий син, а дружина і з ним кидалася до річки, Шантану не витримав.

— Не губи безневинної дитини! — заблагав він. — Хто ти й звідки, що так безжально позбавляєш життя моїх синів? Зупинися, не бери на душу ще одного неспокійного гріха!

Тоді дружина прибрала подобу богині й мовила:

— Ти хочеш знати, хто я? Втілення Небесної Гангі, мати ось-

ми напівбогів, які через прокльон мали жити на землі. З тобою я жила, щоб сповнити божий замір — зняти той прокльон. А для цього їхніми батьками могли бути тільки я і ти. Я позбавляла дітей земного життя і вже врятувала сімох наших синів. Але восьмого не встигла, тож він залишиться при тобі. Назви його на мою честь. Дбай про нього, і він стане могутнім воїном, неподоланим у битві. А я полишаю тебе, бо ти порушив дане слово.

Мовила так Ганга й зникла. А невимовно засмучений цар повернувся до столиці, де назвав сина *Гангадатта* — "Даний Гангою".

Йшли роки. Одного разу Шантану, вже вдівець, знову зустрів біля річки юну вродливицю. І запитав:

— Хто ти й звідки, красуне?

— Дочка рибалки, достославний царю, — чемно відповіла незнайомка. — Човном перевозжу людей через ріку. А батько мій — рибальський ватажок.

Шантану закохався в красуню-перевізницю. І пішов до її батька, просити руки дівчини.

— Ти можеш одружитися з нею, але за однієї умови, — відповів той.

— І що ж то за умова? — поспитав цар.

— Умова така: син, який у вас народиться, посяде царський трон.

Пообіцяти цього Шантану не міг, хоч і палав коханням до Сат'яваті — так звали дівчину. Невеселий повернувся цар до палацу: він не міг калічити життя єдиного сина заради власного щастя.

Гангадатта невдовзі дізнався, чому батько засмучений. Він сам пішов до рибалок і заявив, що зрікається свого права на престол. Але батько Сат'яваті поставив нову вимогу: щоб він ніколи не одружувався і не мав дітей. Заради батька Гангадатта пристав і на це.

На своїй колісниці він одвіз Сат'яваті до царського палацу. Шантану вразив самовідданий вчинок сина. Розчулений батько прорік йому бути неперевершеним воїном. А Гангадату після його страхітливої клятви стали називати *Бгішма* — "Грізний".

У Шантану й Сат'яваті народився син, котрий виріс і посів престол, але невдовзі помер. Дві його дружини, яких викрав йому Бгішма, народили двох синів — Панду й Дгітараштру. Перший мав п'ятьох синів, другий — сто синів і одну дочку. Нащадки Панду називалися *пандави*, а Дгітараштри — *каураві*. Битві двоюрідних братів пандавів та кауравів і присвячена "Махабхарата". Бгішма в цій війні був полководцем, він очолював військо кауравів. На 10-й день 18-денної битви Бгішму смертельно поранив Арджун, теж могутній воїн, одружений із сестрою Крішні. Він підступно пустив у нього стрілу з-за спини дівчини, в яку Бгішма відмовився стріляти. Бгішма прожив ще 58 днів і виклав Юдгіштхірі, найстаршому з пандавів, настанови про те, як керувати державою. Ці настанови склали "Шанті-парву", "Книгу миру" — 12-ту книгу "Махабхарати" (всіх книг — 18). Тоді ж Бгішма виклав і війсьничий кодекс честі, особливо властивий раджпутам, багато чим схожих на запорозьких козаків.

БГІШМА-МГІШМАКА, БУШМА-БУШМАКА

У міфі про Бгішму чимало точок дотикання з Україною. Зокрема, суто війське ім'я *Бгішма* відповідає українському прізвищу *Бушма* й означає "Грізний", "Кого бояться вороги". Компонент *bhish* (синоніми *bhi*, *bhaya*) — "страх", "побоювання", "ляк" (СРС, 475, 482) споріднений з укр. *боятися*, *безбоязний*, *боязкий*, *боягуз*.

Імені *Бгішма* відповідає інше війське ім'я — *Бгішмака*, що й собі тотожне українському прізвищу *Бушмака*. Його мав цар Бгішмака, батько Рукміні, дружини Крішні, ім'я якої, в свою чергу, споріднене з латиським прізвиськом *Рукмане*.

Інше ім'я Пратіпи, діда Бгішми — *Пар'яшравас*. Воно тотожне імені *Переяслав*, досить рясно відбитому в давній і сучасній слов'янській топонімії: Переяслав на Київщині, Переяслав-Заліський і Переяслав-Рязанський у Росії, Преслав у Болгарії, Бреслау в Німеччині тощо. Санскр. *para* означає "багато", "дуже", "винятково" й тотожне українським префіксам *пере* й *пре*. Тобто імена *Пар'яшравас* і *Переяслав* означають "Багатославний", "Преславний".

У Шантану був старший брат *Бахліка*, а внука Бахліки звали *Бгурішравас* — "Багатославний". Це війське ім'я тотожне україн-

Смерть Бгішми

ському імені *Борислав* (наприклад, у відомого українського поета, фронтовика *Борислава Степанюка*) й відбите в назві сучасного міста на Львівщині. Санскр. *bhuri* теж означає "дуже", "багато". Тобто *Бгурішравас* та *Борислав* і собі означають "Багатославний", "Преславний". *Бгурі* також — імена Брахми, Вішну та Шіви, а ця трійця верховних індуїстських богів уособлює тризуб і праве, ліве й середнє вістря у ньому. Тож ім'я *Бгурішравас* може означати й *Брахмослав*, *Вішнуслав* або *Шівослав*. А оскільки Шіва — спадкоємець ведійського Рудри, тотожного слов'янському Родові, то й *Родослав*.

Бгурішравас, цар бахліків, теж підтримував кауравів. На 14-й день битви (війна "Махабхарати" тривала 18 днів) Бгурішравас зітнувся в герці з царем Сат'які, прибічником пандавів. Сат'які почав знемагати, і тоді Крішна попросив Арджуну підсоби́ти йому. Той, неперевершений лучник,

пустив у Бгурішраваса стрілу й відтяв праву руку (сам Арджун — лівша). Лише тоді Сат'які здолав Бгурішраваса.

Бахліка й назва країни (інші назви її — *Бактрія*, *Балх*) на південь від ріки Окс (нинішня Аму-дар'я), батьківщина царів-кеїв. Територія на північ по Оксу називалася *Согдіана* (пор. *Сугдею* і *сугдейців-кравенців* у Криму, про яких пише "Влесова книга"). Окс — грецький варіант назви *Вахш*, "Бик", а *Биком* у давнину називався й Дніпро.

Бахліки-бактрійці разом із шаками (скіфами), парфянами й сіндами-сувірами воювали на боці кауравів, тобто проти Арджуни й Крішні. Хоча саме плем'я Крішні і його старший брат Баладева підтримували кауравів. Зазначимо, що імена війського й пастушницького божества Крішні рясно відбиті в українських прізвищах (*Кришень*, *Кришненко*, *Гупал*, *Гупало*, *Гупалюк*, *Гупаленко*), як і його старшого брата, землеробського божества (*Болудей*, *Білдей*, *Балвир*, *Бальвир*, *Балбир*, *Балбиренко*). Якщо врахувати, що сінди-сувіри жили на теренах Давньої України, що вони споріднені з українськими сіверами-кімерами (ТРС, 10 — 17), то виходить, що на боці кауравів воювали й кімери-сівери. А *каурави* — це *кравенці*, тобто *коровичі* "Влесової книги". *Кравенці* ж — давня форма сучасного терміну *українці*.

ГІДРОНІМНІ Й ТОПОНІМНІ ПАРАЛЕЛІ

Бгішма — син Гангі, тому зоветься *Гангадатта* — "Даний Гангою", "Гангодан". Але Ганга має і назву *Апага*, тому інше ім'я Бгішми — *Апагея*, тобто "Апажин", "Син Апагі-Гангі". А також *Апагасута* — "Народжений Апагою". У "Махабхараті" річка *Апага* пов'язується з Араттою, а *Аратта* — давня назва Пенджабу, з яким Україна виявляє багато зв'язків на різних рівнях.

Арага в санскриті — "ріка", "потік", досл. "Водоплинна" або "Плинновода" (санскр. *ara* "вода" + *ga* "текти", "плинути"; SED, 82).

У ведах *ара* означає найперший із п'яти елементів світу — воду. Різновидами *ара* є *арах*, *арат*, *арас*, *арсу*. *Арас*, *арсу* — "вода" містить санскр. *arsara*; так називаються водні діви, згадувані ще у ведах, слов'янські русалки. Як і русалки, апсари зваблюють і заганяють людей. Вони й небесні танцівниці, розважають небожителів і polegлих воїнів у сварзі-раю — небесному царстві Індри (про Індру й сваргу мовить "Влесова книга"). На його прохання апсари-русалки іноді сходять на землю і спокушають праведників, щоб ті нечуванним подвижництвом не похитнули могутності богів (див. статтю "Бгарата — Калідаса — Україна", № 25 за минулий рік).

Імена *Aradeva* — "Бог вод", *Arapati*, *Arapati*, *Apara* — "Владика вод" (санскр. *pati* тотожне укр. *батько*, рос. *батя*) має ведійський Варуна, тотожний грецькому Посейдонові, скіфському Тагимасадові й слов'янському

Клятва Бгішми

Дажбогові (ТРС, 68 — 81). У ведах атмосферні води-апас звуться матерями й дарують зцілення, довгий вік, а то й безсмертя. Води — дружини Сомі-Чандри, тобто Місяця (на Київщині є річка *Шандра*, у басейні Дністра — річки *Шандрова*, *Шандровець* та інші, а в Пенджабі — *Чандра* й *Чандрабгага*).

Річка *Апака* є в басейні Сейму, *Апажа* — в басейні Десни. У басейні Сіверського Дінця фіксується яр *Опаківський* (*Апоков колодязь* — XVII ст.). *Апока* — назва річки в Криму. Там же в Криму — гора *Опук* (с. Тарасівка Нижньогірського р-ну), де збереглися руїни античного міста Кімеріка. *Опочна* (Опічна) — притока Синюхи (бас. Південного Бугу, Кіровоградщина). Сюди ж річка й село *Опішня* на Полтавщині (СГУ, 399).

Особливо промовисті прикарпатські й закарпатські факти:

Опака (варіант — *Опока*) — притока Бистриці-Тисменицької (бас. Дністра); витік у лісі *Опачка*, населений пункт *Опака*, гірло Заколоть (Дрогобицький р-н на Львівщині). У верхів'ях — *Опачка*.

У басейні Дунаю річка *Апшиця* (притока Тиси) тече з-під гори *Апецький Плавець* північніше с. *Водиця* (Рахівський р-н Закарпатської обл.). У тому ж Рахівському районі були села *Апшиця* (суч. *Водиця*), *Вишня Апша* (суч. *Верхнє Водяне*), *Середня Апша* (суч. *Середнє Водяне*), *Нижня Апша* (суч. *Діброва*) — в Тячівському районі. Варіанти їх: *Апса*, *Апсиця*, *Апсавиця*. Там же — потічок *Апшинець* (л. Чорної Тиси п. Тиси л. Дунаю). Пор. також — гребля *Апшинец*, гора *Апшенеска* тощо (СГУ, 23).

Як бачимо, тут *Апшиця* = *Водиця*, *Апша* = *Водяне*. Отже, пов'язування закарпатських назв *Апса-Апша*, *Апсиця-Апшиця* з санскр. *aras*, *arsu* — "вода" цілком слушне й умотивоване.

Ці дані ще раз засвідчують існування третього, західного ареалу індоарійської мови (інші два — Індія і держава Мітанні на Близькому Сході, II тис. до н.е.), який простягається від Північного Кавказу до Закарпаття і охоплює всю Україну.

СГУ — Словник гідронімів України. К., 1979.

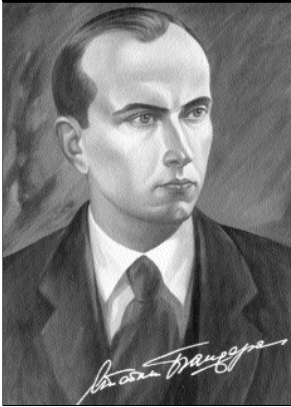
СРС — Санскритско-русский словарь. М., 1978.

ТРС — *Наливайко С.І.* Таємниці розкриває санскрит. К., 2000.

SED — Sanskrit-English Dictionary. New Delhi, 1993.

СИМВОЛ НАЦІЇ

Чому Бандера досі залишається українським "Сфінксом"? Є анекдот, що демонструє найширше знання і уявлення про нього. Заходить Бандера з кулеметом у трамвай столиці. "Котра година?" — питає. Тиша. Питає знову. Мертвіша тиша. Нарешті встає, тремтячи, негр і каже: "О пів на шосту, батьку!" "Сиди, синку. Так бачу, що не москаль!.." Щоби трохи збагатити уявлення людей про "батька", пропонуємо на

їхній розгляд бібліографію праць — особисто його та про нього. Подаємо у цьому контексті також спробу узагальнити діяльність провідника... Думайте — читайте.

1. *Московські вбивці Бандери перед судом.* — Мюнхен, 1961.
2. *Московські вбивці Бандери перед судом (мюнхенське перевидання).* — Львів, 1991.
3. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Видання ОУН. — 1978.
4. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Дрогобич: Видавнича фірма "Відродження", 1998.
5. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Київ: Інститут українського державотворення, 1999.
6. *Дужий Петро. Степан Бандера — символ нації.* — У 2 т. — Львів: Галицька видавнича спілка, 1996 — 1997 рр.
7. *Кук Василь. Степан Бандера — провідник ОУН.* — Київ, 1999.
8. *Вбивство Степана Бандери.* — Львів, 1993.
9. *Петро Мірчук. Степан Бандера — символ революційної безкомпромісовості.* — Нью-Йорк — Париж, 1961.
10. *Пастух Роман. Родина Степана Бандери.* — Стрий: Щедрик, 1995.
11. *Мудрик-Мечник Степан. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери (причинки до історії).* — Стрий: УВІС, 1993.

1 січня мало б виповнитися 93 роки з дня народження одного з видатних українських діячів ХХ століття — Степана Бандери, чие ім'я на сьогодні в Україні ще, на жаль, продовжує викликати неоднозначну реакцію.

Очолювана ним, найдієздатніша тодішня українська організація — ОУН — активно і послідовно розгорнула у 1940—50-х рр. боротьбу, розріст і сила якої стали не тільки однією з причин "Холодної війни". Захід вдало подекуди спекулював українськими інтересами, щоб послабити східного ворога, реально боячись розмаху бандерівського руху. Усіх свідомих українців або мешканців Західної України вороги називали іменем Бандери — бандерівцями.

Він мав репутацію революційного, безкомпромісного політика.

Свою принциповість проявив ще під час Варшавського і Львівського судових процесів 1935—36-х рр., примусивши тим самим поляків визнати існування української проблеми у Польщі, а світ — заговорити про неї. Під час Другої світової війни своєю відмовою відкликати Акт про відновлення незалежності України від 30.06.1941 р. не пішов на компроміс із нацистською Німеччиною, по закінченні війни виступав проти намагань США та Великої Британії звести визвольний рух СРСР на "перебудовні" рейки.

З іншого боку, опинившись за кордоном, С. Бандера налагодив контакти зі США та Великою Британією. Власне, від цих країн наприкінці 1940 — на початку 50-х рр. надходила допомога ОУН у формі спеціальної підготовки вибраних членів Організації задля відправки їх на допомогу підпілля в Україну. На Батьківщину ті групи ОУН добиралися як каналами Організації, через Польщу або Чехословаччину, так і безпосередньо за допомогою США та Великої Британії. Зокрема, з використанням літаків, як це сталося наприкінці травня 1951 р., коли в Україну було закинуто 3 групи оунівців. В одній з них керівником був сотник Громенко, а в іншій перебував представник ЗЧ ОУН В. Охримович. Крім цих маршрутів, групи висаджувалися морським шляхом з кораблів або підводних човнів на морське узбережжя Польщі і т. д.

Крім того, з його допомогою створюється спільна організація "поневолевених СРСР народів" — Антибільшовицький Блок Народів (АБН).

Українці були однією з найактивніших націй, яка боролася проти Радянської імперії. Через це неодноразово організовувалися замаху на С. Бандеру. 15 жовтня 1959 р. радянському агенту Богдану Сташинському (хоч як це трагічно — українцю) за другої спроби вдалося вбити лідера української нації.

Його ім'я є символом борця для українців, а в світовій історії стоїть поряд з такими постатями як Кромвель, Гарібальді, Вашингтон.

РОМАН КОВАЛЬ СТВЕРДЖУЄ, ЩО ПОВЕРТАЄ УКРАЇНІ ДУШІ ГЕРОЇВ

Цю людину знавцям вітчизняної історії представляти не треба. Президент історичного клубу "Холодний Яр", автор кількох книг документальних досліджень про отаманів Холодноярської республіки, пристрасний публіцист Роман Коваль став авторитетним носієм героїчної історії спротиву українського селянства більшовицько-російській окупації України 20-х років ХХ століття. Переважна частина тих подій, про які пише у своїх книгах Роман Коваль, відбувалася на території Кіровоградщини — Олександрівський, Знам'янський, Новомиргородський, Кіровоградський райони. Герої його книг — реальні люди, наші з вами земляки, захисники Вітчизни, якими б пишася будь-яка інша держава, а в нас багатьох із них і досі не реабілітовано...

— **Пане Романе, донедавна в Україні знали Вас як політика, автора контрверсійних політологічних праць. І раптом, здається, Ви відходите од попередньої діяльності і поринаєте у дослідницьку працю. Як відбувається перехід з однієї якості в іншу?**

— У середині 90-х я написав книгу "Політичні портрети самостійної України" про людей, з якими зустрічався, співпрацював, — Левко Лук'яненко, Михайло Горинь, Степан Хмара, Валентин Мороз, інші. Переглядаючи остаточний варіант свого рукопису, я зрозумів, що цю книгу поки що не можна видавати, бо вона несе великий негативний заряд. Коли пізнаєш відомих людей зблизкою, часто вони втрачають ореол. Україні не обійшло зовсім інші, позитивні герої. Серед сучасників таким для мене став Зиновій Красівський. Він завжди залишався на недосяжній для багатьох моральній висоті.

Думку про те, що Україні потрібен позитивний герой, а не деморалізуюча правда, допомогла мені сформувати донька великого українця Юрія Липи — Марта. Ще в 1991 році на одній із конференцій у Львові вона зауважила, що та правда, яку я подаю в своїх книгах, виступає — обеззброює. Це зауваження глибоко засіло в моїй душі. У якийсь момент мені потрапила до рук книга Горліса-Горського "Холодний Яр", видана львівським видавництвом "Червона калина". Вона настільки схвилювала, збентежила мене, розгарячила мої почуття, що на черговому з'їзді "Державної Самостійності України" я запропонував резолюцію про вшанування холодноярських героїв. Що ми робимо й досі.

— **Ви зараз не голова ДСУ?**

— Голова. Але наша організація зараз відійшла від активної політичної діяльності. Те, що ми робимо,

для України зараз цінніше. Поставили меморіальний знак у Холодному Яру, я налагодив контакти з краєзнавцями з Черкаської, Кіровоградської областей. Коли вийшла перша книга "Героїзм і трагедія Холодного Яру", не уявляв, який безмір роботи ще попереду. Уже вийшло шість книг. Але це має бути велика серія. Якби я мав надійного спонсора, який би матеріально забезпечував ці видання, міг би готувати по дві-три книги на рік. Матеріал величезний. Значна частина його не закрита для дослідників, певний масив досі ще не розсекречений. Другою була книга "Кость Блакитний — отаман Степової дивізії". Мене дуже вразив чин двадцятидворічного юнака, що зумів зібрати двадцятитисячну (!) дивізію (це за більшовицькими даними), яка від Херсона до Черкас не мала жодної військової поразки. Навіть не стільки здивував факт його бойової звияти, скільки те, що цей юнак примудрився прогнати, вдягнути, забезпечити зброєю двадцять тисяч повстанців! Наступною була книга "Записки повстанця", потім "Отамани гайдамацького краю: тридцять три біографії", "Отамани святих і страшних". Мій товариш по клубу "Холодний Яр" Костя Завальнюк видав довідник про повстанців Поділля "Лицарі волі". Олег Шатайко із Тального написав книгу про Юрія Тютюнника. Про отамана Семена Заболотного під несправедливою назвою "Останній гайдамака" (він таки був не останній) вийшла книга в Одесі... Свою роль зіграв цикл радіопередач "Отамани гайдамацького краю". Історичний клуб "Холодний Яр" проводить зустрічі, вечори пам'яті отаманів у різних містах, не лише в Києві — у Кривому Розі, Чигирині, Черкасах, Миколаєві. Їх відбулося вже понад п'ятдесят. У цьому ряду стоїть і фільм, знятий разом з кіровоградцями Миколою Хомандюком та Володимиром Мошинським "Незасимий вогонь Холодного Яру" (його презентація відбулася в Києві і в Кіровограді). Це — вимога сьогодення, бо люди зараз менше читають, а більше дивляться. Якби фільм мав хороший резонанс, а творча група — зацікавленість у продовженні цієї теми, ми могли б Кіровоградською телерадіокомпанією зняти фільм про Юрія Горліса-Горського, про отаманів — уродженців області. Ця тема — лише привідкрита.

— **Не виникає бажання залишити її?**

— Ні. Тепер знаю: я прийшов у цей світ, щоб повернути Україні душі загиблих героїв. Коли працюю — вони обступають мене. У моїй кімнаті висять портрети

отаманів, є деякі їхні речі. Все це створює атмосферу маленької української фортеці у київському мегаполісі.

Смисл мого життя сьогодні — створити величезну галерею українських героїв, яка може стати однією з підвалин патріотичного виховання майбутніх поколінь. Усе це ще й дуже цікаво. Детективні сюжети, бої, зради, підступи, пригоди. Це те, що приваблює молодь, те, що вона бачить на інших зразках — англійських, російських. Але ж є своє! І якби ж держава або громадські інституції взялися допомогти (власне, тим, чим займаюся я, мав би займатися Інститут історії), можна було б зробити набагато більше.

— **Поки що Ви такої підтримки не відчували?**

— Є зацікавленість. Підтримка моральна на рівні громадськості, окремих осіб. Наприклад, цикл передач на радіо "Отамани гайдамацького краю" протегував Іван Драч. На час виборчої кампанії вони припинені, хоча в мене немає жодних амбіцій у цьому плані. А після виборів я планую продовжити ці радіопередачі.

— **Пане Романе, чи не закидають Вам пропагування анархії у формі "отаманства"?**

— Наші історики, науковці, взагалі, інтелігенція, формувалися під кліше, що отамани — це символ анархії, розбрату, руйни. Чимало відомих науковців дуже ревниво ставляться до моїх досліджень, їм важко переступити через свої стереотипи.

Але ж селяни отаманів часто називали батьками, бо ті забирали в більшовиків награбоване і віддавали людям. Взагалі, якби не було прихильного ставлення населення до повстанства, воно б не існувало. Це — однозначно. Українське повстанство діяло аж до 29-го року. А в 30-му році піднялася нова хвиля національно-визвольної боротьби на ґрунті розкуркулення і колективізації. Так звані волінки. В Україні відбувалися сотні повстань.

— **Але ж ми ніби знаємо, що в ті часи не було ніякого спротиву...**

— Мені приємно, що я

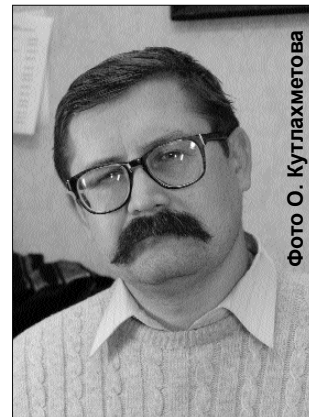

Фото О. Кутляметова

Роман Коваль

фактично спричинився до деміфологізації історії, нав'язуваної більшовиками. Міф про те, що проти загарбників боролися лише західняки, а східняки мало не з хлібом-сіллю зустрічали російські окупаційні війська, потребує розвінчання. Боротьба була масштабніша, гостріша.

До речі, Василь Кук, заступник Романа Шухевича, нині почесний президент клубу "Холодний Яр" — чітко й однозначно стверджує, що ОУН і УПА — продовження повстанського руху на Східній Україні. На мій погляд, це справедливі слова.

Героїчні вчинки, які знаходимо в нашій історії, слід лише належним чином подати і розтиражувати. І тоді з'явиться зовсім інше покоління українців. Світоглядна еволюція можлива навіть у сімдесят. Так, недавно отримав листа від свого слухача Івана Ромашка із Маріуполя Донецької області. Він пише, що все своє життя прожив яничаром, але ті передачі на радіо перевернули все в душі.

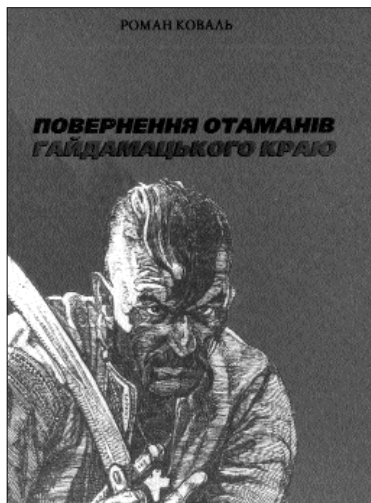
Поки що наша непевна інтелігенція тримає в своїх руках вогник національної ідеї. Але є величезна прірва між цією інтелігенцією і народом. Ми мусимо її скоротити, мусимо знайти такі слова, такі факти, які дійдуть до серця народу.

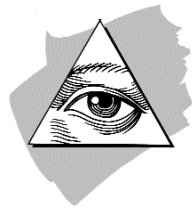
— **Дякую за розмову.**

З гостем розмовляла
Світлана ОРЕЛ

Від редакції. Нещодавно побачила світ нова книга Романа Ковалю "Повернення отаманів Гайдамацького краю", яка вийшла у видавництві "Діюкор". Книга є збіркою радіопередач авторського циклу "Отамани Гайдамацького краю", який у 2000 — 2001 роках прозвучав на Першому каналі Національного радіо.

Повертаються імена непересічних провідників революційного козацько-селянського руху 1917—1920 років, який довгий час незаслужено носив клеймо "бандитського" та "анархістського".

Продовження. Початок у
ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11 (2002 р.)

ВТРАЧЕНА СПІВМІРНИСТЬ

Людині властивий від природи потяг до чистого, до світла, до простору. Але цей простір — не простір повсякденного життя і не простір природничих наук, це простір яснобачення, духовбачення. І того, що Бог розташував своїм творчим помислом у містичному Просторі метаморфоз, Просторі, який є одночасно Простором Бога і дитинства. Тому дитинство українського народу є таким чистим і привабливим, таким таємничим і позабуденим. І його чистоту вичитуєш навіть зі звичних замовлянь, коли до недуги звертаються не в гніві, а довірливо: “Гостець-братець, злюбимий дух”, “волосний-волосниче”, “ячмін-ячмінець”. Або ж: “Добридень, водо йорданна. Ти від Бога прислана, називаєшся Оліяна, очищаєш ліски, піски, каміння, кремення, очисти рожденну, найменовану, молитовну, миром мировану Рабу Божу від гістцю”.

Так, наука підтверджує те, що людина вже знала: ти від Бога прислана... Адже дощ — це не просто природне явище, а веселка, як переконує нас фізика — звичайний спектр кольорів, що утворився через заломлення дощових крапель. Але чому саме такі кольори, а не інші? А могли б бути іншими. Для того, щоб виникла райдуга, потрібно, щоб світило сонце, щоб падав з неба дощ... Ну, подумавши, веселка, — скаже хтось, хто “народжений лише від тіла”. Хіба не виникав у вас подив, коли ви вперше натискали на вмикач і запалювали електричну лампочку. Диво... І яка фізика може мені пояснити, що все стається через “нейтрони” і “протони”, а не тому, що є вода, яка крутить турбіну, або є вугілля, що спалюється в печах, або розщеплений атом є її творцем. І цілком логічно виникає безліч супутніх запитань. Хоча б таке: а хто зчепив той атом? До всього незвичайного ми дуже швидко адаптуємось і витрактуємо все за спрощеними схемами: антена, розетка, пульт управління — телевізор...

Іде дощ, тане в горах сніг, брудні потоки, не втискуючись у русло, виходять із берегів і все забирають із собою: кучугури сміття, і гноівки, і вориння, і копички сіна, і нарубані дрова, навіть оселі... Це вже не йорданна вода, це — лихо... Бо людина осиротіло дивиться на ці шумливі води з гребеня своєї оселі, хреститься, і не може збагнути, чому це так? Над берегами цих рік віками жили пращури, а такого не було... Вода піднімається попід самі вікна, вода заходить в житла, розчахуючи двері, все перекидає, все підмиває і забирає із собою: донизу, до низу, до безвісті... А хто вирубував ліси, хто поганив гусеницями землю, хто позоставляв при воді розпачливі кімлі дерев, що засудомленим корінням волали до неба...

Не стало ані священних дібров, ані заказних пралісів, з яких вибирали лише сухостій, або вивергнутих із землі вивертнів, ані святих джерел, ані святих річок.

Вода розливається по пластикових пляшках, вода фасується, вона обчислюється, вона оприбутковується... І важлива вже не вода, а інше — виручка, зиск,

грошова одиниця. “Зовнішнє” і “внутрішнє” набуло іншого змісту, іншого виміру. Зовнішнє — це свідровина, джерело, вода, а внутрішнє — це моя спрага і мої гроші, з внутрішньої кишені... І замість віковичного модуля буття — “бути”, тобто бути людиною від води й Духа, — за Христом, — впроваджується інший модуль: “мати”. Замість справжнього “вода” маємо несправжнє, тобто підміну “гроші”, папірець, фантик, абсурдну умовність... “Зовнішнє” витісняє “внутрішнє”, виповнюєчи людину іншим змістом, змінюючи, по суті, її єство... Трансцендентне зникає, зникає космічне, зникає причетність людська до Всесвіту, до самого Бога... Усе просто і весело. А разом із трансцендентним щезає світ легенд, міфологія, космологія, зникає Благодать, щезає Любов. І людина потрапляє в пастку абсурдного існування. Зате розширюється

теперішнє, і майбутнє, і душа людська виповнювалася світлом всесвітнього буття, вбираючи світ зримий і незримий, набуваючи іншого змісту: любові до всього створеного. Глибинна життєва снага, яка не піддається підрахункам, робила людину доброю, щирою, приязною і до ближніх і до надовкілля. І вони, значною мірою, ставали уособленням буття в душі. Адже віра їх наснажувала і супроводжувала щоденно.

Велика землеробська культура наших пращурів була не ізольована, а перебувала в контактах з іншими культурами та етносами. Чітко простежуються етнокультурні зв'язки з Малою Азією, з Фракією та Бітунією і зафіксовані вони тим самим “батьком історії”, який стверджував, що еллінська богиня Артеміда разом з Аполлоном прийшли, — цитує за О. Зночком, — “на острів Делос із країни скіфів — країни Гіпербо-

стояли кумири. І поставили церкву св. Василя на пагорбі, де раніше підносився кумир Перуна... І почав ставити церкви по городах та настановляти попів і приводити людей на хрещення по всіх городах та селах” (“Повість временних літ”).

По всіх городах та селах... І зійшлося киян без числа...

Для такого акту необхідна була внутрішня спонукка, а не зовнішній, хай і княжий, але примус... Отже, хрещення сприймалося як щось звичне і вже добре опановане. Поза всяким сумнівом, Дана була присутня в свідомості тих, хто приймав хрещення. Космічне дійство освячення зберігало суть: духовне і тілесне очищення рідною водою було незаперечним, як і енергетичне підсилення організму. Вода — це, так би мовити, речовина унікальна, неповторна, і мало пояснювана з погляду фізичного.

жого організму. Звичайна ж вода, як відомо, протягом доби змінює свій заряд від позитивного, через нейтральний, і до негативного, що, у свою чергу, пов'язано з переміщенням Сонця, Місяця і відповідних планет Сонячної системи. І все це було добре знане нашими предками, які квапилися набрати так званої непочатої води для пиття з криниці з 3 до 5 години ранку. Так само квапилися зрання напоїти худобу. Саме ранкова вода позитивно заряджена. Плюс до того ж вона має властивість заряджатися власне людською енергією. В нейтральні ж години, як, скажімо, від 5 до 7 або від 9 до 11 або ж від 13 до 15, а потім з 17 до 19 найкраще митися, купатися, купати немовлят, а в години, коли вода має негативний заряд, як наприклад, від 15 до 17 або від 7 до 9 найліпше прати білизну...

Занурившись у дитячі спогади, знаходиш підтвердження висновкам професора С. Демикіна. Пригнавши на обід худобу, ми саме з 13 до 15 бігли до ставка на купання, вловлюючи власним єством ці природні біоритми, які були твердо засвоєні нашими батьками. Годинником було власне тіло: воно реагувало не лише на сонячний колообіг, а й на всі космічні імпульси... Інформація, не маючи засобів зв'язку, передавалася безпомилково через сновидіння, видіння, провіщення, спалахи образів, стиски серця, шум у голові чи дзвін у вухах...

У зв'язку з тим згадується, як мати раптом змінювала розпорядок дня і казала: треба провідати тітку Серафиму, і збиралася в дорогу. Але найбільше мене вражала розповідь про мою старшу сестру Мотрю, яка через дитячу недугу перед самою війною була відправлена до Черкаської школи-інтернату, та під час евакуації безвісти пропала... Кожен материн сон, який оповідався зранку, був сном про зміни в житті мені незнайомої моєї ж сестри.

То вона виходить заміж, то вона народила сина. А згодом — доньку. То вона хрестить дітей... То видає заміж доньку... А наприкінці свого життя мати раптом розповіла дуже сумним голосом, що Мотрі вже немає на світі... Мати всі повоевні роки була переконана, що дочка жива, що вона живе в якомусь паралельному світі. І все ходила до ворожок, які підтверджували, що Мотря — жива, що живе вона далеко, за далекою, далекою водою. І мати допитувалась, а що ж то за вода? Допитувалась у мене... І я, аби швидше скінчити вже надокучливу розмову, кидав: море, океан. І мати, киваючи сама собі головою, притакувала: “Таки правда... гамерика...”

Далі буде.

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

фото О. Кутляхметова

сфера лжесвободи, коли “роблю щохотя”, “живу як хочу”, тобто, за формулою Івана Карамазова, героя відомого роману Ф. Достоєвського “Якщо Бога нема, то все дозволено...”

Втрачена співмірність зі світом.

Від того, що Коперник пояснив нам зоряне небо, воно не стало нам ближчим, ні. І він жодної зірки не пересунув на ньому, а лишень змінив наш погляд на світ.

ШЛЯХИ ПШЕНИЧНОГО СТЕБЛА

Зміна принципу життя, який у XX ст. був узагальнений Альбертом Швейцером: “обожнювання самого життя” змінено на принцип “усе від життя”, який широко і наполегливо культивується, як не дивно, нині, — є згубним і несе із собою каламуті, що все потужніше і потужніше заявляє про себе, загрожуючи змести з обличчя земного саму людину. Земля сприймалася нашими попередниками як найважливіше місце у Всесвіті, де відбувалися космічні події, зафіксовані в усіх епосах, у тому числі і в українських обрядових піснях. І вони, пращури, відчували, що в небі існує, як і в душах їхніх, певний незримий центр, який і свідчив про всесвітнє життя, у якому зливається і минуле, і

рейської. І їх, цих богів, супроводжували дві дівчини Агра та Опіда, могили яких були священними на острові Делос упродовж віків. Але найдивовижнішим є не це, а те, що мешканці країни Гіпербореї щороку влітку присилали послів із дарунками до храмів Артеміді та Аполлона, молодих вродливих дівчат, що приносили із собою, опріч дорогих дарунків, ще й снопи дозрілої пшениці. Ось ці пшеничні снопи, або ж солома, є найпереконливішим аргументом щодо спорідненостей як віри, так і календаря між гіпербореїцями та давніми греками.

...І СВЯТОЇ ВОДИ

Культь Дани, Великої Матері Всесвіту, зберігався впродовж тривалого часу у всіх стародавніх культурних народів. Саме тому є вражаючим за масовістю акт Хрещення князем Володимиром киян: “І зійшлося киян без числа, — зазначає літописець. — Влізши у воду, стояли одні по шию, а другі по груди, молоді ближче до берега, а ще інші тримали дітей, дорослі бродили водою. Священники ж, стоячи, молитву творили. І можливо було бачити радість на небесах і на землі задля спасіння стількох душ...”

Володимир “повелів ставити церкви та класти їх на місця, де

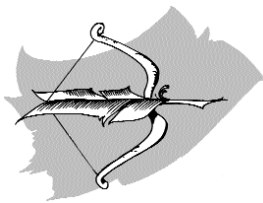
Донині вчені не спромоглися пояснити властивості води розчиняти в собі інші речовини, від чого став можливим обмін речовин в клітинах. Ані пояснити її властивості замерзати при температурі — 4 °C, завдяки чому у всіх водоймах можливе життя взимку.

Пам'ятаючи слова Ісуса Христа про те, що у воді в почині присутня Божя Благодать, ми не дивуємось вже властивостям водохрещенської води виганяти і недугу, і ліхії сили. Водохрещенська вода має явні цілющі властивості, саме тому її греки називають і подосі “великою агіазмою”, тобто великою святинею. В ніч на Водохрещу, коли підійдеш до ополонки, можна побачити, як схлюпується саме від себе дзеркальце води в ополонці, що засвідчувало таїну занурення у воду Сина Божого.

Співробітники Інституту інформаційно-хвильових технологій, провівши десятки дослідів, прийшли до висновку, що у різних зразках святої води, тобто води з різних джерел та водойм, — однакове електромагнітне випромінювання. І стало зрозумілим, що свята вода є дійсним дивом, яке не спроможне витрактувати ніхто. Саме свята вода передає людському організмові електромагнітні промені, накладається на знижені частоти недуги

І, перелітаючи вперше в житті океан рейсом Москва — Нью-Йорк у 1989 році, я княпів біля ілюмінатора, співвідносячи реальний часо-простір з тим, що опуклювався на глобусі... І здавалося, що цей другий бік планети є світом потойбічним, світом снів і очікувань, який раптово уривається словом моєї матері про сестру: “Вона померла”.

І, ступивши в аеропорту на американську потойбічну землю, був приголомшений розмахом цивілізації, кількістю і різноманітністю літаків, безліччю авто, ви-

«ЗОЛОТА ПІДКОВА» НА ЩАСТЯ ЛЬВІВСЬКИХ ЗАМКІВ

Кажуть, що тут зупиняється час і навіть вщу-хає вітер, який дме за замковими мурами. Кажуть, вночі у замках настільки тихо, що чути як б'ється серце і ходять привиди. Останніх у замках Львівщини вважають зовсім не принадою для туристів, а повноправними мешканцями старовинних споруд. Ще у них «прописалися» хронічне безгрошів'я і небачений, як на сьогодні, ентузіазм музейних працівників і реставраторів. За дуже символічну зарплату вони зберігають для сучасників історію.

ЖИВ-БУВ ЗАМОК...

В Олеському замку відкрили музей наприкінці 1975-го. Того-часна ідеологія вимагала: 30 % експозиції — старовина, решта — радянська дійсність. Тому на подвір'ї поставили фігуру Леніна (зараз її, звичайно, немає), а за три кілометри від Олеська встановили величезний монумент Першій кінній армії. Музей і пам'ятник відкривали в один день. Через два місяці влада вирішила, що музей ідейно шкідливий — забагато, мовляв, портретів шляхти, розп'яття на стіні зайве — і вирішила його закрити. З цією метою приїжджали три комісії ЦК компартії і навіть сам Щербицький. Він мав не тільки поставити хрест на «шкідливому об'єкті», а й зняти з роботи першого секретаря обкому — за ідеологічний прорахунок. Але усіх зумів переконати Борис Возницький — директор Львівської картинної галереї:

— Щербицький дивився на все широко розкритими очима, він ніколи подібного не бачив, йому сподобалося, — згадує Борис Григорович.

Так єдину в Україні фортецю часів Київської Русі не перетворили на склад для міндобрих чи інший об'єкт народного господарства.

В Олеську народилися аж двоє королів Речі Посполитої — Ян Собеський і Корибут Вишневецький. Перший — найпопулярніший з польських монархів, тому для туристів із Польщі відкрити замок вважається справою своєрідного престижу. Олеськ майже сторіччя залишався невідкритою поляною твердиною — Львів і більшу частину Галичини захопили в 1340-му році, фортецю ж змогли ово-

лодіти тільки в 30-і роки XV століття.

У її стінах свого часу мирно уживалися майбутні вороги — на службі у власника замку Івана Даниловича (дід Яна Собеського) перебував Михайло Хмель — батько Богдана Хмельницького. Цілком можливо, що малий Богдан теж приїздив сюди разом із батьком.

Один із пізніших власників замку Северин Жевуський заснував біля нього монастир капучинів, який з 30-х років XVIII сторіччя проіснував, звичайно, тільки до 1939-го. Частину речей, що були в Олеську, вивезли із собою його законні власники — щось опинилося в Польщі, щось забрали із собою Сангушки, останні нащадки яких зараз живуть в Аргентині. Рештою поживилися «визволителі». На щастя, залишилися інвентарні описи, за якими сьогодні поступово відновлюють давній інтер'єр замку. Тут зберігаються унікальні речі — зокрема, єдині в Україні два справжніх гобелени XVI століття до Олеська потрапили з приватної колекції, не згадуючи про картини, скульптури, саркофаги, іконостаси й вівтарі.

Дивно, але факт — в роки війни будівля залишалася неушкодженою (за винятком вибитих дверей і вікон), а в 50-і фортеця перетворилася на руїну — ударила блискавка, вся дерев'яна частина згоріла. Зате в 1975-му Олеському замку дали друге життя.

У монастирі навпроти фортеці — фондосховище, цінність лише однієї кімнати якого зі скульптурами славетного Пінзеля дорівнює двом річним бюджетам України. Тут — найбільша в Європі колекція портретів XVII сторіччя, для порівняння — Росія має всього

Палац у Підгірцях та Олеська фортеця. Фото Л. Пустельник

два портрети цього періоду.

Менше пощастило Підгорецькому комплексу — палац, заїжджий двір, костел-ротонда — з 1940-го в ньому розташували санаторій для хворих на сухоти. Через 16 років палац горів, пожежа завдала збитків на 3 мільйони доларів. Персонал санаторію з його стінами теж не церемонився — штучний мармур побілили вапном, у колись розкішних залах розташували палати для хворих. І лікарям, і хворим було цілком байдуже до відомих імен, пов'язаних із Підгірцями: один з архітекторів замку — автор «Опису України» Гійом де Боплан, тут бували Іван Мазепа, австрійський імператор Франц-Йосиф, німецький кайзер Вільгельм, Іван Франко та Оноре де Бальзак. А розкішні італійські парки спочатку з'явилися тут, і тільки через 10 років такі самі заснували у Версалі.

Сьогодні у залах замку — пороженча, сліди варварської руйнації і пилюка від реставраційних робіт. Іноді важко повірити, що за багатством інтер'єрів Підгорецький замок вважався одним із найрозкішніших у Європі.

Боротьба за музеєфікацію комплексу в Підгірцях тривала 25 років, і увінчалася перемогою голови благодійного Фонду відродження Підгорецького замку — Б. Возницького. Чи не найбільше опиралися мешканці села, працівники санаторію...

Із замком у Золочеві влада, — але ще австрійська — обійшлася не менш жорстоко: у ньому розташували тюрму. Намурували нових стін для камер, знищили залишки італійських парків.

...не показай-не менш, для нащад-виявилосьили рестав-реживав же замок колись і татар, і турків, у XX сторіччі — німців і енкаведистів. Останні продовжували арештовувати і катувати галичан навіть у перші дні війни.

Ініціатором реставрації був, звичайно, Борис Возницький.

Золочівський замок складається з двох палаців (один із них — Східний павільйон, який потім став Китайським палацом), раніше були ще й три великі будинки для гостей. Для кожного з прибулих призначали окремі кімнати і спальні.

Дослідники вважають, що у Європі — усього три справжні Китайські палаці. Один — у Сан-Сусі в Німеччині, другий — у Ломоносові в Росії, третій — Золочівський.

Будинок для господарів замку поруч з ним має чимало свідчень високого рівня побутової культури в західноукраїнських землях XVII століття — зокрема, тут була

внутрішня каналізація, чого й близько не мали французькі замки цієї ж епохи. В Золочівському, перепрошую за подробности, було аж 6 туалетів. Пан і пані мали по три своїх кімнати, діти — по дві.

«Коротка наука побудови палаців» тих часів радить власникові будувати замок так, щоб з вікна можна було оглядати тільки свої маєтки, бо «прикро є оглядати маєтки сусіда». Собеським, які владарювали Золочевом, згада-на прикрийство не загрожувала.

Ще одна вказівка з «Короткої науки» веліла панові і пані мати окремі спальні, але між ними мають бути двері — «щоб пан рогів не дістав». Чи хтось з власників замку роги все ж таки дістав, сьогодні сказати важко, але з жіночої спальні, крім дверей до кімнати чоловіка, в стіні є прихований вхід до гвинтових сходів, що ведуть угору і вниз.

На подвір'ї замку стоїть древня кам'яна брила з досі не розшифрованими написами готичною маюскою XIV століття. Камінь стояв у лісі на краю села, місцеві люди пустили про нього лиху славу — нібито біля нього «блуд чіпляється», легко втратити дорогу. Прихильники замку не радили везти до нього камінь — ще якась нечиста сила у Золочеві поселиться. Вийшло навпаки — у травні 1997-го закінчилося державне фінансування замку, в травні 2000-го привезли камінь, а в липні того ж року фінансування поновили. Талісман, як не крути.

Усі три замки — Олеський, Підгорецький і Золочівський — об'єднує туристичний маршрут «Золота підкова».

...А В ЗАМКУ —

ПРИВИДИ

Не вірити у потойбічних мешканців львівських замків майже непристойно. Навіть найзапекліші матеріалісти й скептики визнають у тому дусі, що я сам, мовляв, не бачив, але усі прикмети вказують — хтось безтілесний ногами по замку ходить. Хоча чому тільки ногами?

В Олеській фортеці мешкає привид 19-річного ченця, що в часи середньовіччя кинувся у монастирський колодязь. Характер у хлопця капосний — коли дівчата-реставратори в обід п'ють чай, рухає блюдцями по столу, а якщо і йому чаю не наллють, горня ні з того ні з сього падає на підлогу і розлітається на друзки. Вважається, що в замку не один такий житель — коли в монастирі за радянських часів поселили ПТУ, нові господарі потривожили кістки багатьох ченців. Якось охоронець із собакою робив нічний обхід — навколо ні душі, а пес з гавкотом рвався з повідка, наживши шерсть — недарма кажуть, що тварини бачать те, чого не дано людям.

Підгорецького привида лагідно називають Марусенькою, або Білою Пані. Один з колишніх власників замку, за переказами, замучив і замурував у його підвалах дружину. Відтоді її бачили не раз — чітко окреслений жіночий силует у білому гуляв по замкових терасах, або раптом на першому поверсі самі по собі запалювалися свічки в усіх кімнатах чи чувся цокіт каблучків по мармурових сходах. Білу Пані бачили кухарі санаторію, які, готуючи хворим сніданок вночі, спускалися до підвалу, щоб потім прожогом звідти вибігти з криком «привид!». Найсвіжішою згадкою про себе Марусенька завдячує знову ж таки вартовому. Пізно ввечері він побачив, як під трьохсотлітніми липами парку ходить хтось у білому. Міліціонер подумав, було, що його хочуть розіграти, накинувши на себе простирадло. Підійшовши ближче, виразно побачив жіночу фігуру, яка зникла за деревом.

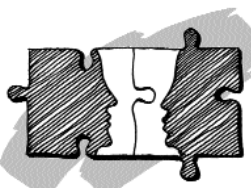
У Золочеві дуже поважають Чорного Лицаря, який з'явився у замку на зламі тисячоліть — наприкінці 2000-го року. Тутешні працівники ображаються, коли їм кажуть, що все це — вигадки, аби привабити туристів. «Якби хтось вигадував, то чому ж не робив цього раніше?» — дивуються у відповідь.

А було так: реставратори, що ночували у Китайському палаці, раптом відмовилися там спати — спробуй засни, коли вночі хтось гукає на другому поверсі, а потім стукає у вікно. «Когось» вдалося розгледіти — високу постать чоловіка в чорному і дуже старомодному капелюсі — такі в середньовіччі носили. Попри нічні клопоти, гостеві в Золочеві раді: легенда каже, що там, куди приходить Чорний Лицар, має знайти скарб. Майбутньому музеєві він дуже придасться. Хоч його працівники-ентузіасты впевнені, що «золота підкова» львівських замків засяє по-справжньому вже незабаром. Бо скарби тут давно є.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

● Львів — Олеськ — Підгірці — Золочів — Львів — Київ

P.S. Автор висловлює щирі подяку музейним працівникам Роману Соломку, Світлані Мостовій, Ірині Гуцало та директору Львівської картинної галереї Борису Возницькому за допомогу у підготовці матеріалу.

БАНКОМАТИ ЗБУДЖУЮТЬ І не тільки зацікавленість мирян, а й підприємливість злочинців

Полишивши солідну тишу мурових холів у презентабельних фінансових установах, гроші виїшли на вулицю і нині позирають на перехожих очима своїх банкоматів. Дивимось й ми на цю електронізовану калитку при вході до універмагу "Україна" чи на людних перехрестях. Гроші — просто на вулиці! Це стимулює.

— Чи не боїтеся? — запитав, зателефонувавши до кількох банків. Мало хто з моїх співрозмовників хотів розмовляти на цю тему. А от голова пресової служби "Правексбанку" Костянтин Ремизовський не залишив банкоматним злодіям жодних шансів: "Ми використовуємо оригінальну систему безпеки, розроблену фахівцями спецслужб нашого банку. Система має комплексну багаторівневу структуру захисту і повністю виключає можливість несанкціонованого доступу до грошей".

Чи у нас грабують ці вуличні комп'ютерні сейфи? Відповідальні правоохоронці наразі ухиляються од відповіді на це делікатне запитання. Проте крадіжки грошей на електронному рівні починають набувати поширення, причому, не тільки за кордоном, а й у нас.

Минулого року Дніпровський районний суд м. Києва виніс вирок у справі панів Р. і К., котрі "провернули" операцію електронного вилучення грошей в системі НБУ на суму 80 млн. грн.

Для цього, крім високого рівня особистої комп'ютерної підготовки, злочинцям не обійшлося також підглядіти пароль, під яким керівник підвідділу входив у програмний комплекс "Операційний день банку", скопіювати ключ електронного підпису,

вийти на внутрішній банківський рахунок "Емісійні банкноти" (читай: готівка) і сформувати кілька окремих пакетів фіктивних електронних платіжних документів для того, щоб забезпечити переведення внутрішніх банківських операцій у зовнішні — міжбанківські, а далі — на рахунки фірм, які погодилися "увійти в долю".

Після того, як гроші "втекли", слідчим знадобилося майже десять місяців, щоб зрозуміти технологію пограбування і "вирахувати" одного зі злодіїв, якому спочатку нічого не можна було довести...

Це — приклад, так би мовити, "кабінетного" електронного пограбування. Інша справа — вуличне електронне пограбування. Тут виявляється дещо інший "фах" і тип злочинців.

Троє молодиків протягом трьох місяців поцупили з банкоматів Вроцлава 300 тис. злотих (близько 76 тис. доларів США). Злодії сконструювали нехитрий пристрій, що на короткий час накладався поряд щілини для введення карток, зчитував магнітний запис із карток клієнтів і передавав по радіо до мікроавтобуса неподалік. Навпроти банкомату підвішували рекламу, або якийсь щит чи кронштейн, ніби для освітлення, на якому закріплювали мініатюрну телекамеру; через неї дізнавалися про індивідуальний пароль клієнта.

Виготовлення ідентичних карток-дублікатів, за допомогою яких вилучалися гроші, виконувалося безпосередньо в мікроавтобусі, обладнаному відповідним устаткуванням і апаратурою.

За підробку платіжних карток польське законодавство передбачає покарання до 25 років ув'язнення. Тобто рівно стільки ж, скільки й за фальшування грошей. Як правило, за цією статтею не роблять жодних

НЕ В ГРОШАХ ЩАСТЯ

пом'якшень. Для порівняння: вищезазначені пани Р. і К. отримали у нас по 4 роки. Та й чи відсидять вони повністю — це також питання.

Отже, вигідний "бізнес"? Я підійшов до банкомату, що стоїть збоку від турнікетів на станції метро "Площа ім. Л. Толстого". У скриньці поряд — очевидно нікому не потрібні — сертифікаційні квитанції по виконаних операціях клієнтів. Прочитав одну з них:

ПРОМІНВЕСТБАНК
УКРАЇНИ

ТЕЛ. + 380 44 229 5161

ДАТА : 06 — 02 — 02

ВРЕМЯ : 23 : 44 : 30

АТМ : АТМ00034

НОМЕР КАРТЫ: 4 . . 7443
(VISA Cards)

КОД АВТ : 081597 / 100685

СУММА : 50.00 UAH

ВСЕГО ХОРОШЕГО!

Ні, я не збираюся грабувати банкоматів "Промінвестбанку України". І тому всі ці цікаві реквізити мене абсолютно не цікавлять. Натомість мене дуже цікавить, чому це ук-

Фото О. Купляхметова

раїнське патріотичне керівництво цієї поважної фінансової установи України так зневажливо ставиться до української мови, що навіть святее слово "Україна" переписує російською?

Звичайно, якийсь росіянин, приїхавши до Києва, радітиме цій "дрібниці". Почуватиметься так, неначе й державного кордону не перетинав.

Тому дуже сумніваюся, що від такого осучаснення грошових операцій буде "всього хорошого". Бо хоч "сумма" подається тут в "UAH", проте саме завдяки ось таким "дрібницям", поданим по-російськи, нашу гривню багато хто досі називає **рубльом**.

Тому не тільки цікавість викликають банкомати, а й зрозуміле здивування.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

НАШІ ПРАВА

Так, кожен. Тільки, поки що, не у нас, а в Польщі. І практично будь-яку, крім службової документації спеціальних установ — безпеки, війська, вищих органів на мобілізаційний або особливий період тощо.

Від 1 січня 2002 року набрав сили прийнятий польським Сеймом Закон від 6 вересня 2001 року "Про доступ до публічної інформації", що поширюється не тільки на громадян Польщі, а й на будь-кого зацікавленого. Більше того, державний службовець, до якого звертаються по інформацію, не має права цікавитися, з якою метою і чому хтось хоче отримати ці відомості. Ст. 2 Закону визначає чітко: "Від особи, яка користується своїм правом на інформацію, не можна вимагати юридичних або фактичних підстав зацікавленості". Згідно із законом доступ до інформації — безкоштовний, хіба що відповідна інституція зазнала витрат, наприклад, пов'язаних зі способом переказування інформації (зокрема виготовлення фільмів, касет, дисків тощо). Для порівняння нагадаємо читачам, що в Україні в державному бюджеті на 2002 рік у частині "Надходження до бюджету" є спеціальна стаття (поз. 241210) — "Плата за послуги, що надаються бюджетними установами — 3,8 млрд. грн.". Тобто 8,5% всіх надходжень до бюджету держава прагне стягнути з громадян та організацій за їхню зацікавленість життям держави, в якій вони живуть. Причому стягнути на рахунок бюджетних установ, які вже й так існують коштом громадян і організацій. Цей абсурд може зматися хіба що з абсурдом нашої податкової системи, зокрема з її одіозним ПДВ (податком на додану вартість).

Оце вам різниця між відкритим і закритим суспільством. Відкрите суспільство — це держава, службові особи якої служать громадянам, а закриті — де службові особи вважають, що громадяни повинні їм платити за відкривання інформації, призначеної для всіх. Цікаво, що вказана стаття прибутку бюджету України — "плата за послуги, що надаються бюджетними установами" — у півтора раза перевищує такі

бюджетні надходження, як "відрахування від сплати за транзит газу через територію України" (поз. 24061 бюджету). Не кажучи вже про те, що будь-яку інформацію чиновник в Україні може просто не дати, навіть якщо вона не являє собою жодної таємниці. Я ладен припустити, що й згідно з офіційним запитом — і за гроші! — він може крутити носом. А от "неофіційно" продати інформацію (про гроші ми, наразі, промовчимо) — це вже викликає зацікавленість. Тут вже є певний паритет: вашу зацікавленість еквівалентно міняємо на нашу зацікавленість. І тут, як кажуть, усе таємне стає явним. От як, наприклад, списки акціонерів АТ "Славутич" — з домашніми адре-

Будь-яка державна інституція зобов'язана надавати інформацію про свій правовий статус і функції, предмет діяльності і компетенцію, принципи діяльності, які вона веде, реєстри й архіви, а також способи й умови надання інформації про них. Не таємними вважаються також: тексти виступів і оцінки, які дають посадовці, інформації про стан держави, місцевого самоврядування, їх організаційних і структурних одиниць, майна, правові й майнові аспекти інституцій, організацій і їх функціонерів, розмір державного боргу і місцевих органів урядування тощо.

Щоб не було підстав для усунення од відповідальності за невиконання цього За-

ІНФОРМАЦІЮ ОТРИМАЄ КОЖЕН!

сами, номерами телефонів і кількістю акцій на рахунках.

Не будемо зараз розглядати питання — як ці списки потрапили до рук "інвесторів"-перекупників. Головне, що завдяки саме цим спискам деяким метким хлопцям удалося викупити у бідних акціонерів кілька великих пакетів за безцінь, тобто фактично забрати собі їхню власність, їхнє реальне майно. А майно — це вже не папірці. Його ціна, як мінімум, на порядок вища.

Натомість у Польщі громадяни нині чітко розуміють різницю між державною, особистою чи комерційною таємницею і публічною інформацією. Охороняється таємниця кореспонденції, таємниця даних про психічне здоров'я, банківська і лікарська таємниця, таємниця сповіді і бюлетені для таємного голосування. Але якщо службовець виконує публічні функції, він зобов'язаний дати інформацію про ці функції. Тому кожен має право доступу не тільки до урядових документів, а й до участі в засіданнях колегіальних органів влади, обраної на загальних виборах.

кону, в ньому подано перелік типів, видів, інституцій, які зобов'язані безумовно відповідати на запити громадян, починаючи від Сейму і уряду до керівництва та функціонерів профспілок і політичних партій.

Для оприлюднення всього об'єму несекретної інформації в Інтернетовому "Бюлетені публічної інформації" створюється спеціальний "Урядовий телеінформаційний публікатор".

Відповідь на запит громадянина кожна інституція чи установа має надати не пізніше двох тижнів з дня подання. Увесь цей цікавий Закон видано в газетах, а також в Інтернеті (www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie-011217/prawo/prawo...)

В умовах України можемо, наразі, хіба що усвідомлювати, яка прірва відділяє нас від цивілізованих держав. І що вже говорити про права пересічних громадян, якщо навіть професійним інформаторам суспільства — журналістам буває надзвичайно важко "докопатися" до суті подій на кухні влади.

Голова Національної спілки журналіс-

тів України Ігор Лубченко добре розуміє наші реалії:

"Тут бачимо два боки проблеми. Перший: правильних законів, постанов, доручень багато, але їх виконання (чи, скоріше, невиконання) — це ніби зовсім інша справа інших людей. Зокрема, більшість положень Указу Президента України від 9.12.2000 року, яким передбачено додаткові гарантії діяльності ЗМІ, досі не виконано."

Другий: життя в Україні давно вимагає зведення окремих нормативних актів у єдиний всеохоплюючий комплекс законів про інформацію і її використання, в якому слід відобразити інтереси всіх членів суспільства, в тому числі: журналістів і ЗМІ. У нас досі не розроблено навіть Основ державної інформаційної політики. То що вже говорити про те, хто і на яку інформацію має право, а хто не має права ігнорувати запити громадян."

Упродовж двох років "крутяться" в різних інстанціях кілька варіантів "інформаційних" законів. Поки що безуспішно. Але час не втрачено, бо вже не тільки визріває усвідомлення необхідності, а й опрацьовується в Держкомінформполітики другий варіант Інформаційного Кодексу, на який ми подали свої зауваження і пропозиції.

Очевидно, що розгляд і прийняття цього Кодексу буде прерогативою нового складу ВР. З приходом Івана Сергіювича Чиж на посаду голови Держкомінформполітики, можемо сподіватися, що роботу над Інформаційним Кодексом буде успішно завершено. Він динамічна людина і йому однаково близька практика парламенту і журналістика".

На мій погляд, такий Кодекс сьогодні потрібен Україні як повітря. Бо він учить громадян шанувати себе, а службових осіб — насправді служити людям.

Євген ГОЛИБАРД

КУЛЬТ І БЕЗКУЛЬТУР'Я НА ТЛІ ВИБОРІВ

Історія, як наука, існує тільки тому, що майбутнім поколінням доводиться потім розплутувати те, що понаплутували покоління сьогоднішні. Інакше вона була б хронологією.

PR-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ПОГЛЯД

Комерціалізація всіх складових суспільного життя створила в сфері ЗМІ потужну конкуренцію між **совістю і політикою**, між **мораллю і грошима**. Писати правду в Україні стало небезпечно; натомість брехня, котра спирається на грошовитий фундамент, отримала офіційне визнання, як PR-технологія, а отже, невідласто і його носії стали мало не на чолі інформаційного харчування громадян.

У цих умовах поняття плюралізму набуло значення плювалізму (від слова *плювати*), а пошук “смажених фактів” став обов’язком пишучої братії. Тому американську трагедію було сприйнято у багатьох ЗМІ, як знахідку, як чудовий інформаційний привід; такий собі “подарунок долі” для писак-невігласів, які радо почали “розкривати” подію і її наслідки, смакуючи деталі і не шкодуючи прикметників.

Через деякий час читач втомився від повторення цифр про чисельність загиблих, матеріальні втрати компанії і уповільнення темпів розвитку американської економіки. Звик. Проте дехто з газетярів вважав, що тему не вичерпано і її можна продовжувати “доїти” далі.

І тоді з’явилися публікації “аналітиків” з так званим **нетрадиційним поглядом**. В одній із них, розглядаючи причини готовності людей до самопожертви в ім’я ідеї (нехай навіть хибної і злої), автор, змішуючи грішне з праведним, дописався до того, що прівівняв християнство до політичної діяльності:

“Кожна релігійна конфесія... прагне до неподільного панування над душами вірників (так у автора — Є. Г.), над духовним світом якомога більшого числа людей. Сутність прагнень: панувати, керувати, верховодити, порядкувати, розпоряджатися, ватажувати... У цих своїх діях Церква застосовує “неіржавіючу зброю” — гасло про “благо народу”. За ширмою подібних гучних фраз, між тим, проглядається виразно і власний інтерес...”

І все це подається цілком серйозно, з прагненням переконати читача. А пише це, як читаємо поряд із прізвищем автора, заслужений працівник культури України (!). Не знаю, чим він прислужився українській культурі, але можна легко зрозуміти на кого, на чий антиукраїнський інтерес працює цей “нетрадиціоналіст”:

“Якщо партії, зазвичай, не приховують своїх мети, одверто і відкрито проголошують своє намагання прийти до влади, то пастирі релігійних конфесій реалізують своє жадання владарювати над душами людей тонко і потаємно... Не останнє місце посідає величне шикарне оформлення храмів, часто до цього залучаються високопрофесійні митці”.

Отже, завдяки заслуженому для української культури авторові, ми тепер знаємо, що всесвітньо відому перлину архітектури — базиліку св. Петра у Римі зведено не на подяку і хвалу Богу, а для того, щоб “верховодити, панувати і ватажувати”, а Святійший Отець Іван Павло II приїздив в Україну не для благословення нашої землі і її народу, а для “потаємного владарювання над душами.” (!)

НОРМАЛЬНЕ ІДОЛОПОКЛОНІННЯ БЕЗ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ

Коментуючи поведінку бабусі в тро-

А де Божа заповідь “Возлюби ближнього”?

лейбусі, яка перехрестилася, коли проїжджала повз храм, заслужений працівник культури пояснює: *“Вона не може інакше! Бо перебуває в психологічній залежності... Як наркоман, беручи в руку шприц, до якого призвичаївся...”*

І тут-таки, для підсилення своєї “наркотичної” аналогії, ностальгічно збивається на типовий совєцький жал: *“...призбута класична формула: “релігія — опіум для народу” — не така вже й хибна...”* (!)

Між іншим, “формула” ця ніяка не класична, а диявольсько-більшовицька, або, якщо більше подобається, — комуністична. І належить вона одіозній і, по своєму, нещасній особі, тіло якої, замість по-людськи поховати, досі використовують на Красній площі у Москві як один з імперіалістичних (а принагідно і комуністичних) символів російської величчя.

Водночас, до кам’яного ідола із зображенням цієї особи на Бессарабській площі в Києві цілком нормальні на перший погляд пані і панове, без видимих ознак наркотичної залежності, продовжують покладати живі квіти. Живі квіти до холодного кам’яного ідола, до “величного шикарного оформлення” якого було “залучено високопрофесійних митців”. Хоча чоловік, з якого цього ідола вирізьбили і культ поклоніння якому “св’ято” зберігається досі комуністами та “прімкнувшіми к ним”, ніколи в Україні не був, а тільки тим і прославився, що був засновником найпотужнішої за всю історію людства системи державного тероризму, у порівнянні з якою акції Бен Ладена видаються дитячими забавками.

Але шедевром думки заслуженого культуролога, який намагається представити нам культ Бога-Творця як політичне явище, є таке його пояснення фундаментальних догматів християнства:

“... поняття Бог..., рай і тому подібні поняття — суть ідеї, слова, що символізують й уособлюють світлі людські прагнення, надії і сподівання на краще. Ці поняття є елементами внутрішнього світу особи й реально існують лише “там”: у мозку і почуттях. І ніде інде їх не було, немає, не буде і в принципі бути не може.” (!) Чи не правда — до болю знайома категоричність?

Отже, приїхали: “Крой, Ванька, — Бога нет!” Це вже ми чули в сумнозвісну епоху московського більшовизму-тероризму. Під гаслом “релігія — опіум для народу” вони спочатку покидали хрести з храмів, а душпастирів запроторили до ГУЛАГу, а потім безбожно заморили голодом та порозстрілювали десять мільйонів ні в чому не винних людей.

БОГА ВИЗНАЮТЬ ЛИШЕ ТІ, ХТО ХОЧЕ ЖИТИ ПО СОВІСТІ

Звичайно, пан культуролог має право бути атеїстом. Тим більше, що цитує ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. “Бог існує лише у вашому мозку”, — намагається переконати нас заслужений діяч культури України, сподіваючись, можливо, на те, що ми, темні, не читали нашої Конституції.

Бо в Конституції України, одразу після її назви, у преамбулі, стверджується від нашого з вами імені, шановні громадяни, з усією чіткістю, офіційністю і урочистістю: *“... виражаючи суверенну волю народу, ... усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми і майбутніми поколіннями...”*

А яке усвідомлення, яку відповідальність і перед ким нам нав’язує цей “нетрадиціоналіст”? Шило з мішка вилазить наприкінці: *“...не можна побудувати досконалого суспільства на основі неправди, якою, по суті, були і є різноманітні релігійні міфи... людиною високої духовності може бути і атеїст. Наближаються вибори до Верховної Ради...”* (підкреслення моє — Є. Г.)

О! Нарешті стає зрозуміло, в чому справа. Адже наближаються вибори до українського парламенту, а серед кандидатів є віруючі. Залишимо на совісті “культуролога” його занадто своєрідне використання слова *правда*. Головне, що він вважає, що “людиною високої духовності може бути й атеїст”.

А тут тобі Віктор Ющенко і Юлія Тимошенко, інші відомі в Україні і світі особи, що претендують на місце в парламенті, — якраз люди віруючі. Усвідомлюють відповідальність перед Богом. Але, виявляється, що Бог, як вважає заслужений культуролог, існує не на Небі, а лише у голові релігійних фанатів, а отже людей, м’яко кажучи, несповна розуму.

Між тим, об’єктивно існує Декалог — десять Заповідей Божих. У цих заповідях немає жодних конфесій і жодної політики. Вдумайтесь: вся юриспруденція (а вона всуціль атеїстична), з її кодексами, енциклопедіями і навчальними закладами, потужні правоохоронні системи, суди, прокуратура і в’язниці існують лише з однієї простої причини: люди не дотримуються Божих Заповідей.

Причому, не дотримуються не тільки ті, хто краде і вбиває, а й ті, хто їх ловить і судить. А тому частенько буває, що й не дуже ловлять, натомість нерідко переслідують невинних. За правом безбожників.

Охоронці права (правоохоронці!) пору-

шують право не тому, що погано вчилися у юридичних вузах, а тому, що Декалог не є для них Законом. Щоб абсолютний Закон Божий панував над недосконалими людськими кодексами, треба його вивчати ще в початковій школі. Бо це є справа моралі та особистих переконань, а не юриспруденції.

Свідомо не називаю прізвища заслуженого працівника культури України, який, зачепивши тему ісламських камікадзе на тлі американської трагедії, силувався викликати у читачів недовіру щодо віруючих кандидатів до ВР. Давайте дамо йому шанс подумати і — може, дасть Бог — дійти до **правди**, а не її облудного сурогату.

ХТО, КОГО І КУДИ “ПРОСУВАЄ”

Газету із зацитованою тут статтею було кинуто майже до кожної поштової скриньки нашого будинку. Тираж цього номера газети — у порушення Закону “Про засоби масової інформації (преси)” — не зазначено. Натомість зазначено першого засновника газети — секретаріат Кабінету міністрів України. А поруч — традиційне: “Точка зору авторів може не збігатися з позицією редакції.” Отака вона — відповідальність. І перед Богом, і професійна.

Тож нащадкам-історикам буде що розплутувати з нашої нинішньої плутанини. Особливо у царині культури, де набралось дуже багато заслужених, чії знання межують із тим самим невідластом, котре постійно удосконалюється.

Адже достовірно відомо, що 2002 рік цілком офіційно оголошено в Росії роком України. Активну участь у реалізації планів Кремля (а нині ці плани щодо України — так само, як і факти впродовж століть — що завжди мають односторонню і цілком незмінну спрямованість) беруть ... українські урядовці (!) Причому, з досить чітко виражених промосковських позицій.

Зокрема, державний секретар Кабміну України В. Яцуба у доповідній записці від 24.10.01 № 1537997/97 на ім’я прем’єр-міністра А. Кінаха пропонує “працювати над подальшим просуванням питання про автономію УПЦ” (тобто тієї російської Церкви в Україні, яка “сором’язливо” викреслила літери МП зі своєї скороченої назви, щоб пересічному українцеві не впадало в очі, що це п’ята колона московського патріархату).

Серед інших заходів, відповідальний урядовець В. Яцуба вважає за доцільне “ініціювати будівництво спільного українсько-російського храму”. Отак, крок за кроком, через “спільні” економічні простори, “спільні” військові навчання, “спільні” полігони на території України, “спільні” підприємства (не кажучи вже про російські полігони, російські підприємства і майно, російські збройні сили, російських “радників-іміджмейкерів”, російські ЗМІ, російських гастролерів тощо — все це на території України), за допомогою спільної — без лапок — діяльності наших урядовців, у всіх на очах відбувається ліквідація української державності.

У цьому контексті зацитована вище стаття заслуженого культуролога з’явилася на шпальтах урядового видання цілком закономірно. А тому питання про те, чи збігається точка зору автора з позицією газети (як і з позицією Кабміну) тут уже не стоїть. Так само, як тут не стоїть питання про дотримання ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. Тим більше, коли ця Церква є московською. Не стоїть питання, бо вже є відповідь реальними справами.

Євген ҐОЛІБАРД

БОРотьба з наслідками — безрезультатна

Доводиться визнати: загальнолюдська трагедія, що сталася 11 вересня 2001 року, є характерним симптомом нинішнього етапу розвитку людства, який супроводжується злиднями, духовним спустошенням особистості, екологічними катастрофами, витонченою злочинністю, тероризмом і реальною загрозою виникнення термоядерного планетарного конфлікту. Знищено багато видів рослинного і тваринного світу материків та Світового Океану, порушений озоновий шар, активно забруднюється навколишній космічний простір. **Ми деградуємо, тобто реально переступили межу, за якою уже розпочався незворотний процес загибелі людини як біологічного виду!**

У процесі наукового дослідження причинно-наслідкового зв'язку цього незворотного процесу, встановлено, що проблема має глибоко комплексний характер. Розкриті закономірності первнів живої речовини дозволили встановити головний принцип її еволюції, тобто причину, що змусила безсмертні одноклітинні організми ступити на щаблі еволюції, організовуючись у багатоклітинні організми всіх рівнів, втрачаючи при цьому свободу і, отже, знаходячи смерть. На перший погляд, означена дія в еволюції живої речовини здається парадоксальною, але, як переконують наукові дослідження, напрямком цього еволюційного кроку був єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети: через багатоклітинну організацію створити функцію Розуму.

Наукові дослідження закономірностей первнів живої речовини, її вищої організації як людини соціальної, уможливили визначення першопричини трагедії цивілізації. **Зроблено висновок, що всі вищезазначені загальнолюдські проблеми породжені однією загальною причиною — недосконалістю людини як біологічного виду в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, що зумовлена винятково гетеротрофною (тваринною) формою харчування.** Серед цих проблем варто виділити основні:

— **соціально-політичні** (способи нагромадження й розподілу засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **соціально-економічні** (способи видобутку засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **медико-біологічні** (причина старіння організму, невиліковних хвороб і передчасної смерті);

— **біокосмічні** (неможливість виходу людини за межі Землі на тривалий термін, а також життєзабезпечення традиційною гетеротрофною їжею й утилізації біовідходів).

Важливо відзначити, що саме людина, недосконала в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, є найбільш агресивною, найбільш хижою шлунковою істотою в Природі і, перебуваючи на Вер-

шині харчових ніш усього живого, практично вичерпала їх, чим і зумовила незворотний процес власної загибелі й загибелі всього живого.

Споконвічна боротьба людини з наслідками не розв'язує проблеми, а тільки посилює її з неоправною втратою вищих цінностей — людських життів і часу. Те саме — боротьба з тероризмом, джерела якого виходять, насамперед, із незгоди певних осіб, груп і прошарків суспільства чи цивілізації, з політикою владних структур, що реалізується через насильство. З іншого боку, об'єкт незгоди, тобто політика, є також формою насильства, за допомогою якого

ційними етапами, тобто між двома рівнями досконалості: *попереднім* — людини примітивної, але хитрої, що займає вищий ярус тваринного світу завдяки сформованій функції Розуму, та *наступним* — Людини Розумної, Людини Космічної. Тобто ми подолали тільки 2% свого висхідного еволюційного шляху між двома суміжними еволюційними етапами. Характерною ознакою цього шляху є *спадкоємність* у енергоречовинному обміні, що підтверджується як антропологічною (фізіологією організму), так і функціональною (розмноженням, харчуванням) *спорідненістю* між людиною і твариною.

2. Дія двох природних супе-

У ЛЮДСТВА Є ШАНС ВИЖИТИ!

Автотрофне харчування — це забезпечення людства їжею, що дає необхідні для життя органічні речовини з неорганічних у процесі фотосинтезу або хемосинтезу, повністю знімаючи проблему голоду.

владні структури нагромаджують та розподіляють засоби існування. При цьому головним інструментом політики є економіка, що полягає в насильницьких способах видобутку засобів існування, насамперед їжі, при цьому гроші є їх еквівалентом і мірою. Таким чином, йде постійна боротьба двох сил за засоби існування за принципом: з одного боку, агресивне, хитре бажання відняти їх за будь-яку ціну, з іншого боку — сила, не здатна віддати. У цій боротьбі завжди перемагає сильніший. Тому ця дія, як і сам принцип, характеризує низький — тваринний — рівень виживання людини як біологічного виду.

ПРИЧИНИ? Ось вони!

Протиприродне для людини застосування фізичної сили (насильства), як основного засобу в процесі життєзабезпечення на даному етапі її еволюції зумовлено такими причинами, як:

1. Дуже низький рівень розвитку сучасної людини як біологічного виду.

Недосконалість сучасної людини зумовлена, насамперед, її роздвоєністю між двома еволю-

речностей:

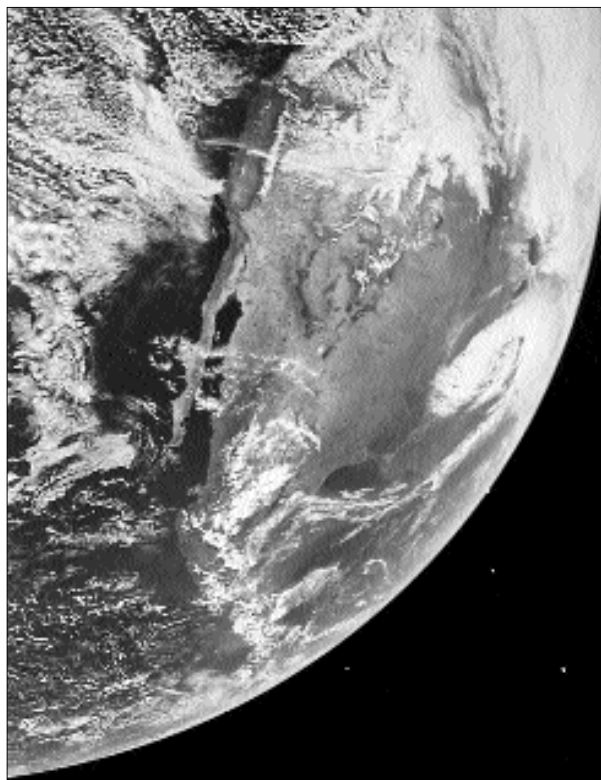
— *суперечність, спричинена дією антиентропійного принципу розвитку живої речовини.*

Відповідно до цього принципу жива речовина при життєзабезпеченні, що здійснюється винятково через процес постійного видобутку їжі, повинна мати мінімальні витрати своєї внутрішньої енергії. Внутрішня енергія живої речовини, її кожної біологічної системи має закономірно накопичуватися задля реалізації основної функції живого — розмноження. Ця суперечність спричиняє одну із наймерзенніших людських вад — лінощі, котрі є гальмом активного вдосконалення людини, що неминуче породжує ще й такі вади, як гордіня, гнів, нечесність, одним словом — зло;

— *суперечність між інстинктом розмноження (основної функції живого) і потребою в їжі та просторі, як фатальна й неперимривна суперечність між свободою і необхідністю.*

На цю закономірність вказував Томас Мальтус ще в 1798 році. Відповідно до об'єктивно існуючих законів кількість народонаселення збільшується в геометричній прогресії, а видобуток засобів існування, насамперед їжі, — в арифметичній. Усунення диспропорції здійснюється за до-

помогою законів Природи (голод, холод, хвороби, епідемії) і за рахунок соціальних дій (злидні, рабство, насильство, конфлікти, війни). **Фактично війна є закономірним процесом природного добору в межах єдиного, функціонально невірноваженого, а тому недосконалого, біологічного виду — Homo Gastro Faber (людини — майстра шлунку) — за ознаками тваринного світу: агресивності і хижості. При цьому завжди передусім знищуються розумні індивіди.** Весь трагізм людської історії — на шляхах видобутку їжі, адже вона при цьому спрямовує свою діяльність лише на удосконалювання знаряддя вбивства!

Для запобігання незворотному процесу загибелі цивілізації, насильства, конфліктів і воєн людству дається усвідомлення своєї трагедії та активне усунення її першопричини. **Ця можливість може бути реалізована тільки через відкриття принципово нової невичерпної харчової ніші, тобто автотрофного харчування — за теорією першого президента АН України В. Вернадського — як єдиного гаранта умови виживання людства. Таким чином, відкриття принципово нової невичерпної харчової ніші є закономірним еволюційним стрибком людства до якісного нового, активного етапу в еволюції живої речовини — ноосфери.**

ЩОБ ВИЖИТИ, МУСИМО СТАТИ ДОСКОНАЛИМИ

Перемога Розуму Людини над смертю, тобто над своєю основною недосконалістю, передбачена ще М. Ф. Федоровим, розвинута до наукової і соціальної думки К. Е. Цюлковським, В. Ф. Купревичем і В. К. Винниченком, науково обґрунтована як закономірна еволюційна неминучість академіком В. І. Вернадським і розроблена нині на рівні **Концепції**

активної еволюції, є природним, еволюційним розв'язанням проблеми. **Прикладною роботою наукової Концепції активної еволюції є розроблений на біохімічному і генетичному рівнях науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”**, відповідно до якого практично реалізується процес активної еволюції людини, тобто якісний еволюційний стрибок через якісну зміну її енергоречовинного обміну з навколишнім середовищем.

Важливо відзначити, що розроблений науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації” узгоджується з найбільш значимим відкриттям XX століття в галузі біології — відкриттям автотрофних тварин. Отож ланцюг еволюції живої речовини замкнувся. Природа сама подбала про збереження живих свідків — автотрофних тварин, як найбільш значимої ланки в єдиному ланцюзі еволюції живої речовини і, отже, дає нам підтвердження реальної можливості переходу людини як біологічного виду на автотрофне харчування — реальної можливості порятунку. Ясна річ, у парі з духовним розвитком: зміна енергоречовинного обміну людини як саморегулюючої і самовідновлюючої біосистеми закономірно і неминуче приведе її до еволюційного наслідку — функціонального вдосконалення й досягнення гармонії: внутрішньої (душі й тіла) і зовнішньої (з біосферою).

Людина зазнає також якісних змін на антропологічному рівні, а саме:

— значно збільшиться якість Розуму, сягнувши 100% його використання, що засвідчить перехід на активний — ноосферний етап розвитку;

— значно зменшиться кількісний показник фізіологічної можливості функції розмноження, що визначатиметься Розумом;

— значно збільшиться тривалість Життя.

Автотрофне природно-генетичне харчування, що ґрунтується на забезпеченні харчової ніші організмами, котрі створюють необхідні для свого життя органічні речовини з неорганічних у процесі фотосинтезу, стане єдиним і надійним способом лікування хвороб століття, — завдяки усуненню причин їхнього утворення і розвитку. Людина стане досконалою космічною істотою, часткою планетарної соціально-природної системи, з єдиною мовою — мовою того народу, що відкриве людству шлях спасіння і безсмертя, тобто шлях активної еволюції. **Іншого шляху порятунку людства та біосфери планети Земля — нашої спільної оселі в живому просторі Космосу — я не бачу!**

• **Віктор ЛУЦЮК**, академік Російської Академії природничих наук, автор наукового проекту “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”, м. Севастополь

Для кожного, хто не охолов до своєї історії, кому не байдуже “звідки пішла руська земля”, пам’ятні хрестоматійні слова: “Так почнемо ж оповідку цю... І було три брати: один на ймення Кий, другий Щек і третій — Хорив, а сестра в них була Либідь. Сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, котра нині йменується Щекавицею, а Хорив на третій горі, яку накликали за його ім’ям Хоревицею. І збудували містечко на ймення старшого свого брата та освятили його Києвом”. Правда ж, нині важко уявити нашу історію без цієї випадком збереженої духовної пам’ятки?

“Повість временних літ” дійшла до нас у двох літописах — Лаврентіївському та Іпатіївському. Перший, як вважають дослідники, створив (а було б точніше — переписав) 1116 року ігумен Видубицького монастиря Сильвестр; через два роки з’явилася ще одна редакція, ім’я укладача якої залишилося невідомим. Тексти, розміщені в цих літописах, переписані з первісного твору, автором і упорядником якого вважають ченця Києво-Печерського монастиря Нестора. Повість у первісному написанні, на жаль, не збереглася.

Чим же цінна пам’ятка? Насамперед історичним джерелознавством та художньою вивершеністю. На високому мистецькому рівні відтворено оповіді про виникнення східнослов’янських племен і їх писемність, дату заснування Києва та родовід давньоруських князів. Нащадки мають змогу дізнатися про міжусобицькі чвари, нележку боротьбу, яку вели наші далекі предки з кочівниками. Щоправда, окремі події, пов’язані з історією Київської Русі, висвітлюються в “Повісті...” з деякою тенденційністю. Досить лише одного факту — взаємин великокняжої верхівки із сусідніми землями Древлянщини. Завжди вони були складними й суперечливими. Київські князі повсякчас намагалися упідлеглити древлян, нехтуючи елементарними нормами взаємовідносин.

У літописі в цілому об’єктивно висвітлено постать Ігоря. Його названо вовком, котрий “пішов до древлян по данину і збільшував до попереднього податку новим, і вчиняли насилля над ними вої його”. Однак в складній ситуації жорстокий вчинок Ольги (роком пізніше вона з численним військом оточила Коростень і спопелила його) літописець повністю виправдовує: “Захопила місто і спопелила його, міських старійшин полонила, а інших людей повбивала, ще одних віддала в рабство воям своїм, а решту залишила, щоб сплачували данину”.

Чим же заслужила в Нестора таку симпатію Ольга? Лишень тим, що підступно обдурила довірливих лісовиків, — сповістивши, що йде справляти тризну по чоловікові — і жорстоко розправилася з волелюбним народом. Літописець про ці факти, звісна річ, умовчує, оскільки був речником північної верхівки.

Хоч би як там було, але цікавлять насамперед фактичні матеріали з історії Київської Русі. Звівши їх у цілне художнє обрамлення — своєрідну повість, літописець у такий спосіб залишив своїм нащадкам першознавші студії про нашу сиву минушину. Це наводять на думку, що народженню такого твору неодмінно передували більш ранні літописи й художні житія, на ґрунті яких власне й міг з’явитися національний шедевр, але які з певних причин не дійшли до нас.

Про його автора знаємо мало. Роки народження, як і смерті, точно невідомі. Незаперечне лише одне: для свого часу це була високоосвічена людина. Щоб прислужитися своїй історії, він 1073 року постригся в ченці Києво-Печерського монастиря. Такий вибір був цілком виправданим, адже культурно-мистецьке і освітнє життя в ті часи зосереджувалося переважно при монастирських резиденціях. Маючи доступ до рукописних джерел, Нестор невсипно вивчав їх і, водночас, сам прилучався до створення духовного підмуру вітчизняної культу-

Фото О. Кутлахметова

ЛІТОПИСЦЯ ВИСОКЕ ЧОЛО

ри. Як вважають дослідники, йому належать також “Читання про життя і згублення... Бориса та Гліба”, церковно-історичний твір “Житіє Феодосія, ігумена Печерського”.

Але найвизначнішою пам’яткою, безперечно, залишилася “Повість временних літ”, що датується 1113 роком. Подальші вістки про життя й діяльність літописця губляться. Цю дату прийнято вважати й роком смерті ченця. За тодішніми звичаями Нестора було поховано в Ближніх печерах Києво-Печерського монастиря.

Вітчизняна історіографія робила чимало спроб дослідити призерхлі глибиною віків віхи життя видатного діяча і письменника давньоруської культури. Проте в природі, на жаль, існує певна закономірність — втрачені на бурхливих історичних перехрестях “автографи часу” не завжди вдається повернути; особливо це стосується духовних пам’яток як найбільш уразливих.

Дослідників цікавило зокрема, яким був славетний охоронець історії? Ретельно змальовуючи “давно минулі літа” отчої землі, він не залишив по собі жодного документального портрета. Щоправда, грішне було б скаржитися на неувагу до цієї особи.

Починаючи з сімнадцятого століття, над відтворенням образу вітчизняного історика працювала не одна когорта митців.

До нас дійшла галерея персоніфікованих зображень Нестора, більшість з яких позначені високим рівнем художнього відображення літописця в графіці, живопису, гравірувальних та скульптурних композиціях. Усі вони, хоча й виконані на належному професійному рівні, не можуть, однак, претендувати на достовірність.

Сподіванки на “живу” зустріч зі славетним літописцем, здається, вже були нереальними. І ось у радянській криміналістиці з’являється новий метод, запропонований відомим антропологом, археологом і скульптором М. Герасимовим. Його практична цінність у тому, що будь-які м’які частини обличчя можна відтворити за допомогою черепа. Така пластична “операція” майже безпомилково “оживляє” первісний типаж людини. Завдяки саме цій методиці були реконструйовані скульптурні портрети Ярослава Мудрого, Андрія Боголюбського, Тимура, Улуг-бека, Івана Грозного, а також жителів трипільських поселень на території України. Відтак з’явилася надія зустрітися “зі справжнім” Нестором-літописцем, оскільки його останки добре збереглися.

Першими за цю нележку й копітку справу взялися спеціалісти Інституту археології АН УРСР доктор біологічних наук О. Данилова та кандидат історичних наук С. Сегеда. Вони провели детальне антропологічне обстеження ос-

танків літописця і, на основі наукових зіставлень, створили, якщо можна так висловитися, автобіографічний негатив: Нестор був середнього зросту (165 сантиметрів), худорлявий, із явними ознаками астеничності, спина сутулувата, а вказівний на праворуччій палець од надмірного фізичного навантаження морфологічно найбільш розвинений. Усі ці ознаки добре узгоджувалися з розумовою діяльністю людини. Нестор, як ми знаємо, впродовж багатьох років невтомно працював над рукописами, а отже, вів малорухоме життя. За допомогою антропологічних даних вдалося встановити й середній вік — 65 років, що цілком відповідає історико-літописним свідченням.

Залишилося провести антропологічну реконструкцію. Делікатну роботу доручили одному з учнів Герасимова — судово-медичному експертові при науковій лабораторії пластично-антропологічної реконструкції Інституту етнографії Імені М. М. Миклухо-Маклая АН СРСР С. Нікітіну. Після скрупульозно проведеної роботи невдовзі було виліплено бюст нашого найдавнішого літописця й просвітянина, з ім’ям якого пов’язана ціла епоха вітчизняної культури.

Наближений до реального відтворення бюст Нестора-літописця експонується нині в Києво-Печерському заповіднику. Саме тут дев’ять століть тому в історичному місці давнього Києва, схилившись над письмовим столом, він трудолюбно поскрипував гусячим пером, вимережуючи безсмертні рядки, звернені до сучасників:

“Ось повість временних літ, звідки пішла руська земля”. Не помилимося, коли скажемо: без глибокого коріння родовідної пам’яті — а саме такою є “Повість...” — ми багато чого втратили б, духовно збідніли, недорахувалися і недооцінили б. Будь-яка людина, як і народ у цілому, не може існувати без свого генетичного коду. Саме тому до постаті нашого найпершого літописця завжди була прикута пильна увага з боку як вітчизняних діячів культури, так і наших зарубіжних ідейних апологетів. Декому хотілося б позбавити нас вітчизняної пам’яті, не тільки кидаючи тінь на нашу історію, а й піддаючи сумнівам достовірності літописів чи приписуючи їх собі. Не випадково прогресивні діячі науки і культури в 1873 році при Київському університеті створили науковий осередок “Історичне Товариство Нестора-літописця”, яке чимало посприяло і популяризації історичного минулого нашого народу. Протягом 1873 — 1917 років ця наукова установа доклала чимало зусиль, щоб якнайповніше дослідити давні пам’ятки.

Активна діяльність Товариства мала широкий розголос. Це підтверджує й той факт, що до його роботи були залучені відомі вчені не тільки Києва, але й Харкова, Петербурга. За 33 роки вийшло 24 томи “Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца”, в яких з’явилися праці І. Срезневського, М. Комарова, І. Лучицького, П. Єфименка, Д. Багалія, О. Левицького, Л. Падалки, І. Каміна. Праці відомих учених допомогли повернути із забуття чимало фактичного матеріалу, котрим користуються й сучасні дослідники.

Сьогодні, оглядаючи з нових позицій свою історію, інакше оцінюємо деякі критерії, котрі нерідко фальсифікувалися або навмисне замовчувалися. Тому варто з більшою увагою поставитися й до нашого найпершого літописця. Одним з таких виявів могло б бути присвоєння його імені музею “Історії Києва”, при якому б годилося створити гурток палких дослідників нашої історії. Адже саме з містом над Дніпром пов’язана діяльність Нестора.

Через дев’ять століть знову повернувшись до нас літописець. Експонований бюст дає змогу уявно перенестись углиб на кілька епох історичного літописання, уважніше придивитися до мудрого погляду, високого чола як символу пам’яті нашої історії, котра нагадує: діяння людини безсмертні, якщо вони служать народові!

●

ПРО ТРИПІЛЬЦІВ, СЕМІТІВ ТА НЕЗБАГНЕННУ УКРАЇНСЬКУ ДУШУ

Трипільська археологічна культура посіла особливе місце в українській національній свідомості. “Незбагненна українська душа” обирає за свою матір із сотні різноманітних археологічних культур України саме Трипілля. Причини такого вибору ірраціональні і не піддаються логіці здорового глузду. На питання де, як і коли жили трипільці, більшість прибічників трипільського походження українців відповідають приблизно так: “Де і коли вони жили, не знаю, а що були українцями — знаю точно”.

Однак, врешті-решт, хто сказав, що національний міф, як важлива складова національної самосвідомості, обов’язково має будуватися за принципами наукової логіки? Скоріше навпаки.

Так чи інакше, я не вважаю трипіль-

Один з головних шляхів розселення найдавніших землеробів і тваринників починався в Південній Анатолії й вів на захід островами Егейського моря в Східну Грецію. У VII тис. до н.е. вихідці з Анатолії принесли із собою на південь Балканського півострова навички відтворюючого господарства, культурні рослини (пшеницю, ячмінь, сочевицю), домашніх тварин (вівці, кози), близькосхідну культуру та мову. Ці люди належали до східно-середземноморського антропологічного типу, який характеризується грацильністю (тонкокістністю), невисоким зростом, темною пігментацією, скошеним чолом і великим носом своєрідної форми.

Поступово просуваючись на північ, нащадки найдавніших близькосхідних хліборобів досягли Дунаю, і рушили його долиною на захід у Центральну Європу й на схід у Правобережну Україну. Так, разом із навичками землеробства і тваринництва, близькосхідний за походженням етнокультурний комплекс поширився в VII – IV тис. до н.е. в Південній та Центральній Європі. Трипільська культура — яскравий прояв цього культурно-історичного явища між Східними Карпатами і Дніпром.

Північними сусідами цих найдавніших землеробів Європи були аборигени — мисливці та рибалки Німецької, Польської, Поліської низовин та Лівобережжя Дніпра. Ця первісна, досить відстала людність у V – IV тис. до н.е. розвивалася під прогресивним впливом більш розвинутих прибульців із півдня. Від людності балкано-дунайського неоліту аборигени-мисливці лісової зони Європи отримали навички виготовлення глиняного посуду, землеробства, тваринництва, примітивної металургії міді тощо.

Пізніше, в IV–II тис. до н.е., на базі згаданої місцевої людності постала індоєвропейська сім’я народів, до якої належить переважна більшість мешканців сучасної Європи. Більшість дослідників вважає, що формування праіндоєвропейської мови та культури почалося в V тис. до н.е. в Південній Україні в ході контактів із трипільцями місцевої людності лісостепового Подніпров’я та Лівобережжя. Від трипільців та інших представників балкано-дунайського неоліту пращури індоєвропейців отримали згадані новації. Однак, всі вони запозичувалися разом із відповідною термінологією. Новітні дослідження лінгвістів довели, що сільсько-господарська лексика індоєвропейських народів значною мірою має близькосхідне походження.

Особливо багато землеробських та тваринницьких термінів, назв продуктів харчування, предметів побуту індоєвропейці запозичили у прахаттів та прахуритів, прабатьківщина яких розміщувалася в Малій Азії. Це і зрозуміло, адже саме звідси у VII тис. до н.е. прийшли в Схід-

ну Грецію пращури балканського неоліту. С. Старостін (1988) наводить велику кількість мовних запозичень з хаттської та хуритської мов в індоєвропейських, в т.ч.: akuo- кінь, kago- коза, porko- поросся, hvelena- хвиля, вовна, auig- овес, pag- ягода, rughio- рож, жито, lino- льон, kulo- колоти, спис, gueran- жорнов, sel- село, dholo- долина, arho- ареал, простір, tuer- творог, sug- сир, bhar- ячмінь, renkue- п’ять, klau- ключ, medu- мед, солодкий, akro- поле, bar- зерно та багато інших.

Український лінгвіст із Москви В. Ілліч-Світич (1964) відзначав, що певну частку своєї аграрної, тваринницької та побутової лексики індоєвропейці запозичили з таких близькосхідних мов, як шумерська, прасемітська, еламська. Як приклад запозичень із прасемітської мови дослідник наводить слова: tauro- бик, gait- коза, agno- ягня, bar- зерно, dehno- хліб, зерно, kern- жорнов, sekur- сокира, nahu- посудина, корабель, has- ter- зірка, septm- сім та ін. З мови шумерів індоєвропейці запозичили корені: ko- u- корова, reud- руда, auesk- золото, du- eg- двері, hkor- гори та ін. Думаю, В. Ілліч-Світич обрав невдалий термін для позначення частини згаданої лексики. Семіти виділилися з афразійської спільноти Східного Середземномор’я не раніше III – IV тис. до н.е. А близькосхідні запозичення в індоєвропейських мовах сталися не пізніше V тис. до н.е. Тому те, що В. Ілліч-Світич звав семітською лексикою, по суті, є афразійською.

Отже, простежений археологами та антропологами генетичний, культурний, антропологічний зв’язок балканського неоліту, а через нього і трипільської культури, з південноанатолійським центром становлення хліборобства й тваринництва підтверджується новітніми лінгвістичними дослідженнями. Численні хатто-хуритські лінгвістичні запозичення в мовах індоєвропейців, які отримали навички хліборобства та скотарства разом із відповідною термінологією від культури балкано-дунайського неоліту, у т.ч. трипільців, дають підставу припускати, що останні в етно-мовному відношенні були

Жіноча статуетка трипільської культури (перша половина V тис. до н. е., с. Олександрівка Одеської області)

споріднені з хатто-хуритами Малої Азії VII–IV тис. до н.е. Однак, присутність серед індоєвропейських лінгвістичних запозичень шумерських, афразійських, еламських термінів свідчить, що балкано-дунайський неоліт не був монолітно хатто-хуритським. Очевидно, було кілька різноетнічних міграційних хвиль з Близького Сходу в Грецію, у яких різною мірою брали участь не тільки хатто-хурити Анатолії, але й представники інших стародавніх етносів Близького Сходу.

Незважаючи на певну строкатість, балкано-дунайський неоліт, в т.ч. трипільська культура, генетично, культурно, антропологічно, а також етно-мовно тісно пов’язані зі згаданими етносами Близького Сходу, які не належать до народів індоєвропейської мовної спільноти. Оскільки українці, на відміну від трипільців, є індоєвропейцями, то немає вагомих підстав вважати трипільців українцями. Українська культура та мова принципово різняться від культури та мови стародавніх народів Близького Сходу та їхніх родичів трипільців.

Однак було б неправильно цілком заперечувати роль трипільців в українській генезі. Як і інші стародавні народи України (скіфи, сармати, готи, фракійці, балти тощо), трипільці не були українцями, але певною мірою були їхніми пращурами. Адже елементи культур згаданих етносів стали органічними складовими неповторного українського етнокультурного комплексу, який, на мою думку, склався в V – VII ст., тобто у ранньому середньовіччі. Саме в цей час формувалася етнокультура більшості великих народів середньої смуги Європи: французів, англійців, німців, сербів, хорватів, чехів, словаків, поляків та ін.

Отже, українці не кращі, але й не гірші за інші народи Європи. Їхній етногенез — це об’єктивний процес, зумовлений універсальними законами етнотворення континенту. Оцінювати ж концепції походження українців чи будь-якого іншого народу мірилами патріотизму чи романтичних сентиментів — безглузда і контрпродуктивна справа.

Леонід ЗАЛІЗНЯК,
зав. відділу археології кам’яного віку Інституту археології НАН України,
доктор історії, проф. НАУКМА

Посудина з мальованим орнаментом трипільської культури (перша половина IV тис. до н. е., с. Кирилівка Одеської області)

ців, що прийшли в Україну у V тис. до н.е. з території Трансильванії та Молдови, ні українцями, ні, тим більше, семітами, як помилково написала “Україна молода” 12.09.2001. Отже, що відомо науці про генезу та етнічну належність трипільців?

Сучасний рівень розвитку археології дозволяє ставити питання про визначення етно-мовних характеристик людності, що полишила в лісостепах Правобережної України пам’ятки трипільської культури. Археологічні дані неспростовно свідчать, що Трипілля є крайнім північно-східним проявом своєрідного світу найдавніших хліборобів Європи, відомих під назвою балкано-дунайського неоліту. Але й на Балканах ця людність не була автохтонною і прийшла сюди з Близького Сходу, точніше, з півдня Малої Азії.

Річ у тім, що близько 10 тис. років тому криза мисливського господарства в Сирії, Палестині, на півдні Анатолії зумовила винайдення й поширення відтворюючого господарства — мотичного землеробства і примітивного тваринництва. Вирощування пшениці, ячменю, розведення овець, кіз забезпечило суспільство їжею і призвело до демографічного вибуху на Близькому Сході. Надлишки людності почали розселятися на сусідні, малозаселені терени: на схід до Індії, на південь в Аравію, на захід у Північну Африку.

Фрагмент жіночої статуетки трипільської культури (перша половина V тис. до н. е., с. Олександрівка Одеської області)

НАСИЛЬСТВО ВІД ЛЮБОВІ

Чи можна карати дитину? Очевидно, можна. Людина здатна чинити навіть на шкоду собі. Що вже говорити про дітей: “Я породив — я і вб’ю”. Чи ж потрібно їх карати? — запитання, що видається сьогодні наївним або просто демагогічним. Насильство, завжди означуване як негатив, у вихованні “проходить” без жодних докорів сумління як буденність. Стереотип життя, що декларується “батьківською любов’ю”. Тих, котрі ніколи не били, морально не давили (заборонаю прогулянок, ігор чи солодоців, образою “поганими словами” тощо) дітей від народження до повноліття, — реально мало. Хоча є й такі, що з обожнення до “кровинки своєї” дозволяють їй усе... Досить часто одне й друге закінчується психічними відхиленнями “кровинки”.

Конвенція ООН про права дитини забезпечує останніх максимумом благ: “захистом від усіх форм фізичного та психічного насильства, образи та зловживань...” Кожне національне законодавство “вдало” опускає їх на землю, передбачаючи кримінальну відповідальність неповнолітніх (більшість із тих, покараних ув’язненням, уже не позбудуться світогляду зека, злочинця)...

На запитання про доцільність покарання дітей батьками й учителями найцікавішою була реакція саме “об’єкту” покарання. Ті, хто мав би криком кричати за свою недотор-

Організатори й учасники дискусії про право дорослих карати дітей

канність, руками, ногами й головою захищати її, на засіданні молодіжного клубу “Дискусія Табу” у більшості схвалили жорстокість виховання. Це при тому, що діти — з міського притулку, де надмірної любові й уваги до них, очевидно, немає. І комплексів щодо “ведучих”, таких же підлітків, мало би бути найменше.

Хлопчик на ім’я Сашко розповідає, як мати, напиваючись, щоразу била його. Він уже не мріє, що уникне побоїв: хоче лише, щоб були справедливими. Якесь дитя, сміючись, згадує, як била його “дубінкою” міліція після втечі від жорстоких батьків. Усюди карають. За провину і просто так. Мабуть, так виховують дітей... Поважна пані Тетяна Лебедєва з організації “Естетичне виховання” обурюється дискусією: “Про що тут говорити? Покарання — ефективний, стресовий метод запам’ятовування дітьми правил по-

ПЕРЕТИН ПОКОЛІНЬ

ведінки. Без цього — аж ніяк”. Як же тоді пояснити вчинок школяра, який викинувся з балкону висотного будинку тому, що вчителька назвала його “дурнем”? Олена Уралова, ведуча “Дискусії Табу”, прагне пригасити агресивність дорослих, нав’язуючи рівноправну дискусію між батьками й дітьми. “Підключаються” вихователі, виправдовуючи “легкі покарання”, зі складними дітьми інакше — дуже важко. А те, що хтось неадекватно реагує на зауваження дорослих — виключно психічна проблема цієї особистості, вважає “опонент” засідання із сектору “за покарання” Роман Махиня, учень оболонської спеціалізованої школи № 211. За провину — справедливую кару. Так, але ж — діти.

Кажуть — моральне покарання (без зневаги дитини) ефективніше, ніж фізичне. Виховні бесіди стимулюють усвідомлення провини по суті, вільний вибір поведінки, тож певну самостійність і відповідальність за вчинки. Дати маленькій людині час і шанс самій подумати над тим, що вона вчинила, — це, мабуть, лише прискорити її розумовий розвиток. Над цим треба думати вже дорослим. І хоча вони в “Дискусії Табу” висловлювались однозначно, що “наших неслухняних, нерозумних і шкідливих дітей треба суворо карати”, — ніхто не наважився згадати, хто зробив дітей такими “шкідливими”.

Доцільнішим і актуальнішим для дискусії є, очевидно, питання про відповідальність батьків перед дітьми. Чи потрібно, зрештою, карати батьків і учителів за безвідповідальність щодо своїх вихованців?

Міжнародна антитютюнова кампанія “Кинь палицю і вииграй” стартує з 1 травня в Україні. Про це повідомила “офіційний представник” програми у нас, науковий співробітник Інституту кардіології імені Стражеско Олена Кваша на прес-конференції в УНІАН. Щоправда, пристойність пропаганди місяця здорового способу життя національних антитютюнових програм “більше, ніж в ста країнах світу” обмежується ненаціональною мовою презентації проекту. Але то, як кажуть — дрібниці. Далекий від цивілізації “собрат” племені тумба-юмба не потребує, мабуть, тлумачень, що таке цигарка і наскільки вона шкідлива. Можливо, саме усілякі там “вбивчі” тлумачення змушують його продовжувати цю “сміливу” справу всім на зло?

Але ж цигарка, нехай вона і фетиш дорослості у чоловіків чи елемент певної сексуальної відкритості, шарму у жінок, — справді шкідлива. Розвиток па-

тології нею практично забезпечений, надто — для несформованого ще організму. За статистикою кожен другий чоловік і кожна п’ята жінка в Україні — тютюномани, враховуючи те, що тютюнова пристрась неповнолітніх об’єктивно не досліджена. Між тим, синдром під-

ратичності держави, котра і за цими “показниками” належить до країн “третього світу”. Звідси й переорієнтація американських та європейських виробників тютюнової продукції на ринок України та іже з нею. Як наслідок, за твердженням медиків, — 25 % сьогоднішніх мо-

ставники програми “Кинь палицю і вииграй” (“Quit and Win”) обіцяють розіграти призів (побутової техніки). Суперпризом на національному рівні є комп’ютер.

Ігровий жанр пропаганди здорового способу життя — найбільш ефективний, вважають керівники програми. Маємо сподіватися, що Всесвітня організація охорони здоров’я, під чийою егідою усе це відбувається, незабаром також прийде до національних мов своїх “національних програм”, і всі презентаційні аудіо-, відео- й друковані матеріали матимемо українською...

Кожна людина, зрештою, має право вибирати, як жити. Якщо навіть з цієї миті ніхто у світі більше не почне палити — загальний рівень здоров’я людей покращиться (за обрахунками вчених) лише десть у 2050 році. Без коментарів.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

ЦИГАРКА. ФЕТИШ, СЕКСУАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ,

літкового паління набирає обертів епідемії, коли частка “тютюнових дітей” в Україні впродовж останніх 10 років зросла у кілька разів на тлі різкого зменшення “курців” у Європі та Північній Америці. Характерним є те, що “тютюною” більшістю стали майбутні матері, дівчатка-підлітки. І так далі... — до гордості й демок-

лодих курців (587 тисяч чоловіків) помруть унаслідок серцево-судинних, онкологічних, легеневих хвороб...

Серед тих же, хто з 1 по 31 травня 2002 року відмовиться палити, заповнивши відповідну анкету, знайшовши “свідка”, пройшовши біохімічне дослідження на рівень “продуктів” тютюнопаління у крові, пред-

КИШЕНЬКОВА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЗАМІСТЬ БУНТУ

Минулого тижня Управління у справах сім’ї та молоді міської держадміністрації столиці, Український інститут соціальних досліджень презентували перше видання серії книжок “Кишенькова енциклопедія молодого киянина”. Видання, що має допомагати молоді працювати, вчитися або розважатися у Києві, розповсюджуватиметься безкоштовно, повідомив Олександр Кулик, начальник Управління. Будь-яку виборчу спрямованість проекту він заперечив, наголошуючи на правильній соціальній молодіж-

ній політиці держадміністрації. У місті, де кожен четвертий мешканець — молода людина віком від 14 до 28 років, нехтувати молоддю — небезпечно. Головною проблемою пан Кулик бачить непоінформованість цієї “верстви” про права, котрим їх наділили місцева влада, як і про різні заходи і програми на підтримку молоді. Щоб убезпечити “бунтарство” нетерплячих та нерозважливих, котрі намагаються завоювати місце в дорослому світі — і був організований цей інформаційний проект.

Перша представлена міні-книжка містить, окрім календарних молодіжних заходів і прийнятих документів міської держадміністрації, перелік столичних вищих навчальних закладів, молодіжних громадських організацій (на жаль, лише тих, що “активно співпрацюють” з КМДА), інформацію про “порядок створення” таких громадських організацій, про Центри зайнятості у Києві...

Найбільш очевидний недолік — брак при складанні книжки, коли “безвісти зниклими” виявились 8 сторінок тексту.

Стосовно ж “неповноти інформації”, організатори посилалися на інші, наступні “томи” “Кишенькової енциклопедії молодого киянина”. Розповсюджуватися видання буде здебільшого через громадські організації, що співпрацюють з Управлінням у справах сім’ї та молоді Київської міської держадміністрації.

Інф.

СЛОВО — ЧИТАЧУ

«СВ-ШОУ»: ПРИКОЛ ЧИ ЗБОЧЕННЯ?

“Найкраща гумористична програма всіх часів... і народів”, — промовляє до нас упевненим голосом диктор каналу “1+1”, анонсує не що інше, як “СВ-шоу”. Гумористична? Не знаю, можливо, у мене останнім часом з почуттям гумору непорозуміння... Найкраща? Сумнівно. Хоча, якщо її порівнювати з такими “шедеврами” українського телебачення, як “Повне маманду” чи “Як стати зіркою”, то, може, вона і найповніше маманду, яке хоче стати зіркою. Особисто мені не дуже смішно дивитися на те, як Андрій Данилко входить в образ дурного деграданта, “видаючи” тулі жарти та дотепи таким сурогатним суржилом, що навіть представниці найглибших російських сіл українського коріння дивуються: де ж це він свій лексикон поповнює. Жалюгідна картина: здавалося б, нормальний хлопець перевдягається в коротеньку спідничку та вистрибує зі скакалкою, швидко-швидко перебираючи тоненькими ніжками, або, увесь розмальований, лежить, міцно притискаючись своїми презервативами-грудями до гостя передачі... Логічним є питання: а для чого ж існує ця передача? Навіщо транслювати на всю країну вибрики гея-повідниці?

Так, спочатку це було досить смішно, бо “такого”, справді, “...ще не бачила Україна”. Але ж подуріли, та й годі вже. Треба знати, коли часно зупинитися, а для “СВ-шоу” цей час давно настав. Ця програма не несе нічого цікавого та корисного глядачеві.

Так, згодні, іноді у Данилка в гостях дуже цікаві люди. Але якби ж ця передача розкривала їх особистості, представляла в якомусь новому, досі не знаному широкому колам глядачів ампулу... Насправді все набагато примітивніше — усю передачу Сердючка частує нас непристойними (збоченськими) жартами. Незграбно якось все виходить, непрофесійно. А може, потенціал Андрія вже вичерпано, чи ще не розкрито? У всякому разі в “СВ-шоу” він уже не розкривається ніколи. Потрібно робити щось нове, справді дотепне, розважальне, а головне — цікаве, бо коли програма існує просто заради того, щоб існувати, то це віднобить непрофесійністю найнижчого ґатунку.

Сергій КОТОВ,
Наталія ПОПОВА

НЕ ГОЛОСУЮ ЧЕРЕЗ ПЕРШОКВІТНЕВИЙ ЖАРТ

Ось-ось — вибори, коли кожен українець бере на себе велику відповідальність і помилятися не має права, бо на карті — доля Батьківщини. Помилитися — значить зрадити і народ, і самого себе. 31 березня весна має перемогти. Весна — це пора молодості, пора оновлення, тому це має бути дійсно перехід від зимового застою до перемоги молодого весни. Але, на жаль, особисто я своїм голосом не зможу допомогти народові обрати гідного... Мені не вистачає ще одного дня. Першоквітневий жарт у моєму житті — це день мого народження, день мого повноліття, і день, який би я бажала прожити на мить раніше.

Не встигаю я — маленька часточка нашої нації. Але хотілося б, щоб встигли інші, встигли і не помилилися, щоб Україна не зазіпилась у своєму виборі навіть на один день.

Ірина ЛАБУНЬСКА,

студентка І курсу Київського національного університету ім. Т. Шевченка

“...Хліб наш насущний
дай нам днесь...”
Із Молитви
Господньої

Хліб... Мені завжди здавалося, що це слово таїть у собі справу і сонце. Запах діжі і зерна на току. Що воно — зі схлипом, мов голодні мукі і пристрасне, наче рілля, якій не насититися короткочасним дощем у вересні, саме в ту пору, коли надходить час думати про озимі. Вимовляєш “ХЛІБ” — чого в ньому більше: схлипу, радості, бажання, — всього того, що ніколи не набридає, повторюючись у буднях, як ознака здатності жити в земному часі, — чи позачасної приналежності до магії оновлення світу себе у світі? “Дуже вже й хліба не примає”, — завершується твоє коло, і йде земля, втішаючи тебе, що хлібне зерно здатне прорости і чати нове коло... А поки живеш — благодариш Господа про хліб наш насущний, — хліб наш духовний і щоденний, — давно збагнувши, що серед багатьох земних святкових радощів є — трудне і величне, радісне і завжди хвилююче — свято сотворіння хліба.

Отож чи не час нам, — саме з хліба! — почати рубрику “Про звичні речі”?

ХЛІБ ЯК БОГ

Звісно ж, ви можете просто зайти в магазин з написом “Хліб” або в черговий гастроном, і купити те, що вам до вподоби — житній чи пшеничний, прісний чи здобний, із додаванням висівків чи вишуканих фруктів, зерен та горіхів. Можете, врешті, зупинитися на загальнолюбленому “Українському” — борошно житнє, борошно пшеничне, дріжджі, сіль та джерельна вода — і пахкий, золотисто-рум’яний буханець вже притискається до ваших грудей, звеселяючи і обнадіюючи, бо “хліб та вода — то козацька їда”, а “є хліб — буде й до хліба”...

Як відомо, всьому є початок. Є початок і в нашого буханця. А в почині його — Жінка і Зерно. Або — Зерно і Жінка. Але саме вони. Бо, як свідчать учені, першим хліборобом на землі була жінка, — жіночий розум, логіка та інтуїція підказали таємницю насінини, здатної лягти в землю і повернутися врожаєм. Колос можна було вилущити, обмолотити, розтерти на камені каменем. Ячмінне, різні пшениці (полба — двозерна, еммер — однозерна, оркш — тверда), жито, овес, сорго, рис, кукурудза, — знайшли своє поширення на різних континентах і серед різних рас. Сіялися в чорну, червону, руду землю — білими, чорними, жовтими жіночими руками, ними злаки оброблялися, перероблялися, готувалися до вживання, — аж доти, доки жіноче терпіння і вміння укріпили хлібне зерно на землях, а примноження і вирощування врожаїв стали потребувати сили. *Рало, леміш, чересло, плуг, серп, коса, ціп, коток, терка, жорна* привели на поле і на тік чоловіка, чоловік привів вола і коня, віслюка і буйвола, згодом трактор. Але жінки не пішли з поля (пам’ятаєте: “Там орала дівчонька воликом чорненьким”), а надто ж — українські жінки, чоловіки яких часто не мали часу бути лише хліборобами, бо були воїнами...

У борозну часто падали не

Фото О. Кутляхметова

СОТВОРИЛ - ХЛІБА

лише зерна, а й сльози. Автор монографії про хліб, виданої ще 1979 року в США, українець Гаврило Гордієнко зауважує, що “як для українського народу, спокійного, врівноваженого, навіть флегматичного, то в термінах “хлібороб”, “хліборобство” схована якась психологічна нетерплячка”: тобто, недорід вів за собою голод, а надії на врожай були надією на саме життя. Зерно, зернівка, злаки, збіжжя — все це питоми українські назви того, з чого можна випекти хліб — буханець, паляницю, книші. Але ми все одно говоримо: “сіяли хліб”, “виросчували хліб”, “засипали хліб у засіки”, “зберегли хліб”; тобто, — і хай вам не видається це святотатством, — слово “хліб”, як і слово “Бог”, що вбирає в себе і Отця, і Сина і Святого Духа, означає буття зернини, ярини і озимини, колоса і збіжжя, борошна і тіста — бо сіють “хліб”, веселять чи печалють “хлібні сходи”, колосяться та збираються “хліба”, хліб “завдають”, він “сходить” і, нарешті, ні, не печеться, а “сидить у печі”...

“МІРОШНИКА ПОЛЮБИЛА...”

...Той, хто почне збирати відомості про хліб, ризикує робити це цілий вік, — все, що навколо, має стосунок до хліба. Від дідизни і вітчизни української — всі ми — або майже всі! — хліборобські правнуки, онуки, діти; ми віримо, що на нашу землю з самого неба впав золотий плуг; кутя, коливо, сочиво — наші обрядові страви; ще й по досі у нас на хрестини йдуть із хлібиною, обсипають молодих зерном золотим, на весілля печуть шишки, короваї, дивні, а на віко труни кладуть паляницю. Сама зернина може слугувати символом поєднання неба і землі. Творець хліба — і в полі, і біля печі осяяний певним світлом, обійнятий власною соціальною, громадською значущістю. Якщо в суспільстві падає авторитет хлібороба — це суспільство треба негайно лікувати, а державу — рятувати. Слідом за зневагою до хлібороба йдуть біда і голод, — огляньтесь в історію, зазирніть бодай у її вчорашні сторічки.

Меливо, мливо, — усе від нього, від млина, здатного переробляти жито й пшеницю на борошно. Відвідування млина сприймалося як величезна подія в сім’ї: в хату поверталось борошно на щодень і на свято, харч, здатний підтримувати на силі цілий рід... Борошно часом називають мукою, — чи не через важку генетичну пам’ять про трудові мукі при обертанні жорен та натомлені товкачем-пестиком руки, — звідси й приказка: “Кому мука, а кому — мука...”

Вітряки, водяні млини, млини механічні завжди шанувалися в народі, з ними пов’язувалося чимало українських вірувань, звичаїв і забобів, вартих окремої розповіді. Оскільки до млина звозили збіжжя звечора, ночували під млином, то саме там звучали найпопулярніші пісні, оповідки, всілякі історії, — часто страшні й повчальні. Мельник або мірошник (той, хто бере мірку за роботу) завжди був постаттю загадковою, — його припорошена борошном голова та вуса визирають не з одної казки, білини, містичної, як тепер кажуть, оповідки, — хліборобство часто було таким собі шоуменом, — бо, якщо вдаватися до сучасних порівнянь, змолоти муку означало ще й взяти участь в своєрідному ток-шоу, віддавши міру борошна за участь у ньому. За свідченням уже названого тут Гаврила Гордієнка до революції 1917 року в Україні було 700 великих млинів, близько 10 000 середніх та близько 120 000 дрібних — водяних та вітряків. І за кожним з них — свій млинарський фольклор, свої історії, які, здебільшого, втрачені назавжди...

“СИТО, СИТО, ТИ МУКУ СІЄШ...”

Історія кожного селянського роду — це карколомні сюжети, виповнені трагічного змісту.

Ще донедавна їх охоче відшукували і переповідали письменники — хліборобські сини, цілі романи присвячували селянам наші прозаїки — Михайло Стелмахов, Олесь Гончар, Павло Загребельний. Ніхто з них не міг уповні розпо-

вісти про найбільші українські трагедії — голодні 1921, 1933, 1947 роки, що винищили мільйони хліборобів. Подібного світова історія не знає: державна політика спрямовувалася проти годувальників своїх, проти їхньої історії й традицій, психології та світогляду, в почині яких лежить хліб. І по сей день жертвам голодоморів, позбавленим хліба житнього, хліба пшеничного, недодано хліба пам’яті, хліба душі...

Вважається, що мука — мати майбутнього хліба — містить і здатна розповісти людям щось загадкове, що це — оберег і вістунка. Згадайте одне з чудових оповідань Григора Тютюнника, в якому жінки ворожать з допомогою сита: “Сито, сито, ти людську муку сієш...”

Борошно старанно зберігається в домі, йому не дають відсиріти, забруднитись, розсіпатись, воно тримається в чистоті і пошанівку. Хто його знає — чи не вбирає ця біла розсипчаста речовина наші думки, мрії, тепло і затишок нашого дому?.. І коли раптом вам стає незатишно, тривожно, приходять невтішні передчуття — дістаньте кілька пригорщів борошна і розведіть тісто...

ПЕЧУ, ПЕЧУ ХЛІБЧИК

Пшениця, пройшовши крізь жорна, стає борошном. Гарячий розмол охолоджується і пускають на решето й сита — чим дрібніші та густіші, тим більше сортів борошна можна привезти з млина. Спочатку висівається найдрібніше і найбільше борошно, ніжне і м’яке, яке годиться на всілякі печива. Далі йде хлібна мука — біла крупчатка. А потім — сіра, теж широко вживана в пекарстві та крупні й дрібні висівки, — справжні ласощі для худоби. Її подосі мірошники мають свої спеціальні назви для борошна згідно з його сортами: **крупчатка** (разова), **первач**, **підрукавна**, **міксумок**, **другач**, **висівки**.

Ми не будемо сьогодні говорити про борошно ячмінне, вівсяне, кукурудзяне, гречане, бобове, горохове, які використовуються як добавки до хліба, та й не зможемо розповісти

всього, що стосується борошна житнього та пшеничного, які дають назву нашим щоденним улюбленим хлібам.

Кажуть, що першим мучним виробом був млинець. Розведене гарячою водою борошно виливалось у кругле, мілке заглиблення на вмурованому в родинне вогнище камені і загусало в кругле хлібне сонечко.

Жінки помітили, що чим густіше розвести борошно, тим товщим виходить кругляш — прадід українського коржа. Більше борошна, менше води — густішає лемішка, перетворюється в тісто. Якщо житнє борошно розвести холодною водою і дати йому постояти — хліб виходить кислий, запарити окропом — прісно-солодкий. З’явилося поняття опари, яка робить тісто пухкішим, — кажуть, що вперше це зрозуміли в Єгипті. Хтось із пекарів забув шматок прісного тіста, воно перекисло, зішло, а спечене, дало початок дріжджовому хлібові. До речі, саме Древній Єгипет дав перші урожаї м’якої пшени-

туть, смакуючи, бо смак цих хлібів і є смаком свята, яке вони символізують, — великодня радість, урочистість, піднесеність входять в душу разом з ласуванням цими духмяними і солодкими хлібами.

Книш, корж, паляничка, перепічка — швидкі, на розчині, українські хлібці, які їдять теплими, щойно з печі або зі сковороди. Куди тим безбарвним, ватяним булочкам з “Макдональдсів”, перемороженим гамбургерам! Книш з маслом, корж зі шкварками, перепічка з салом — варто було б подумати нашим “малим” підприємцям харчової промисловості, та й повернути справу задля “книшівень”?..

Пампушки, орішки, балабушки, млинці, оладки, бублики, пиріжки, скородумки, пряженці, пироги, плачиди, коржики — борошняні вироби, які можуть використовуватися і самостійно, і на заміну хлібові, надзвичайно різноманітні і за смаком, і за тістом — дріжджові, на соді, прісні, з начинкою і без, але завжди апетитні і варті

Вергілію Еврісаку (30 р. до н.е.), чий заслуги відобразив у своїх працях історик Пліній Старший: батько Еврісака, грек, прибувши в Рим, заснував першу пекарню. Син продовжив батькову справу, відкривши численні пекарні не лише в Римі, але й в інших містах.

Витоки хліборобства і хлібопекарства на українських землях найтісніше пов’язані з трипільською культурою, що заслуговує на окрему розмову. Історія українського хліба — велична і багатобарвна, і її сторінки припорошені віками. У часи Київської Русі хліб був звичною стравою, його пекли в кожному домі. Князі мали своїх пекарів, здатних випікати різноманітні хліби і пироги. Як відомо, в Києво-Печерській лаврі незрівнянні хліби для всієї монастирської братії випікав преподобний Феодосій Печерський.

Зберігся переказ, що оповідає такий випадок. Князь Ізяслав Ярославович, трапезуючи в Лаврі, запитав у преподобного, чому його пекарям не вдаються такі смачні брашна, як у монастирській пекарні? Феодосій Печерський відповів, що творить свій хліб з молитвою і проханнями Божого благословення, а князівські слуги лаються і б’ються, готуючи будь-які страви, звідси й різний смак хлібів.

Цей “секрет” відомий кожній українській господині: до хліба берись із добрим серцем і чистою душею. Ні млинець, ні оладок, ні інші творіння з борошна не вдаються, коли злоба і нестрим терзають душу, а в хаті товчється зло.

Хліб на добро, до нього і ставай з добром та молитвою...

ТИ МІЙ РАЮ, ПШЕНИЧНИЙ КОВОРАЮ!

Ви вже пригадали щось, тільки вам відоме про смак хліба або про ті його сорти, які випадало скуштувати, про назви, що звучать солодко і апетитно? Як нам живеться, такий і хліб жується: білий і чорний, житній і пшеничний, прісний і здобний, свіжий і черствий, пишний і глевкий. Як ведеться, так і хліб зоветься, — будній і празниковий, повсякденний та обрядовий. Кожному з них вклоняємось, і бодай назвемо найвідоміші.

Калач, колобок, коровай. Круглі, як сонце. Присмачені маком. Уквітчані квітами, голуб’ятами, колосками. Вчинені з молитвами, ліплені з піснями, саджані з Божим благословенням. Тісто не просто здобне, — багате на масло, яйця, цукор, молоко — все, що Бог послав на свята. Їх не кусають, а кущ-

ними світилими сяють **карачун** і **паска**, а зорями відсвічують **калита** і дрібні **мандрики**...

БЕЗ ХЛІБА СУХА БЕСІДА

Чи будилися ви вранці од відчуття, що в хаті відбувається щось незвичайне, святошне, радісне? Моє дитинство Господь обдарував такими відчуттями щедро і щиро: моя прабаба, бабуса, а згодом і мама часто пекли хліб. І саме завдяки їм пам’ятаю гострий, пряний запах запареного хмелю, солодкавий дух опарки (запарки), хмільний сопух розчин — опари, яка бродить у накритій рушником діж, вкutatий кожухом. Кілька разів її підмешували, підбивали, встаючи до неї вночі, як до дитини. Нарешті, коли опара виброджувався, сходила, її починали вимішувати, підсипаючи борошно, — творили тісто. О, це була неабияка праця! Баба підводила розчервоніле лице, витрала його об своє плече — і знову й знову місила кулаками, давила пальцями, попліскувала, обкачувала борошном долоні, які ставали все сушіші, тісто починало відставати од діжі, менше вбирало борошна, робилось гладеньким, лискучим кругляшем, у якому пухирчасто щось зітхало і шепотіло. Діжу знову вктували, залишали, щоб тісто зішло, зазирали до нього, аж доки, нарешті, воно не подавало бабі якийсь таємний знак: час виробляти буханці. І знову місилася, і відрізалася, і місилася, і перекочувалась під руками, пухкішало, круглішало на стільниці і на дерев’яній лопаті саджалось на під — на черинь, розпечену саме так, аби не загнітілося, не запалилося, аби хліб не з’їхав, не взявся підпекую, не репнув, щоб скорина не була занадто твердою чи темною, а м’якушка — глевкою, щоб закалець над спідньою шкуринкою не з’явився, щоб не витягати глевтяки та репаньки, збризкуючи їх сльозами...

Ось і вишкребок з діжі та з копистки вишкребано, і чисту пахучу діжу сховано, а заслінка все ще ховає те, що в печі сидить, але ось-ось виїде з неї на кленовій лопаті і дихне в хату тим запахом, якому в світі рівних немає.

Дякую тобі, життя, за дух і світло високої паляниці, за окраєць з непочатого хліба! Ось він, насущник, сяє в моїй руці на пісвітлу, та ще й друзів, як горобців, скликає!..

На цьому можна було б поставити крапку. Але я — мама. Я просто приречена спекти хоч одну хлібину для своєї дочки, а вона — запам’ятає, як це робиться. Отож відкри-
няю пакет з магазинним бо-

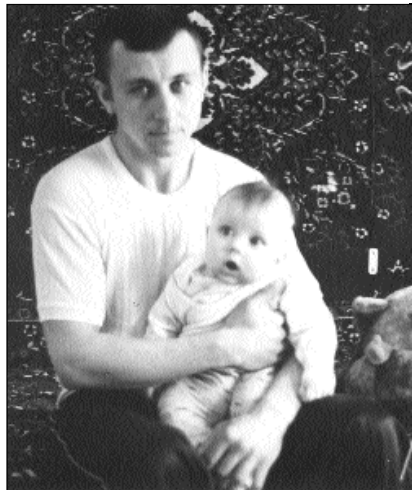
ДИТЯЧИЙ САДОК

СЕЛУ НЕ ПОТРІ-

У селі Крехаїв Чернігівської області протягом останніх 20 років спостерігається страшна тенденція: на одного новона-

родженого припадає 11 померлих. Але сільський голова Олександр Тавлуй знає, як врятувати Крехаїв від вимирання...

СТАРІ І МАЛІ

— 3 1980 року у Крехаєві на одного новонародженого припадає в середньому 11 померлих. На жаль, демографічна ситуація останнім часом ще більше погіршилась: наприклад, протягом минулого року в Крехаєві померло 51 чоловік, а народилося лише 6. А цього року в нашому селі померло 11 чоловік і ніхто не народився...

— **Мабуть, у Крехаєві мало молоді?**

— Так. Серед 738 мешканців села 530 пенсіонерів.

— **Олександр Івановичу, які перспективи у Крехаєва? Ваш прогноз: що буде з вашим селом через 20 років? Чи можна врятувати Крехаїв від вимирання?**

— Крехаїв ніколи не вимре. Але якщо загрозливі демографічні тенденції не зникнуть, через 15—20 років наше село перетвориться на дачну ділянку, де відпочиватимуть кияни і чернігівці. А щоб відродити Крехаїв, припинити його вимирання, потрібно провести сюди газ, створити робочі місця, наприклад, на підприємствах переробної промисловості. І тоді молодь не залишатиме рідне село...

“ЖИТИ, ПРАЦЮВАТИ, НАРОДЖУВАТИ ДІТЕЙ!”

Сумний настрій трохи розвіявся після відвідин двох молодих крехаївських сімей, де народилися діти.

— Сина ми назвали Макар, — розповідає вчитель фізкультури Олександр Макаренко. — Школа дала нашій сім'ї будинок. Живемо тут, працюємо, і Макар наш житиме тут!

Крихітний Макар тим часом солодко спав у колясці під яблунею.

— **Чи є майбутнє у вашого села, Олександр?**

— Це від нас залежить. Треба жити чесно, працювати на совість, народжувати дітей, привчати їх змалку до праці — і все буде гаразд! Ми в це віримо! Не так оптимістично був настроєний сусід Олександра Олексій Мокрий, у якого недавно народився син Роман.

— Дуже важко зараз молодій сім'ї, особливо в селі, — признався Олексій. — Ми з дружиною любимо дітей і охоче народили б і другу, і третю дитину. Але хіба зможемо їх прогодувати? Працюю на трьох роботах, але грошей не вистачає. Складається таке враження, що держава байдужа до проблем молоді сім'ї, а влада не зацікавлена у збільшенні населення України. Ось лише один приклад наведу. Коли народилася моя дитина, отримав я 90 гривень матеріальної допомоги. А потім приїхали з Чернігова чиновники і забрали назад ті гроші. Забрали і кажуть: “Вам не положено!” Хто ж так робить? Між іншим, я сирота, і на допомогу батьків розраховувати не можу — тільки на себе...

...Автобус “Київ — Крехаїв” рушив у напрямку столиці. Раптом чуємо попередню сумні звуки похоронного маршу: ще одного крехаївця понесли на кладовище. Так, зараз вимираючому Крехаєву не потрібен дитячий садок. Але настануть кращі часи, і молодь не буде тікати з цього мальовничого села. І коли-небудь у Крехаєві, як у давні добрі часи, знову відкриють дитячий садок...

Олег ГУМЕНЮК

На фото: 1. Солодко спить у колясці маленький мешканець Крехаєва Макар Макаренко.

2. Олексій Мокрий із сином Ромою. Держава спочатку виділила на народження хлопчика 90 гривень матеріальної допомоги, а потім чиновники з Чернігова

«ХТО ІСТОРІЇ НЕ ЗНАЄ, ТОЙ МАЙБУТНЬОГО НЕ МАЄ...»

НАРОДЖУЄТЬСЯ КНИГА

У цьому переконаний Олександр ТАВЛУЙ, сільський голова з Крехаєва Чернігівської області, який закінчує роботу над брошурою про історію рідного села.

Олександр Іванович тримає в руках стос паперів.

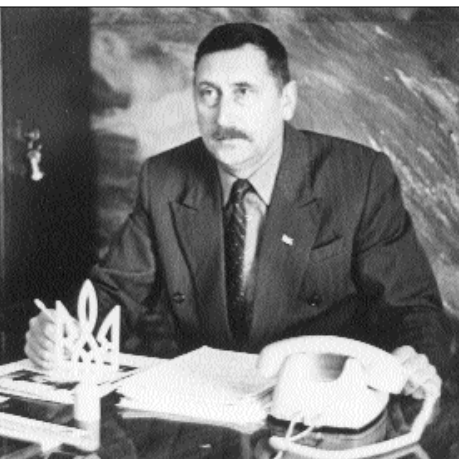
— Тут 105 аркушів, — пояснює він. — Два роки працюю над цим рукописом. Присвячений він історії мого рідного села Крехаїв.

— **Проводячи історичні дослідження, ви, мабуть, зробили якісь цікаві відкриття?**

— Так. Городище Крех відоме з 1362 року, і за цей час на території нашого села відбулося багато унікальних подій. Особисто мене вразив такий маловідомий факт: велика ділянка лісу біля нашого села належала матері гетьмана Івана Мазепи. А які прекрасні люди тут народилися і працювали! Ми, крехаївці, пишаємося, що Наталя Петрівна Зубицька, відомий український фітотерапевт і чудова поетеса, родом із Крехаєва. Тут народилися мужні полководці Григорій Богданенко і Петро Москаленко, творили талановитий письменник Яків Гончарук і видатний художник Іван Балін. Про все це я пишу у своїй брошурі.

— **Де ви берете інформацію?**

— Розмовляю із літніми людьми, працюю в Центральній районній бібліотеці, у

Олександр Тавлуй у робочому кабінеті

церковних архівах, в бібліотеці імені Вернадського, в Остерському краєзнавчому музеї, використовую Інтернет.

— **Олександр Івановичу, за фахом ви агроном, працюєте сільським головою. Але у вільний час зайнялися історичними дослідженнями. Чому? Як ви знаходите час для роботи над брошурою?**

— Переконаний, що кожен українець повинен знати свій родовід, історію свого села, міста, народу. Тому що закони життя універсальні, і той, хто знає і розуміє історію, той живе свідомо і може передбачити майбутнє. А хто не знає історії, той приречений на життєву поразку.

О. Г.
Фото автора

ПРОБЛЕМИ ШКОЛИ

КИШЕНЯ ВЧИТЕЛЯ ВАЖКОЮ НЕ БУВАЄ

Реальна зарплата сільського вчителя набагато менша, ніж та, яку він отримує від касира за платіжною відомістю. Чому?

Заходимо в кабінет української мови та літератури Крехаївської середньої школи. На стіні — великий стенд з портретів видатних українців, що народилися в Крехаєві.

— Цей стенд учителька зробила сама, за власний рахунок оформила його, — прояснює директор школи Валентина Іванівна Тавлуй. — Ось бачите шафу з роздатковим матеріалом? На його оформлення вчитель також змушений витрачати власні гроші. До кожного уроку потрібно приготувати план-конспект: старі конспекти використовувати не дозволяється. Папір, зошити, ручка — усе це вчитель купує з власної кишені. А як часто буває, що учень приходить на урок без ручки: або загубив, або паста скінчилася. Вчитель дає свою ручку учневі. А все це гроші!

— **Отже, реальна зарплата вчителя набагато менша тієї, яку він офіційно отримує в бухгалтерії?**

— Так, кишеня вчителя не буває важкою. В середньому щомісяця кожен учитель витрачає з власної кишені не менше 50 гривень на потреби школи, а це складає 25—30 відсотків від зарплати педагога. Наприклад, я, директор школи, отримую близько 300 гривень. Але з цієї суми значну частину витрачаю на шкільні справи: ремонт приміщень, методичну літературу. На потреби моєї сім'ї грошей не вистачає. Тому доводиться тримати дві корови. І хоч я не цураюся ніякої праці, але мені, педагогу, хотілося б увесь вільний час присвятити самоосвіті, самовдосконаленню, яке не знає меж. Але з фінансових причин я не маю такої можливості. І це ти-

пове явище для села, де всі вчителі через низьку зарплату змушені багато часу приділяти підсобному господарству, яке їх годує.

— **Сумно. Отже, реальна зарплата сільського вчителя ще нижча, ніж значиться в документах. Як вирішити цю проблему? Як підвищити оплату праці сільського педагога? У Києві це робиться за рахунок батьків, які доплачують учителям. А в селі?**

— У селі цей шлях нереальний, бо населення дуже бідне. Надій на меценатів теж нема, тому що потужних підприємств не маємо. Залишається єдиний шлях: чекати, поки держава розбагатіє і зможе краще забезпечувати сільського вчителя.

— **Схоже, що цього, доведеться дуже довго чекати. А вчителю треба вже сьогодні жити. А якщо створити для сільського вчителя податкові пільги?**

— Непогана ідея. Нам обіцяли, що вчитель матиме право на використання 75 кіловат-годин електроенергії безкоштовно щомісяця та на машину палива. Хочеться вірити, що це не передвирборчі обіцянки, а реальна турбота про сільського педагога, який живе заради майбутнього, віддаючи усі сили вихованню дітей.

О. Г.

● На фото: 1. Директор Крехаївської середньої школи Валентина Іванівна Тавлуй показує стенд, виготовлений вчителькою за власні гроші.

Фото автора

Давно відомо, що на ЛЕП (лінії електропередачі) втрачається близько 10 % електроенергії. У нашій же загальнодержавній електромережі — до 20 %, бо наші ЛЕП на 50—75 % зношені. І миколаївці, маючи власну (?) АЕС, собівартість електроенергії якої нібито дуже низька, споживають вироблену аж у Харкові за ціною набагато вищою. Чи не станеться, що після приєднання до енергосистеми Росії нам запропонують електроенергію, вироблену на Камчатці? І доведеться з власної кишені сплачувати втрати електроенергії на ЛЕП? Так, ніби це ми її спожили? Вигідно це виключно атомникам, які зацікавлені в енергозатратній економіці, бо таким чином постає проблема: знову не вистає.

фото О. Кутлахметова

Все частіше останнім часом доводиться чути, що в Україні енергетична криза. Що виведення з експлуатації ЧАЕС і втрата 2 % загальнодержавного виробництва електроенергії поставили нас перед катастрофою. Що у нас нема іншого виходу, як добудовувати ХАЕС-РАЕС, Ташлицьку й Дністровську ГАЕС. Але чи є підстави й справді піддаватися паніці? Спробуємо розібра-

Зовсім інша картина з АЕС. У разі аварійного відключення споживачів (оже-ледь порвала дрти на ЛЕП чи ще щось) АЕС му-сять кудись дівати вироб-лену електроенергію, бо зупинити реактор миттєво

У СРСР знайшли вихід: весь Союз поділили на часові пояси, а всю енергосистему об'єднали в єдину загальнодержавну. У величезній країні, над якою майже не заходило сонце, завжди є ргіони, готові споживати електроенергію. А втрати на ЛЕП навіть корисні — допомагає спожити "заविину". Та сьогодні ми не в Союзі! Навіть тисячкілометрові перегонні електроенергії з Харкова до Миколаєва чи з ПУ АЕС до Закарпаття не в змозі зарадити лихові: не можуть вони на нагрівання дротів, додання опору в них і втрати на допотопних трансформаторах спожити стільки мегават, щоб компенсувати 1 реактор ХАЕС, 3 — РАЕС, 3 — ПУ АЕС і 6 — ЗАЕС! Що ж робити? Енергетики радять: збудувати на 2 атомних реактори на Хмельницькій і Рівненській АЕС. Але ж чим більше АЕС, тим гіршою буде ситуація! І нам одразу

Для охолодження ПУ АЕС притоку П. Бугу річки Ташлик перегородили греблею і створили Ташлицьке водосховище. Та десятки мільйонів кубометрів води у цьому черговому рукотворному морі виявилось замало. Тож був задуманий грандіозний проект: весь Південний Буг перетворити у став-охолоджувач ПУ АЕС. З цією метою у гранітній перемичці, яка нині відокремлює Ташлицьке водосховище (різниця рівнів складає 90 м), вибухами було пробито 10 тунелів загальною довжиною 30 км і діаметром до 10 м кожний. Річку ж П. Буг перегородили Олександрівською греблею, щоб утворити ще одне — руслове Олександрівське водосховище — вже на сотні мільйонів кубометрів води. Величезні гідротурбіни, встановлені в тунелях, цілу ніч споживатимуть електроенергію ПУ АЕС і качатимуть мільйони кубометрів води з нижнього — Олександрівського во-

Зрозуміло, що така гідроакумуюча електростанція не є електростанцією в принципі. Навпаки — це величезний споживач «зайвої» електроенергії. І саме в цій якості він атом-

Чому не зважає влада на звіт начальника Миколаївського облздорвідділу (1991 рік), за яким "найбільший удельний вес нестандартної води в 1989 году" у регіоні видобутку урану для атомної енергетики: "Во Врэдиевском районе — все шахтные колодцы загрязнены нитратами (191—248 мг/л)... кроме шахтных колодцев в с. Александро́вка загрязнена нитратами вода и в более глубоком водоносном горизонте (в скважинах)". Не дослухалися і мали в 2001 році Болеславчик (Первомайський район), який обійшовся Україні в десятки мільйонів збитків. Що ж дивуватися, що ці показники з онкозахворювань у районах, які споживають воду з П. Бугу нижче від ПУ АЕС, були у 1989 р. "выше среднеобластного показателя, заболеваемость в Вознесенском районе — 317,6, Еланецком — 330,3, Новооде́сском — 294,2". (Дані

Та все це можливе лише за умови патріотичного керівництва державою.

Фото А. Медзика

Кармен (Вікторія Спесивцева) та Хозе (Георгій Хостікоєв)

Прогон вистави розпочинається сердитим баритоном: "Даю дві хвилини, щоб налагодити звук". У баритоні ледь прихована погроза. "Чому декорації, як на вішалці, що за Житомир?!" Режисер не жартує. Завтра прем'єра. Часу на рефлексії освітлювачів та звукооператорів немає.

Оновлена "Кармен" Андрія Жолдака та Анато-

лія Хостікоєва. За мотивами повісті Проспера Меріме. У Жолдака завжди нетрадиційний підхід до "класиків". То чеховських "сестер" перетягне у пролетарську добу, то М. Гоголя "під ніготь" без жодного слова. Фатальну іспанку чарівним помахом режисерської руки перетворив на доволі манірного французьку. За сценарієм вона також повинна

27 березня — всесвітній день театру. В Україні він відзначався доволі урочисто. "Роздавання слонів", відкриття фестивалів... Щороку в котромусь із помпезних київських зал вітають лауреатів "Київської Пекторалі". Театральна премія, на кшталт "Телетріумфу" або журналістського "Золотого пера". Така собі амбітно-солодка цукерочка. Цього року у неї кругла дата, десятиліття. Передбачаються квіти, овації, панегірики. Чим більше — тим краще. Скромна актор-

ська душа 27 березня цурається обмежень. Пізно увечері відкривалося театральне "Березилля". Фестиваль-лабораторія, на котрому експериментували різноманітні мистецькі колективи. Натхненник, ідейний вождь та фінансовий директор фестивалю Сергій Проскурня толерантно запрошував побажити публіку — як грандіє мистецтва, так і "посередніх" професіоналів. Рік 2001 став останнім для "Березилля". Авантюризм, ентузіазм та "бізнесменні" здібності Проскурні

КРУТІТЬ МОНОКЛЯ ЯК ЗАМАНЕТЬСЯ...

розбити чоловіче серце. Тридцять років минуло століття. Півкроку до майбутнього "хендехо"... Як тільки Жолдак втримався і не закрутив у сюжет есесівську форму?

Шість років минуло, як "Кармен" вперше з'явилася на франківській сцені. "Театрالی" були заінтриговані. Обіцялося море вражень, естетичний шик енд шок. З подібною установкою "на красу" гастролював з аншлагами Віктюк. Культивування ефекту, "мода". От і у Жолдака. Химерна Спесивцева-Кармен, нещасний Хозе-Хостікоєв, багато шансону, танцю. Ледь-ледь не доскочили мюзиклу... Якби не драматичний червоний колір, що періодично "проривався" на сцені... Багряна сукня, криваві губи не дава-

ли "шансону" геть зовсім розмити межі жанру. Як-не-як трагедія. Сюжет — кохання "до гробу".

А що "прем'єрна" "Кармен", який у неї козир? Чи не оновлений акторський склад? У першій дії юного Хозе грає юний Хостікоєв-син. Завершує фатальне коло вистави Хостікоєв-батько. Важко сказати, щоб ефект театральної династії розбавив суху естетику "Кармен" живою кров'ю. Шість років виявилось замало для переосмислення. Ті ж танці, Едіт Піаф. Важка потуга режисера "витримати" стиль "а ля франсе". Відповідно а ля Кармен. Дика пристрасть іспанки циганського походження не під силу тендітній Спесивцевій. Класичної "поножовщини" шалених фемін-су-

перниць під жорстку ритміку кастаньєт режисер мусив уникнути. Хороша штука інтерпретація... "Париж — місто кохання, — говорив Жолдак перед прем'єрою, — символ романтичних почуттів. Тому в моїй виставі звучить сентиментальний французький шансон і голос моєї улюбленої співачки Едіт Піаф. Кармен (Вікторія Спесивцева) — це пристрасть, екзотична квітка, фатальна жінка, для якої життя немислиме без кохання".

Доволі традиційне уявлення. Слід у слід еротичним маренням строгих "сальонних" пань, котрі знудилися під чавунними латами цноти. Образ Кармен їм припав до душі. Майже як Скарлет О'Хара з роману "Віднесені вітром" "потрапи-

ла у депресивну жилу" Америки 30-их років. Незакомплексована, цинічна, "морозостійка". Усе, що потрібно для тотального культу. То, може, вставити в око моноклія і прискіпливіше розглянути личко славновісної іспанки? Завершений егоцентризм, котрий чомусь плутають із волелюбністю. Стервозність із коханням. Бунт плебейської крові з пристрастю. Але якщо "екзотична квітка" ближча до вашого романтичного серця, будь ласка... Крутіть моноклія як заманеться.

Уляна ГЛІБЧУК

ВЕРЕДЛИВА АКТОРСЬКА ДУША

— **Наталіє, скажіть, актор — це звучить гордо?**

— Актор театру сьогодні у сенсі заробітку — неprestижна професія. Він існує в унікальній ситуації: при невеличкій зарплатні залишається високим професіоналом. Де наші актори знаходять сили не поступатися у професії західним — для мене загадка. Західний актор працює вільно в міру свого таланту, але дуріє від наркотиків та алкоголізму. У нас доводиться витрачати велику кількість часу на зовсім інше. Як це не дивно, але до театального інституту і досі великий конкурс на акторський факультет. Не думаю, що молоді люди усвідомлюють, що ця професія зараз не така вже й престижна. Вони приходять до театру, відчувають його магію і, мабуть, мріють про іншу реальність буття, яку дарує глядачеві театр.

— **А що театр дарує Вам?**

— Мене дуже цікавить у театрі момент процесу. Різні люди, різні світогляди, смаки зустрічаються, і разом з режисером усі намагаються створити спільне. Тут є дуже важливим момент терпіння і прослуховування, треба вміти привнести в роль своє рішення, фантазії. Просто слухати режисера і виконувати його накази — є нижчим рівнем професії. У театрі за якісь дві з половиною години можна пережити ціле життя персонажа. У пересічній людини цей досвід міститься в пам'яті впродовж усього життя. Як це можна передати? Адже не так просто створити нову реальність. Акторська душа вередлива. Їй мало чим можна догодити. Я хочу грати ту драматургію, котра веде до

Наталія Сумська — прима українського театру. Глядач, який хоч раз бачив її гру на сцені, стає її прихильником. Образи, створені Наталією, вражають силою та красою внутрішнього світу, витонченою жіночістю, магією таланту.

очищення, щоб глядач після вистави залишався зі світлими почуттями. Думаю, що глядачі приходять у театр саме за щастям та мрією. Дуже цікаво створювати це, адже я і себе підключаю до позитивних переживань.

— **Ви можете назвати себе інтелектуальним актором?**

— Ні. Інтелектуальне мусить бути забарвлене емоцією.

— **Багато акторів стверджують, що їм допомагають грати їх прихильники, адже тоді із глядачевої зали йдуть добрі емоції.**

— Я дуже ціную, коли глядачі приходять на виставу, де граю я, запам'ятовують мене. Прислуховуюсь до будь-яких оцінок, незалежно від того, професійні вони чи ні. Інколи відбуваються веселі казуси: мене часом плутають з якоюсь іншою актрисою. Інколи чую на вулицях, як перехожі тихо говорять: "Сумська пішла". Люди дивуються, вважають, що артистам так просто не можна ходити вулицями. Вони мусять бути у своєму середовищі, і не можуть мати відношення до простого життя. Але це не так. Інколи цікаво погратися і в загадкову пані Джулія Робертс, наприклад, полюбляє їздити в міському транспорті і ходити босоніж. А це українським зіркам доступно.

— **То виходить, що Ваша гра не за-**

лежить від глядацької зали?

— Ні. Професійність актора в тому і полягає, що він не мусить залежати від настрою глядача. Бо можна піти за реакцією публіки, і це може актора не туди завести. Завжди мусить бути відчуття міри.

— **Андрій Жолдак — епатажний режисер. Як Вам із ним працювати?**

— Стиль, запропонований Жолдаком у "Трьох сестрах", є мені близьким. Епоха тоталітаризму, політв'язні, соціальне приниження людини — все це пережило попереднє покоління, і тому ми з болем працювали над виставою. Працювали днями, можна сказати, що п'єсу ми пропахали, як землю. Коли я працюю з Андрієм, то дуже цікаво спостерігати, як спрацьовують закони театру, коли актор змушений працювати щохвилини, викладатися на всі сто і пропонувати щось самому. У Жолдака актор — співрежисер вистави. Андрій дуже уважно прислухається до акторських позицій і провокує актора на творчість.

— **Що для Вас є життя?**

— Хтось отримує від життя тільки насолоду. Комуś завжди щастить, а комуś завжди не щастить. Ми, можливо, знаходимося десь посередині. Усе буває. Це не погано. Життя треба сприймати таким, яким воно є. Як тільки ти відчуваєш якийсь плюс, то обов'язково мусить потім бути мінус. Тому краще нічого не планувати, не мріяти, а

просто ставитися до життя легко.

— **Ви щасливі?**

— Щастя — це те, чого ми завжди чекаємо. Воно є мрією. Людина з віком стає тверезішою і усвідомлює: треба вміти насолоджуватися тим, що є навкруги.

— **Наталіє, Ви згадуєте вік, тверезість, але ж існує думка, що актори — це вічні діти.**

— Так. Багато наших сподівань, як у дітей, пов'язані з грою, театром, ролями. І так усе життя, поки стане сил...

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво KB № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редактори: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук та Олег Бесський.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

3 квітня 2002 року виповнюється 84 роки з дня народження Олесе Терентійовича Гончара. Сьогодні, 14 липня, наступить сьома річниця смерті цього мужнього і красивого чоловіка, письменника і людини від Бога.

Його земне життя тривало сімдесят і сім років, — письменницьке триватиме доти, доки існуватиме українська література. І якщо перше, земне, залежало від сильних і слабких світу цього, то друге, творче життя, ставатиме вільним і вічним перебуванням душі у слові, — твори Олесе Гончара Україна завжди читатиме — його Україна...

"Ви навчили мене з мізерії життя вибирати те головне, що зветься істиною, вічністю", — писав учень 11-го класу ЗОШ № 11 м. Червонограда на Львівщині Василь Титерко до письменни-

КВІТЕНЬ Олесе ГОНЧАРА

ка. Олесе Терентійович був утішений: "...для таких варто писати!" Людина великомасштабна, він завжди протистояв мізерії: духовність, мова, література були для нього не просто словами, професією, а підносилися барикадами духу, поставали, як "останній рубіж самозахисту, остання надія відстояти себе перед агресивними силами зла"...

Як завжди у переддень дня народження видатного письменника, відбулося засідання журі премії імені Олесе Гончара. Цього року її здобув львівський письменник Левко Різник за прозові твори останніх років, опубліковані у журналі "Дзвін". Скажемо одразу, що лауреати премії Олесе Гончара — невтомні проповідники його творчості. І найяскравіший цьому доказ — вихід у світ двотомника "Людина світу. Син Дніпра", до якого ввійшли трилогія "Прапороносці", романи "Тронка", "Собор", "Щоденникові записи 1943—1945 рр.", повість "Далекі вогнища". Видання здійснене дніпропетровським БАТ "Дніпрокнига" у 2001 році, з доброї волі його керівництва, у серії "Пізнавай і шануй свій край". Двотомник супроводжують передмова (том I) та літературно-критичні статті (том II) Марії Олександрівни Зобенко, письменниці, лауреата Державної літературної премії імені Олесе Гончара. Скажемо без упередження, що цей доробок — нове слово у книговидавничій, адресованому шкільництву та студентству. Марії Зобенко вдалося вибудувати в своїх дослідженнях вежу Гончарового життя, показати образ письменника, чий життєвський і творчий погляд

відзначалися надзвичайною чистотою і цільністю, високістю помислів, духовністю вчинків і заповідей.

Як відомо, і новела "Модри камінь", і "Прапороносці", і "Тронка" писалися в робітничій Ломівці, на окраїні Дніпропетровська. Свою університетську освіту Олесе Гончар завершував у Дніпропетровську, повернувшись із армії. Тут зустрів свою вірну дружину Валентину Данилівну, сюди вони неодноразово приїздили, як додому, до рідного гнізда...

Ще першокурсницею Марія Зобенко, згодом філолог, випускниця Дніпропетровського держуніверситету, розпочала свої студії над творами Гончара, залишилася його вірним читачем, шанувальником і дослідником і в наступні роки листувалася з письменником, спілкувалася із його родиною. Та не лише це стало основою її успішних досліджень. Річ у тім, що Марії Зобенко самій властивий високий стиль думання, світловидчуття і світосприймання, отож відбувається стовідсоткове входження в матеріал.

"Собори душ своїх бережіть!" — заповідав нам Майстер, а його прихильниця і учениця Марія Зобенко впев-

нена, "що ми з нашою деформованою ментальністю не досі до сприйняття тих істин, які глибинно розкривав у нас самих — українців — Олесе Гончар..."

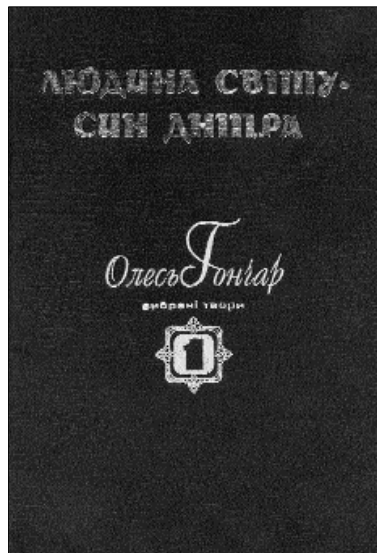
Ось цей "набір духовних заповідей", які Марія Зобенко вичитала в "Далекіх вогнищах" Олесе Гончара, книзі, яка побачила світ у 1987 році, і яка, за переконанням дослідниці, спрямована на утвердження національної ментальності:

- Берегти національні святині;
- Берегти національну еліту;
- Берегти національну мораль;
- Берегти гармонію душі і природи;
- Берегти національний ідеал краси;
- Берегти національну історичну пам'ять;
- Берегти національний оптимізм.

(Див. указаний двотомник, Т. 2, стор. 506). Я впевнена, що твори Олесе Гончара будуть перевидаватися ще й ще, так само з'являтимуться критики, здатні

прочитати їх по-новому. Незмінним залишатиметься лише одне, те, що потребує суголосності душ читача і письменника: здатність вибудовувати себе у масштабі Божого світу, відкинувши мізерію суєти. Ось чому квітень Олесе Гончара — вічний, бо є часткою Буття Вічного.

Любов ГОЛОТА
На фото: Олесе Гончар з дружиною
В. Д. Гончар

«СПРАВЛЯЄ ПРИГОЛОМШУЮЧЕ ВРАЖЕННЯ»

Митрополит Петро Могила

Спроба стисло й систематизовано подати інформацію про життєвий шлях і діяльність вихованців та діячів Києво-Могилянської Академії знайшла своє завершення в унікальному виданні енциклопедії "Києво-Могилянська Академія в іменах XVII — XVIII ст.", що побачила світ у Видавничому домі "КМ Академія". У подячному списку, надрукованому на перших сторінках, серед тих, хто підтримав фінансово видання, немало інформаційних видань. Серед них — "Дзеркало тижня", "Народна воля" (США), "Мета" (США), "Політика і культура", "Свобода" (США), "Україна-Бізнес", "Український голос" (Канада), "Українські вісті" (США), "Шлях". Отож подаємо інтерв'ю з Наталією Яковенко, доктором історичних наук, професором НаУКМА.

— Фахова рецензія, якою Ви благословили в далеку дорогу книгу, котру сьогодні багато знавців вважає знаковим, подією — дуже відповідальний етап на цій дорозі. Як рецензент, фахівець, читач — як Ви оцінюєте це

видання?

— Я була одним із авторів рецензії. Моїми співавторами, які підписували її, були відомі науковці, відомі не тільки в Україні. Це — Вілен Сергійович Горський, Олена Миколаївна Дзюба, Леся Михайлівна Довга. Всі ті тексти, а їх, повірте, було багато (обсяг видання сягає 734 сторінок), ми читали, виробляли формули, узгоджували їх. І, звичайно, при читанні першого варіанта в нас були зауваження по структурі самих статей, наповненості їх і по деяких формулюваннях, тому що для енциклопедії важливі не художні формулювання, важлива відповідна система подачі матеріалів і дефініцій. Енциклопедія на відміну від монографії не вчить, енциклопедія підсумовує те, що є. Як читача мене не зовсім влаштовує модерністський формат, таку книгу незручно ставити на полицю, вона некомпактна. Так видають мистецькі альбоми, там можливі такі експерименти. Енциклопедія має свій установлений формат. Зразком нев-

Києво-печерський архимандрит Єлисей

далого формату може бути формат УСЕ. Це перше технічне побажання. Друге — це шрифти. Сигнальні і титульні

шрифти світлі. Це виглядає екзотично (дизайнер хотів бути оригінальним), але для читача треба виразніше позначити сигнальний рядок для зручності в користуванні.

Як фахівець бачу певні недоробки, але меж доскона-

Митрополит Філофей Лещинський, учень

лості немає. Грандіозну працю вкладено в цю книгу, але енциклопедія на те й існує, щоб її доробляти, перевидувати. І за цієї можливості треба буде обов'язково залучити іноземну літературу — польську, англійську. Всі ці побажання легко висловлювати, коли основний масив зроблено. 1482 позицій має видання, зібрано масу інформації про людей, все це справляє приголомшуюче враження. Воно відкриває дорогу до дослідницьких напрямків. Я сама ніколи не уявляла і не бачила досі загальних напрямків чи потоків, які відкриваються на підставі таких переліків.

— Під час днів науки, що відбулися недавно в Києво-Могилянській Академії, в підсекції "Історія" професор НаУКМА Ю. Муцик зробив цікаві повідомлення про нові дані до історії Могилянки. (До речі, прихід енциклопедії до чи-

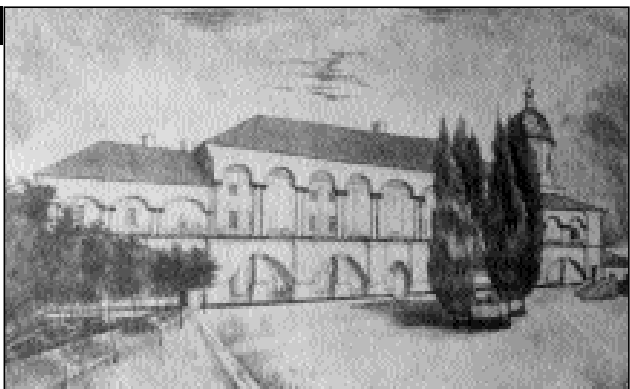
подія

тача затримувався у зв'язку з появою нових матеріалів). Зрозуміло, що вони залишилися поза виданням, яке ми презентуємо. І мабуть, на істориків ще чекає немало відкриттів. Окрема сторінка в історії — Київська Духовна Академія, правонаступниця Могилянки. Ваші прогнози стосовно цього?

— Думаю, що таких відкриттів може бути дуже багато. І знову тільки тому, що є базова енциклопедія, яка фіксує реєстр інституцій, де колишні вихованці академії проявляли свою активність чи у світському, чи у церковному житті, поле їхніх читачьких інтересів, а значить, тоді вже шукати бібліотеку, де взято книжку, звідки надходили книжки в Україну і маса інших питань. Це перший крок, а енциклопедія дасть можливість формулювати низку питань, які можна ставити історикам, культурологам.

— Оксана Пахльовська у вступній статті "Києво-Могилянська Академія як чинник становлення національної самобутності української культури" наголошує: "Академія — це медіум між Київською Руссю та сучасною Україною, між Україною та Європою. Цей надзвичайний вимір її присутності в українській культурі і забезпечує її майбутнє." Чи поділяєте Ви цю думку?

— Не можу з нею не погодитися. Думаю, що все так і було, незважаючи на те, що були паузи й перерви, але така медіаторська, зв'язуюча роль Києво-Могилянської Академії простежується. Багато цікавого матеріалу та відкриттів на нас чекає в іс-

Старий академічний корпус у 1820-х роках

Митрополит Стефан Яворський, префект

торії Київської Духовної Академії XIX століття, правонаступниці Могилянки. Принаймні те, що зараз виявляється в дослідницьких пропозиціях, пов'язане з історичними постатями викладачів академії. Це справді інтелектуальне життя Духовної Академії XIX століття з багатьох причин залишалося заблокованою темою і не могло вивчатися. Для історика тут багато лежить цікавого, тому що XIX століття значною мірою — століття культури, творення вихідцями з духовного стану. І, очевидно, вихідці з академії мали виконувати певні функції. Які саме, не знаю. І

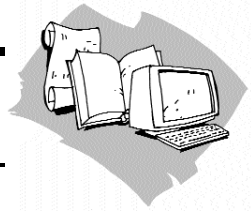
думаю, що не знає ніхто, бо це питання не досліджувалося взагалі. Але коли слідом за інтересом до Київської Духовної Академії як інтелектуального центру з'явиться і прагматичний інтерес історика до персоналії студентів, до того, як студенти доклали своїх зусиль, куди їхали, що робили, тоді можна буде говорити про розподіл впливів на території України і що такого вона вносила. І, мені здається, це може бути в постановці питання, на якому наголошує Оксана Пахльовська. Це безперервна медіаторська роль Могилянки.

— Отже, є всі підстави сподіватися, що науковці, маючи таку відповідну точку, як енциклопедія, маючи уже сьогодні немало нових матеріалів, можуть замислювати нове видання. До речі, такі наміри уже озвучуються. Яким би ви хотіли бачити його?

— Відповідь тривіальна. Як кажуть у подібних ситуаціях, я б хотіла бачити видання доповненим і ще кращим.

Інтерв'ю провела

● Таїсія ШАПОВАЛЕНКО

ПРЕЗИДЕНТОВІ
РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
В. ПУТІНУКопії:
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РФ
Г. СЕЛЕЗНЬОВУНАДЗВИЧАЙНОМУ
І ПОВНОВАЖНОМУ
ПОСЛУ УКРАЇНИ В РФ
М. БІЛОБЛОЦЬКОМУНАДЗВИЧАЙНОМУ
І ПОВНОВАЖНОМУ
ПОСЛУ РФ В УКРАЇНІ
В. ЧОРНОМІРДІНУ

ЗВЕРНЕННЯ

Ми, представники громадського об'єднання "Україні — Українську Помісну Православну церкву", звертаємося до Вас від імені усіх православних українців, які мешкають в Україні та за її межами.

У Російській Федерації проживає близько 15 млн. українців, більшість з яких православні. З них один мільйон постійно проживає в м. Москві.

Відповідно до Угоди "О дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Украиной и Российской Федерацией", укладеної Президентами України та Росії 31 травня 1997 р., у статтях 12, 24, 39, зокрема, говориться: "Каждая из высоких договорных сторон гарантирует право особам, которые принадлежат к национальным меньшинствам... свободно выражать и оберегать, а также развивать свою этническую, культурную, языковую и религиозную самобытность, поддерживать и развивать свою культуру... Стороны будут помогать развитию контактов между людьми, политическими партиями, общественными движениями, религиозными организациями и объединениями".

А що ми маємо: українська діаспора в Росії не має ніяких прав і свобод. На території Російської Федерації немає жодної загальноосвітньої школи, середнього чи вищого навчального закладу, ні театру, ні українського храму. Немає ні газет, ні журналів, ні радіопередач українською мовою.

І навпаки, російська діаспора в Україні має все: тисячі середніх шкіл із російською мовою навчання, інститути, технікуми, концертні зали, тисячі різних газет і журналів, виданих російською мовою, а також свої храми та церкви.

РПЦ Московського Патріархату має в Україні понад 6 тисяч кращих храмів, соборів, монастирів, у тому числі Києво-Печерську лавру, Почаївську лавру та інші святині українського народу.

Тоді як Українська Православна церква в Росії до цих пір не має жодного православного храму.

Був Богоявленський Собор у м. Ногінську Московської області — і той захоплений Московською єпархією РПЦ Московського Патріархату.

У Москві є дві офіційні парафії Московсько-Богородської Єпархії УПЦ КП, які зареєстрували свої Статуту, але жодна парафія до цього часу не отримала від мерії Москви жодного окремого будинку або якогось приміщення, до цього часу не виділено земельні ділянки під будівництво храмів.

Незважаючи на те, що у Москві є українські храми і палац, які будувалися ще за часів українського гетьмана І. Мазепи, їх привласнила собі РПЦ МП.

І це далеко не повний перелік зlodіянь РПЦ МП.

У зв'язку з цим ми звертаємося до Вас із вимогою: допомогти нашим парафіянам у Росії отримати людські права і свободи, зокрема:

1. Повернути Українській Православній церкві Київського Патріархату храми, палади та інші будівлі, зведені українськими меценатами впродовж XVII — XVIII століть, в т. ч. Богоявленський Собор у місті Ногінську та палац гетьмана Івана Мазепи.

2. Виділити земельні ділянки під будівництво типових українських Православних храмів для українців у місцях їх масового проживання.

3. Закріпити приміщення Святотроїцького храму в м. Ногінську (вул. Советської Конституції, 17) за Богородським єпархіальним управлінням УПЦ КП.

4. Заборонити чиновникам РПЦ Московського Патріархату втручатися в церковні справи та питання українського народу в Україні.

5. У рамках проведення року України в Росії запросити Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета з офіційним візитом у Москву і надати можливість йому взяти участь у святковому богослужінні.

6. Не гальмувати реєстрації парафій УПЦ КП по всій території Російської Федерації.

Закликаємо Вас не залишатися байдужими до проблем української діаспори, які мають місце в Росії.

Голова громадського об'єднання
"Україні — Українську Помісну
Православну Церкву"

Павло МОВЧАН

ХТО КОМУ Є ХТО?

Телеміст Україна-Росія, що проводився 2.03.2002, був присвячений взаємовідносинам обох країн, які мали місце в минулому. Та, очевидно, спробам їх якнайбільше нормалізувати. А підтекстом було й не менш очевидне. З боку Росії — це пожвавлення надій повернути собі й номінально, чи то під виглядом якогось вигаданого "славянського союзу", ЗУБРА, чи то прямо й безпосередньо на правах "губернії", — не гіршу частину імперії; та знову стати "сільними" ("сіла есть — ума не надо!"). Дискутувалося чимало питань, хоч і не сказати, щоб актуальних. Як і не сказати, щоб із належним рівнем серйозності. Від, як звичайно, актуальнішого з актуальних: надання колишній імперській мові в Україні — статусу її державної мови (!), та аж до питання, як слід правильно казати російською: "в Украине" чи "на Украине"? Останнє може здатися дріб'язком на тлі більш важливих питань, але якщо ви так гадаєте, то кепсько обізнані зі справою. Бо все вже перевірено — експерти з російської мови засвідчили: правильно буде російською — тільки "на Украине". Чому саме — не пояснювалося, але можна думати, що за правилом: "в Москве", "в России", але — "на краю", "на окраине", "на Украине"; ну і, ясна річ, "на Кавказе", бо там є недобра Чечня.

Європейськими мовами, як і українською, кажуть "на" тоді, коли йдеться про острови: "на Хортиці", "на Корсиці" тощо, але... В Росії все знають ліпше, як відомо. Дрібничка, але вона дає зрозуміти, як нелегко буває з такими людьми, які все знають краще від інших. Та які телесеріал Terra nostra — "Наша земля" — мерщій переробили на оту "Землю любови" (!), єдино правильну назву, бо ж — усі знають краще.

Але тут — з отим "на" або "в" — російська сторона стала стіною: "согласно законам русского языка!", що ж тут поробиш. Вже одне це, радше не принципове питання, демонструє — з якими непереборними труднощами ми можемо мати справи під час подібних дискусій.

Бо дискутувати про якісь сучасні подробиці можна лише знаючи те, що до них призвело. А

саме з цим — кепсько, як ні з чим іншим. Бо хоча там і знають усе краще від інших, але... Не будемо забувати й класиків, адже, як писав один із них іще у XIX ст. (цитую за пам'яттю): "Дайте недоучившемуся русскому гимназисту карту звездного неба, никогда им дотоле не виданную, и он вернет ее вам через полчаса исправленною, такою, какою она должна быть". З тих пір збігло чимало води, але всі ми пройшли совєцьку освіту, де гімназій, щоправда, вже не було, але в умовах усезагального "всепобеждающего учения" кількість "недоучившихся" катастрофічно зростала. Підкріплюючись, до того ж, тотальним всезнанням отієї "науки наук"; отже розуму — аж ніяк не додалося. Навпаки, створилося нове нашарування історичної брехні.

Бо, попри дурну бовканину про те, що "нас облізла наша совместная історія", є абсолютно незаперечним, що це майже трьохсотрічне "зближення" — було геть ігвалтівницьким та насильницьким, а значить — за всіма законами цивілізованого суспільства, — й неприпустимим. Разом із усіма наслідками. Та добрі люди на нашому місці давно спорудили би Музей Українського Голокосту, на зразок ушавленого в усьому світі Меморіального інституту "Яд Вашем" в Єрусалимі. Музей, де мав би побувати, бодай раз у житті, але кожен школяр України.

Здавалося б, що з усіх незаперечних фактів щодо взаємовідносин Росії та України й вимальовується досконала картина того — хто кому є хто, яка не полишає сумнівів чи недоумовлень, але... Але те, що антиісторичними політичними гаслами "Славянського союзу", ЗУБРА тощо — спритно жоңґлюють політичні маргінали, не повинно заспокоювати. Бо гришати, часом, і серйозні політики. Вніс своє у пе-

редвиборчу кампанію й пан В. Медведчук, пообіцявши боротися за якийсь новий статус для російського населення України, а разом — і за мову. Хоча й не відкрив до кінця, про що ж саме йдеться.

Не бачу жодних юридичних можливостей для чогось подібного. У сучасному праві є нації державні та рівні між собою нацменшини, права яких законодавчо закріплені. Та не може бути чогось третього. А виділення з них якоїсь "більш рівної" нацменшини — буде сприйняте у світі як прояв звичайного расизму.

Отже, кожному має бути ясно, що без остаточного прояснення всіх цих питань історії (втім — досить ясних), — годі оголошувати роки когось у когось, годі наводити якісь там мости. Бо йдеться, насамперед, про питання, що визначають саме існування (або навпаки) багатомільйонного народу з більш як тисячолітньою історією.

А отже й починати потрібно тепер — з самого, самого початку. З ліквідації історичної неграмотності, на рясному ґрунті якої й виростають бур'яни антиісторичних гасел та "ідей" з історичного лікбезу.

●

СУТЬ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

Рік "Україні в Росії" розпочався з політичної вимоги: не хочемо, щоб до влади прийшли діти й онуки тих, хто стріляв нашим дідам у спину. А спроба Івано-Франківської міськради надати відповідного статусу, як це зроблено свого часу в Європі, ветеранам німецької армійської дивізії "СС — Галичина" розцінюється як реабілітація колабораціонізму. І приклад цивілізованої Європи не тільки не згадується — навіть підсумки Нюрнберзького процесу забуто! Хоча у Нюрнберзі 1945 р. односторонньо виснувано: дивізійники "Галичини" не є есесівцями, а тим паче військовими злочинцями. Вони не брали участі в каральних експедиціях. На відміну від Російської Визвольної Армії ген. Власова.

Увиразнюється і той сумний факт, що значній частині наших політичних сил не потрібна правда, засвідчена Нюрнбергом. "Рік України в Росії" обертається таким чином у продовження громадянського протистояння без найменшого бажання Москви бодай тепер визнати замовчувані постулати Нюрнберга, відкидаючи нас навіть за сталінське положення про те, що син за батька не відповідає.

У 1943 р. — час створення "СС — Галичина" — вже ніхто не сумнівався в поразці Гітлера. Та й ще не сумніваючись у поразці СРСР, II Конференція ООН 1942 р. висунула вимогу готуватися до збройної боротьби "в слушний час, коли СРСР буде розбитий", а Німеччина виснажитися внаслідок значних втрат на фронтах і внутрішніх потрясінь. Слово "фронти" — у множині! — засвідчувало: українські націоналісти були свідомі своєї меншості у виборюванні суверенітету. Зрештою, потрібно знати бодай те, що вже 21 липня 1941 року С. Бандера, відмовившись одкликати відомий Акт 30 червня про відновлення суверенної Української держави, заявив Німецькому керівництву: "Державна самостійність України для обох сторін не підлягає дискусії".

Ось якою була офіційна позиція націоналістів у перші дні Другої світової війни, що, спровокована т. зв. пактом Молотова — Ріббентропа, точилася з 1939 р. І саме реалії часу змусили II Конференцію ООН(Б) під цю пору визнати головним "фронт боротьби з московським імперіалізмом, під якою машкарою він би не виступав (білогвардійщина, більшовизм,

слов'янофілство тощо)". Цитуємо за "Історичним висновком про діяльність ОУН-УПА (попередній варіант)" під редакцією керівника робочої групи для підготовки історичного висновку про діяльність ОУН-УПА С. В. Кульчицького, підготовленим у 2000 р. Але ж хіба люди в Москві, які взялися розв'язувати наші проблеми, виявили хоч елементарну обізнаність із реальним станом речей?

Восени 1942 р. ОУН(Б) реорганізувало малочисельні загони національної самооборони в УПА, головна команда якої на Волині-Поліссі запровадила на підконтрольних територіях воєнно-польові суди і трибунали — дисципліна серед повстанців була зразковою. А вже 1 вересня 1943 р. "Клим Савур" видав розпорядження "Про встановлення адміністрації на теренах України", у якому йшлося про заміну німецької окупаційної влади народними органами держуправління. Адже від самого початку УПА організовувалася не тільки як збройна формація, але і як державотворчий інститут. Її зусилля надзвичайно високо були поціновані свого часу таким визначним керівником французького Руху опору як генерал де Голль. Цікаво, що не менш високу оцінку міжнародних спостерігачів-інспекторів здобув і побут дивізійників у концтаборі для військовополонених в Англії. Аналогів йому не було!

Однозначне й свідчення "дідів, яким стріляли в спину". Підполковник у відставці М. Крепченко розповідає: "В бою ми захопили підшивки бандерівських газет. Читаю і очима кліпаю: в одному місці вояки УПА підірвали німецький ешелон, у другому — розгромили фашистський гарнізон, у третьому — перехопили ешелон, що віз людей у фашистське рабство... Які ж вони посібники фашистів, коли б'ють їх? Зізнаюся, я вже тоді зрозумів, що бандерівці — не ті, якими їх виставляли наші командири. Я воював проти патріотів України, котрі перед полоном надавали перевагу смерті. І вмирали як патріоти України". А ось як описує смерть бандерівців "бабуся", який "стріляли в спину", Валентина Міронцова, ветеран війни і праці з с. Октябрське, що на Тульщині: "Перебуваючи у відрядженні в Рівному, я стала випадковим свідком, коли на автомашині привезли групу зраних бійців УПА і повісили на моїх очах. Усі вони мужньо

зустріли смерть, я сказала б, героїчно. Жоден із них не просив помилування. І що мене особливо вразило — всі вони вмирали, приймаючи мученицьку смерть зі словами: "Слава Україні!" Блискавично сяйнула думка: хіба можуть так мужньо вмирати бандити, як їх називала комуністична пропаганда? Так ідуть на смерть лише хлопці, які, палко люблячи свою землю, свій народ, прагнуть звільнити їх від окупантів. І я подумала: то хто ж бандити — ті, що вмирають за вільну Україну, чи ті, що прийшли на цю землю, чинячи злодіяства? Я схилила свою сиву голову перед тими молодими мучениками, які віддали своє життя за незалежну, вільну Україну".

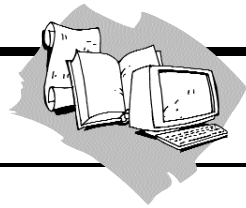
Стеллу Кренцбах, добре відому в дипломатичних колах (працює в міністерстві Ізраїлю), важко запідозрити в лукавстві: "Тим, що я сьогодні живу й усю снагу віддаю Ізраїлю, завдячую, очевидно, лише Богові й УПА. Членом героїчної УПА я стала 7 листопада 1943 р. У нашій групі було 12 євреїв, з них — 8 лікарів"... Виконуючи особливе завдання, Стелла потрапила до рук НКВС. Її довго катували, але так нічого й не дізналися. Бандерівці раптово напали на тюрму й звільнили приречену. По запеклих боях 1946 р. вона дісталася Австрії, а згодом і палестинських теренів... "Я звертаюся до всього свободолюбивого світу, остерігаючи його, щоб не легковажив українським питанням, бо тільки вільна Українська Держава буде запорукою і доказом справедливості цього світу", — заявляє ветеран УПА Стелла Кренцбах.

Подібних свідчень аж занадто багато, щоб про них не знати й не помічати їх. Але не знають їх не тільки в Росії. Неймовірно байдужість до історії та героїв національно-визвольних змагань українського народу, зокрема наших західних теренів, виявляє і теперішня політична еліта, твердючи про свою відданість Україні та всесвітнім ідеалам. І така поведінка представників т. зв. центристських партій, заявлена на TV-мостах "Москва — Київ", межує з явним політичним колабораціонізмом. Зауважте — за взаємної згоди сторін.

Саме так трактується подібна політична позиція в цивілізованому світі.

Віктор ГРАБОВСЬКИЙ

●

Фотодокументаліст, фотохудожник, фотомайстер, фотолітописець... Так, так це він — 48-річний Микола Смілик. Селянин, син селянина. Родинне його гніздо — мальовниче село Андріївка, яке привільно розкинулося на лівому березі невеличкої річки Удай за 15 кілометрів від міста Ічня. Пересічний районний центр Чернігівщини, столиця провінції. В районному Бу-

динку культури мій земляк орендує кімнату, займається фототворчістю. Тут розгорнуто персональну виставку Миколіних робіт, які здобули визнання на міжнародних і всеукраїнських виставках, різноманітних конкурсах.

Фотосвіт митця неоднозначний, багатовимірний. Він над усе поціновує цноту творчості і гідно несе її в люди. Репрезентована виставка Миколи Смілика — це життя. Різноманітне і безтурботне, сумне і діповите. Тут усе — настрої, відчуття, переживання, дотепний жарт...

— Впродовж 20 років я був фотокором Ічнянської райгазети “Трудова слава”, — розповідає Микола Смілик. — І хоча сьогодні опікуюсь приватною фотомайстернею, але не пориваю зв’язків зі своїми колишніми колегами. Співпрацюю з ними. Важко навіть сказати, кого і що я не знімав. Це і жанрові сценки з життя і побуту моїх земляків. Та не тільки їх. Свята і будні, ве-

КАЗКИ СТАРОГО ФЕДА

сілля, урочисті події, комічне і героїчне, які поряд ходять. А захопився улюбленою справою, фотографуванням, ще в школі. На літніх канікулах працював, заробляв гроші на фотоапарат. Відтак з’явився у мене ФЕД. Простенький, дешевенький, але надійний. Він, так би мовити, вивів мене в люди. Під час служби в армії також часто брав фотоапарат, фіксував на плівку цікавинки солдатського життя-буття.

— **Пане Миколо, твою творчу манеру відрізняє дивне розмаїття застосування методів зйомки. Для тебе професія і характер людини, на яку ти націлює свою зброю, фотоапарат, — це дві вирішальні умови. Чи не так? Це засвідчує твоя фотопортретна галерея, яка представлена на виставці.**

— Всі, навіть малознайомі з фотографією, відзначають сьогодні її всезростаюче значення в сучасному житті. Звичайно, при всій спорідненій близькості фотографії до кіно і телебачення необхідно намагатися знайти свої власні, особливі критерії. Так було, коли я знімав наших видатних земляків, вихідців з Ічнянщини — народних артистів України Віру Любимову, Валерію Буймистера, професора, народного художника України Петра Басанця — автора широковідомої монументальної картини “Україна духовна”. Це полотно, до речі, прикрашає одну із

ЗНАЙОМСТВО

залів Маріїнського палацу в Києві. Є в мене знімки також народних депутатів України нинішнього скликання Віталія Шевченка та Івана Салія. Це теж наші хлопці — з Ічнянщини. Вони, я тобі скажу, не забувають отчого дому, звідки вони...

— **Пане Миколо, але ніхто ще, мабуть, у світі стільки не знімав Антона Штепу, як ти. Справжня Штепанія на Миколи Смілика.**

— Колоритна це фігура. Найцікавіша з цікавих, найколеритніша з колоритних. Козацькі вуса розкішні, пшеничні, закручені. В українській вишиванці. У різьбярстві по дереву йому нині немає рівних не лише в Україні, а, мабуть, і в усьому світі. Антон Гнатович — із села Сваричівка нашого, Ічнянського району на Чернігівщині. Він — заслужений майстер народної творчості, лауреат Національної премії України імені Катерини Білокур. 23 листопада йому виповнилося 98 років. Майже ровесник віку. Дуже нелегке життя випало на його долю — дві світові війни і громадянська, три голодомори, геноцид, колективізація.

До речі, про Антона Штепу я разом з колегою Михайлом Рябенком створив документальний фільм “Будні старого майстра”. На Всеукраїнському фестивалі некомерційних фільмів у Києві я і Михайло були відзначені дипломами за кращу документальну стрічку-портрет і авторським сувеніром.

...Як стверджує народне прислів’я: “Що корінь глибше, то дерево вище”. Це нібито про Миколу Смілика. А епіграфом своєрідним до його персональної фотовиставки слугують ліричні рядки чернігівського поета Станіслава Реп’яха:

*Де вербиченька, там водиченька
В берегах переливається.
В нашій Іченці, рідній річці
Сонце лагідне купається.*

Анатолій ТУРКЕНЯ

Фото Миколи Смілика

Наближається 70-річчя сумної дати в історії нашого народу, — тільки в моєму рідному селі Ярославці Ружинського району Житомирської області від голоду загинуло понад 700 мешканців. Але ж яке гнітуче враження справляє Меморіальний знак жертвам Голодомору 1932—1933 рр. — виглядає, ніби він встановлений не в столиці, а на далекому хуторі. В Україні проводили телемости між столицями світу по жертвах-євреях в Бабиному Яру. Звинувачували німецький фашизм у геноциді. Наш Президент, виступаючи на II з’їзді

але хочуть проживати в Україні, в паспортах замість графі “національність” ставити позначку “яничар”, — так буде справедливо.

Ми — миролюбна нація, але терпець може урватися. То, може, нам, українцям, на своїй землі вже пора, переборовши страх, піднятися з колін, відкинувши гордо синдром меншовартості, і нагадати теперішнім нащадкам колонізаторів-окупантів, якщо в них коротка пам’ять, хто тут господар, і як вони опинилися на цій багатотрагедальній землі! Російська меншина, котра проживає в Ук-

раїнської Народної Республіки терористичний геноцид з боку Росії призвів до мільйонів насильницьких смертей, підрвав фізичне і духовне здоров’я українського народу на багато поколінь. Історія світової цивілізації не знає геноциду такого масштабу. Це була найжорстокіша, найстрашніша репресія проти великого українського народу.

Ми, як європейська нація, вправі виставити рахунки Росії та “богообраним” — так, як Німеччині виставила європейська спільнота. Німецький коричневий і російський червоний фашизми — це брати-близнюки. Україна повинна звернутися до Міжнародного трибуналу і ООН, щоб Росія і “богообрані” вибачилися на увесь світ за свої злочини проти України, зобов’язалися десятиліттями виплачувати багатомільярдну компенсацію за винищення української нації. Ці кошти пішли б на соціальне і духовне відродження наших сіл.

Наш Президент видав Указ про відзначення в листопаді пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 рр. Але ця трагедія має відзначатися на державному рівні. З вивішенням траурних прапорів, запаленням свічок, проведенням Богослужін.

Разом із тим настав час побудувати меморіал мучництва — до цього повинні долучитися українці всього світу. Голоси мільйонів жертв трьох Голодоморів воляють до живих і ненароджених українців, як Голос Пам’яті. Негоже бути безпам’ятними.

Дмитро КОВАЛЬЧУК,
м. Львів

ГОЛОС ПАМ’ЯТІ

раїні, повинна користуватися такими ж правами, як і українці в Росії. Ці принципові питання мають ставитися на рівень міждержавних відносин.

У нашого старшого покоління ще ятряться рани від пережитого. Ці рани породжують зливу запитань у молодого покоління. Чому ці Голодомори 1921—1923, 1932—1933, 1946—1947 рр. на багатих чорноземних ґрунтах України забрали мільйони її синів? Чому мовчала Європа й Америка? Хто був прихованим режисером у знищенні хліборобської нації?

Ще донині цей злочин-геноцид офіційно не визнано в ООН. Хто ще намагається приховати правду про ці голодомори та їх виконавців? Адже не тільки історикам, а й школярам відомо, що після повалення Ук-

ОБИРАЄ МОВА

Марно лунають заклики не політизувати мовне питання. Воно вже давно політизоване, і зробили це не українці. Українцям немає сенсу цього робити, бо на їхньому боці Конституція, Закон і Божа справедливість, що мусить бути для нації, яка терпіла вікові нищення мови і духовності. Коли надто багато людей із середовища влади, бізнесу, інформаційної сфери відверто ігнорують конституційний порядок застосування мов — це вже проблема не права, а політики. Коли російська мова поширюється за обсяги, необхідні для задоволення потреб меншини, і нав’язується решті громадян — це справа політична. Політичною мовна проблема є ще й тому, що система правового захисту сама вражена зросійщенням і не може забезпечити конституційний порядок застосування мов і застосування державної мови в публічній діяльності суспільства. Наслідок колонізації України — зросійщення, — що тягнеться над нами важким спадком століть поневолення і нищення, неабияк гальмує суспільство на шляху до вільної держави. Отже, політизація мовного питання є продовженням економічних інтересів усіх сил, які непогано заробляють на нашій щоденній нужді, маючи надприбутки. Без подолання зросійщення ми не запровадимо реформ в економіці і не подолаємо бідності. То навіщо нам себе дурити, не приймаючи політичного виклику сил, які вже десять років нищать нашу мову й українську ідею? Якщо досі це можна було назвати толерантністю чи сервілізмом (як кому до вподоби), то наразі українські політики повинні зрозуміти, що, крім економічних реформ, існує проблема життєдіяльності мов, яка настільки жакливо деформована, що в ній немає місця українській національній ідеї. Не обираймо ж політиків, байдужих до проблем української громади!

Паралельно участі у виборах мусить зреалізуватися така мовна програма “Просвіти”, яка б не допустила узаконення змагальності української і російської мов в Україні. Ще раз наголошую, що робота з

політиками на виборах є однією з головних складових такої програми. “Просвіта” має достатньо потужний потенціал, щоб запровадити в усіх осередках і об’єднаннях належне ставлення до проблеми. Мусимо поставити справу так, щоб кожен чиновник, політик, діяч інформаційної сфери за публічне ігнорування державної мови чи бездіяльність стосовно гарантування її державності був покараний судом чи визнаний винним у порушенні 10-ої статті Конституції.

“Просвіта” не може мати ілюзій щодо складності зрушення важливих проблем, викладених вище, але вони є реальними і вирішувати їх треба ґрунтовно й радикально, використовуючи всі можливості чинного законодавства і Конституції, її статей прямої дії. Не треба зважати на гвалт і політичні фальшивки так званих “захисників” російської мови, а спокійно працювати, не дискутуючи, опираючись на Українську Конституцію і Закон.

Комплекс мовних проблем насправді зводиться до простої проблеми приведення застосування мов до меж самодостатності й конституційного порядку, щоб кожна національна мова функціонувала вільно і виконувала властиві їй функції, не конкуруючи з іншими мовами і державною українською. Такий порядок легко і швидко досягається, якщо його наведення починати зі структур, які служать державі й народові. Тому важливим є діалог “Просвіти” і державних структур. Відкиньмо заклики любити нашу “солов’їну” мову, спрямовані до всіх громадян! Державну мову слід шанувати, а її спотворення в інформаційному просторі — карати як глузування з основ державності.

Володимир ФЕРЕНЦ,
заступник голови правління
Івано-Франківського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта”

Повторні розкопки Успенського собору. 1988 р.
Археолог Ю. Лукомський

Влітку 1914 року, стверджує дослідник життєпису Я. Пастернака відомий львівський археолог В. Петегрич, Я. Пастернак як випускник Львівського університету брав участь у роботі археологічної експедиції під керівництвом Я. Чекановського, що досліджувала пам'ятки трипільської культури в печері "Вертеба" (с. Білче Золоте на Тернопільщині). Ці розкопки стали початком його наукової кар'єри. Під час польової практики з археології він проводив також цікаві антропологічні дослідження, наслідком яких стала вартісна наукова праця "Антропометричні дослідження над українським населенням південної Жовківщини", що вийшла у світ аж у 1919 році.

На здібного студента звертає увагу В. Гнатюк, який дає йому рекомендацію на роботу до національного музею у Львові, де тоді директором працював відомий мистецтвознавець І. Свенцицький. За дорученням митрополита Андрія Шептицького молодий дослідник вивчає українську церковну старовину та збирає для музею цінні експонати. Але Перша світова війна і наступні події закинули Я. Пастернака в складі австрійської армії на Італійський фронт, де він дослужився до звання поручника. Після Листопадового зриву 1918 року переходить у ряди VII бригади Української Галицької Армії, а в складі Херсонської дивізії побував на Наддніпрянщині...

1 жовтня 1922 року він переїжджає до золотого Праги, щоб продовжити навчання в славетному Карловому університеті. Стрімке входження Я. Пастернака в когорту студентів археологів того часу, на думку дослідника "празького періоду" його життя, сучасного вченого зі Львова Т. Романюка, сталося завдяки дружній підтримці найавторитетнішого в тодішній Європі знавця історії та культури слов'янських народів, професора археології Любора Нідерле (1865—1944 рр.) Слухачами семінару з археології у всесвітньо відомого славіста разом із Пастернаком були такі знамітні вчені, як академіки Я. Філіп, Я. Бем, Я. Хрбїч. Оцінивши здібного науковця з України як "пильного, совісного й амбітного робітника", Любор Нідерле рекомендував його спочатку на посаду асистента археологічного відділу чеського Народного музею у Празі, а потім — асистентом Державного Археологічного Інституту. На підставі наукових досліджень в українських Карпатах Я. Пастернак публікує в 1925 р. працю "Прикарпатська Русь у молодшій кам'яній добі", а згодом захищає дисертацію "Українські Карпати в археології" і 26 березня 1926 року отримує звання доктора філософії. Із гордістю за свою націю вчений пізніше напише у своїй автобіографії: "Я був першим українцем, який одержав доктора як археолог".

Повернення Пастернака до Львова у 1928 році ознаменувалося появою однієї з однією кількох фундаментальних праць: "Гальштатська культура Закарпаття в його природ-

них межах" (1930 р.), "Нововідкриті римські пам'ятки в Галичині і Волині" (1931 р.), "Перша бронзова доба в Галичині в світлі нових розкопок" (1933 р.). А кожне нове число релігійного журналу "Богословія" за 1932 рік відкривалося розділами "Короткої археології західноукраїнських земель" (згодом вийшла окремою монографією). Усе це засвідчило, що історична наука України має першорядного майстра синтетичних студій. Більше того, наукові праці Я. Пастернака, створені в час наближення голодомору на Східній Україні і сумнозвісної "пацифікації" в окупованій поляками Галичині, задекларували рівноцінність українського історичного процесу із сусідніми народами від палеолітичної епохи до княжої доби, а в окремих ділянках господарського і культурного життя — навіть віковічні пріоритети українства.

Пастернак не займався політикою, та його жертвність українській археології прислужилася національній суспільній справі. Прості за викладом і дохідливі за логікою статті вченого в народних часописах "Новий час", "Діло", "Наша Батьківщина", "Літопис Бойківщини", "Життя і знання" будили в народі почуття любові до своєї минувшини та її історичних героїв. Його праця в музеї Українського мистецтва (1928—1929 рр.), керівництво музеєм Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (1929—1939 рр.) збагатили скарбниці національних старожитностей.

Немалі заслуги дослідника і в царині педагогіки. За викладацьку роботу Я. Пастернак отримав у 1935 році звання доцента Українського Вільного університету у Празі, а в 1936 р. — професора археології Львівської Богословської Академії. Тоді ж для студентів-богословів учений написав посібник із біблійної археології — "Святе Письмо в світлі археологічних джерел". У 1929 році його обирають дійсним членом НТШ, що, по суті, сповістило світ про народження нового українського академіка.

Протягом свого життя невтомний дослідник здійснив розкопки у понад 60 місцевостях Галичини, Волині, Закарпаття і Чехословаччини. Та навіть у цій спеціальній ділянці пріоритетною проблемою для себе і всієї тогочасної української археології Я. Пастернак визначив княжий Галич.

Чому саме таке завдання поставив перед наукою вчений, адже археологи торували дорогу до старого Галича вже близько 100 років перед ним? По-перше, розшукуючи місцезнаходження княжої столиці, ніхто із Пастернакових попередників не відповів конкретно на запитання: де ж розташовувалось втрачене місто? А по-друге, в історичній літературі нагромадилося так багато гіпотез щодо проблеми локалізації літописного Галича, що вони тільки заперечували одна одну. Тож Пастернак першим зрозумів, який грандіозний археологічний матеріал дасть відкриття міста і повноцінно

ВІН ЗНАЙШОВ КЛЮЧ ДО НАШОЇ ІСТОРІЇ

Видатний, хоч і призабутий, український археолог Ярослав Пастернак народився 2 січня 1892 року у містечку Хирові, що на Самбірщині, в родині греко-католицького священика. Його батько цікавився архітектурою, мистецтвом, добре малював і грав на скрипці. Саме він прищепив синові любов до рідної землі та її неоцінених історичних скарбів.

"Вступивши до Львівського університе-

ту, — пише Я. Пастернак у своїй автобіографії, — студіював археологію в професора Кароля Гадачека і антропологію у професора Яна Чекановського. Починаючи з 1912 року проводив фольклорні дослідження Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка". Великий вплив на формування особистості майбутнього вченого мали лекції видатного українського історика Михайла Грушевського.

розкриє його історію там, де "літопис задвірками обійшов".

Феномен археологічного відкриття Я. Пастернака, здавалося б, випливає із геніальної наукової інтуїції вченого. Справді, захопившись метою відкрити княжий Галич і маючи матеріальну підтримку з боку митрополита А. Шептицького, він у 1934 році вже мав обґрунтовану концепцію: "Старий собор мусив стояти в найближчому сусідстві сьогоденної церкви". Все ж не стільки інтуїція, скільки ретельне вивчення найрізноманітніших історичних джерел привело Я. Пастернака до успіху. Як дослідник із високою європейською науковою культурою, він не просто простежив історію творчих злетів і невдач кожного із своїх попередників, а й віддав належне їхньому поступові в розв'язанні "проблеми номер один" української археології. Таким чином, уперше до систематизації і конкретного аналізу була залучена вся археологічна база з теренів княжого Галича, особливо в огляді історії досліджень архітектурних пам'яток. У літописних джерелах давньоруського часу Я. Пастернак знайшов "акцент" своєї концепції: і Успенський собор, і літописне місто треба шукати тільки на Крилоській горі. А залучення архівних середньовічних матеріалів, що стосувалися історії Галицької митрополії і Крилоса, впритул наблизили вченого до його наукової мети.

Про те, як джерелознавство допомагало Я. Пастернакові робити сенсаційні археологічні відкриття, свідчать, зокрема, дослідження, проведені ним улітку 1935 року в південно-західній околиці крилоського лісу "Діброва". Археолог знав про угорську хроніку анонімного писаря короля Бели, яка містить першу писемну згадку про Галич. Топоніми двох курганних поховань у лісі (Мадярські могили) спонукали перевірити версію іноземного писемного джерела. До того ж, окрім названих, Я. Пастернак послуговувався ще одним історичним джерелом, яке залишалося поза увагою дослідників княжого Галича. Якраз напередодні його приїзду в Крилос завершили свою роботу Лев Чачковський і Ярослав Хмельський, які систематично вивчали терени колишньої столиці й уклали детальну карту (із супровідним текстом) усіх укріплень та церков, що збереглися на терені сіл Крилоса, Підгороддя й Залукви. Саме тому відкриття Успенського собору 25 липня 1936 р. остаточно завершило багаторічну дискусію, де стояв Галич — одна із столиць княжої України-Русі. Велетенські розміри плану фундаментів (32,4х37,5), конструктивні особливості храму (великий чотиристовпний триапсидний храм, з трьох боків охоплений галереями), багатство кам'яного декору і розкіш внутрішнього інтер'єру переконали науковий світ: у Крилосі відкрито рештки однієї з найвеличніших церков середньовічної Європи.

Наступною сенсацією продовжених у 1937 році Я. Пастернаком у Крилосі археологічних розкопок ста-

ло відкриття тлінних останків фундаменту галицького кафедрального собору князя Ярослава Осмомисла. Цікаво, що роком раніше вчений передбачив майбутній науковий триумф, пишучи в одному із львівських часописів: "...і якщо саме в 750-річницю смерті Ярослава Осмомисла тлінні останки його, так це буде небувала щаслива подія не лиш для української археології, зокрема церковної, а й для цілого українського народу, і створиться святиня народної традиції, якої у нас досі не було".

Я. Пастернак не довів дослідження собору до завершення, він лише окреслив на сторінках "Старого Галича" контури сенсаційної знахідки XX століття. Його талант археолога довершив також реставрацію картини історії галицької архітектурної школи. Адже, окрім Успенського собору, вченому належить відкриття фундаментів церкви Бориса і Гліба (XIII ст.) в селі Побережжя й дослідження Воскресенської ротонди (XIII ст.). Зрештою, всі розділи монографії мають настільки універсальний характер, що вона стала енциклопедією з археології княжого Галича. "Крилось став місцем відвідин, студій, прогулянок і прощ, — згадує учасник розкопок Дмитро Герчанівський. — Бували тут тепер вчені німці, поляки, українці..., а за рік на свято Успіння Пр. Богородиці біля церкви було близько 14—15 тисяч людей!"

Вінцем наукової діяльності Я. Пастернака стало капітальне

Найкоштовніша знахідка з розкопок на "Золотому току" — золотий емальований колт

дослідження "Археологія України", видрукуване в Торонто у 1961 році. "Свою працю "Археологія України" передаю молодим археологам і любителям української старовини з побажанням добитися все нових і кращих успіхів у виявленні правди про роллю українського народу в Східній Європі, його повну національну і культурну окремішність уже з праісторичних часів і тим підтвердити його право на вільне, самостійне життя у своїй батьківщині", — звертався в передмові автор до своїх читачів.

Продовжувач справи Пастернака, відомий фахівець у ділянці

слов'янської і давньоруської археології Вітольд Ауплі, який, починаючи з 1969 року, продовжив стаціонарні розкопки на Крилоській горі, ні на хвилину не розлучався з монографією "Старий Галич". Не боячись переслідувань, з повагою говорив про наукове подвижництво славетного археолога і професора української історії Львівського університету Ярослав Кісь. Книга Я. Пастернака все життя була дороговказом і для доктора мистецтвознавства, професора Прикарпатського університету Михайла Фіголя.

Символічно, що саме в рік, коли Україна повернула собі державницьку самостійність, почалося повернення на Батьківщину Ярослава Пастернака. Восени 1991 року глава УГКЦ кардинал М. Любачівський звернувся до НТШ у Львові з проханням провести у крипті собору святого Юра археологічні розкопки. Дослідницьку групу очолили досвідчені фахівці М. Бандрівський, Ю. Лукомський і Р. Сулик, і 14 листопада вони зробили сенсаційне відкриття. Поряд із численними похованнями у південній частині крипти дослідники натрапили на диктовий записок із тлінними останками. Супровідний документ повідомляв:

"Заява.

Отсим заявляю під словом честі науковця, що приложені до цього письма кости — комплексний скелет старшого чоловіка — є ті самі, які я найшов у кам'яній саркофагу серед фундаментів княжої галицької катедри в Крилосі. Це є тлінні останки основника згаданої катедри, галицького князя Ярослава Осмомисла, що помер 1187 р., бо, як виказують основні історичні дослідження, тільки він один з усіх галицьких князів міг бути похований у катедрі княжого Галича...

Доц., д-р Ярослав Пастернак, директор музею НТШ, дослідник Крилоса".

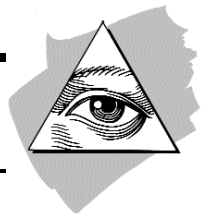
Очевидно, що, відчуваючи наближення війни, археолог попросив у митрополита А. Шептицького дозволу заховати найціннішу у його житті знахідку у святому і найбільш безпечному місці — крипті собору св. Юра у Львові.

А 27 вересня 1997 року львівська газета "За вільну Україну" розповіла про долю двох найцінніших набутоків із розкопок Я. Пастернака: золотого колта, знайденого на "Золотому Току" в Галичі, і кістяної пластини з окладу ікони, на якій зображено бояра-лицаря із Пліснеська, що тривалий час вважалися втраченими для науки. Вирушаючи в еміграцію, вчений вивіз із собою деякі шедеври національної культури, та перед смертю через дружину заповів учениці Ліді Палій передати реліквії історії в Україну, коли та стане незалежною державою.

Повернення книги "Старий Галич" — теж перший крок до сповнення заповіту славетного вченого.

Ігор КОВАЛЬ

● Голова Івано-Франківської "Просвіти"

БІНОМ «УКРАЇНА — ДІАСПОРА» СЬОГОДНІ: КРИЗА І ПЕРСПЕКТИВА

Закінчення. Початок на с. 3

ськості”, “італійськості”, “німецькості” тощо (якщо вже й справді так необхідно оперувати подібними категоріями).

Певна річ, американська та європейська університетські системи різняться між собою, і перша, на відміну від другої, передбачає значно ширший приватно-інвестиційний спектр. Але при всіх відмінностях, загальна картина цілком, на жаль, гомогенна. Запитаймо себе: скільки студентів і аспірантів має славетний у світі центр україністики при одному з найпрестижніших університетів Америки, Гарвардський Інститут українських студій? Схоже, одного аспіранта з Італії, і ще, здається, одного студента. Дуже би хотіла помилитися. Як Український Вільний університет у Мюнхені, так і Український католицький університет у Римі не можуть мати німецьких чи італійських студентів, оскільки освіта в цих університетах не визнається офіційно з боку відповідних держав. Що сталося з міфічною кафедрою в Лондонському університеті, яка нібито поставала внаслідок щедрих спонсорських внесків? Чому така безнадійна ситуація у Франції, де навіть НТШ, незважаючи на героїчні зусилля її працівників, втрачає свою інституційну вагу? Чому українські спонсори відмовили Єврейському університетові в Єрусалимі спонсорувати кафедру україністики тоді, коли там постала реальна можливість її створення? Чи ж не є самоочевидним, що Єрусалимський університет, разом зі столичними університетами найвпливовіших країн Західної Європи, є справжніми стратегічними пунктами “запуску” україністики у відкритий простір західної науки?

Аналогічна картина постає і у видавничій справі, так само вирішальній для культурної реалізації України у свідомості світу. Найкраще видання не лише українською, а й іншими мовами, здійснене в межах українських контекстів, ніколи не матиме достатньої спроможності “об’єктивізувати”, а відтак і змінити існуючий стан речей: наша культура продовжуватиме залишатися безправною “резервацією” в нових координатах європейської культури. Вихід наукової та — може, навіть насамперед — літературної продукції України на книжковий ринок Заходу є єдиною умовою “об’єктивізації” української культури, перетворення її на *протагоніста процесу рецепції*. Адже власне незнання культурної специфіки України стає першопричиною багатьох аберацій у сприйнятті її цивілізаційної основи. І, слід додати, йдеться про реальний, а не фіктивний вихід на книжковий ринок, тобто друк у великих престижних видавництвах, які визначають у національних (або й континентальних) масштабах едиційну та кваліфікаційну політику книгодрукування Заходу.

Зважмо також і на ще один негативний чинник. Якщо не вживати евфемізмів, слов’янські культури, з їхніми локальними бідами і проблемами, з їхньою занадто акцентованою специфікою, з їхньою не надто продуктивною для діалогу звичкою бачити свою “несхожість” і “винятковість”, виявилися для Заходу достатньо нецікаві. Захід — часом з упередженням, а часом і безпідставно, — сприймає східноєвропейську культуру в цілому з великим резервом. Лише культури, які мають напрацьовану традицію культурного обміну, можуть розраховувати на більшу чи меншу увагу з боку Заходу, — і це випадок хіба російської та польської культур. І якщо навіть у випадку польської культури не бракує певних механізмів упередження (постійний докір у надмірі “патріотизму”, “релігійності” тощо), що ж казати про культури зі слабшою традицією зовнішньої рецепції? Одним словом, для культур, які такої традиції не мали, вихід на ринок книжкової продукції Заходу в умовах глобалізації перетворюється сьогодні на імпрезу практично неможливу.

А, крім усього, — і це, може, слід пам’ятати насамперед — сьогодні у світі панує *McBook*, інтелектуальний аналог гастрономічного McDonald’s’a. І лише культури з дуже сильною ідентичністю та пропозитивним інтелектуальним темпераментом можуть протистояти цим процесам.

Характерно, однак, те, що, всупереч усьому, саме зараз у Європі відбувається певне пожвавлення інтересу до України, особливо в таких важливих країнах Заходу, як Німеччина, Франція, Австрія. У Польщі,

наприклад, створено вкрай важливу інституцію — Європейську лігу польсько-українських університетів, яка могла б стати цитаделлю наукової комунікації між Східною і Західною Європою та Україною. Останнім часом вийшли друком надзвичайно цікаві українознавчі дослідження в Австрії, Німеччині, Франції, різноманітні за тематикою, інтерпретативними парадигмами, хронологією. Але поки що йдеться про окремих дослідників і про окремі структури, а не про процес, який би опирався на відповідні діючі інституції, здатні забезпечити *континуативність українських студій у світі*.

Що ж до Італії, то в інституційному плані тут ситуація радикально відмінна. Створення кафедри в Римському університеті — першій кафедрі в державному столичному університеті Західної Європи — дало змогу україністиці ввійти до корпусу італійської славистики на паритетних підставах як цілком автономній дисципліні. І завважте, без жодних благодійних інвестицій діаспори. А “офіціалізація” дисципліни — це необхідний крок до її розширення як в інституційному, так і в контекстуальному аспекті. Студії з україністики провадяться у Венеційському, Пізанському, Флорентійському університетах. Основне ж те, що паралельно з кафедрою в Римі розпочалося викладання україністики в Університеті Трієсту (Лука Кальві). А нині розпочинається викладання україністики в Інституті Східних Студій при Неапо-

димості.

Нині кафедра україністики в Римському університеті не потребує патріотичних дотацій. Вона є повноправною і самостійною частиною західної славистики. Хотілось би лише вірити, що співпраця з українськими колегами та колегами з діаспори, яку я маю на меті започаткувати, раніше чи пізніше виявиться активно динамічною науковою реальністю. Важливим є для нас усіх побудувати комплексну перспективу праці над поглибленням присутності української культури у світі, — праці, яка тривала б одночасно в Україні материковій і в Україні діаспорній, засвідчуючи впевнений і сміливий рух культури до своєї реалізації у зовнішніх контекстах.

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯСЛОВА: ВІД КРИЗИ ДО ПЕРСПЕКТИВИ

На жаль, більша частина моєї доповіді, власне, лівова її частка волею реальних обставин присвячена кризі. Але бажано означити бодай контури перспективи.

У цій розмові я не раз згадувала проблему *глобалізації*, тому що насправді це явище становить собою основний, але часто *прихований мотор трансформації суспільства*, свідками якої ми є сьогодні. Глобалізація не є нерухомою тоталітарною системою, це є світовий процес, тож марна річ — боротися проти неї локально. Необхідно знати її реальні та передбачати майбутні її механізми, щоб убезпечити культуру від баналізації, збіднення або ж і взагалі повільної, але неухильної загибелі. Маємо справу не просто з імперським тиском російської мови. Маємо справу з цілком прагматичними — і тим небезпечнішими — об’єктивними факторами тиску на українську мову з боку як російської, так і англійської мов (а разом з ними — і відповідних культурних кліше), які ставлять під загрозу всю систему української культури, майже цілковито позбавлену захисних механізмів.

На мою думку, *Україна може вийти з вищезгаданого макро-Бермудського трикутника Америка—Росія—Європа лише одним способом, а саме: віддаючи пріоритет власне своїй європейській політичній та культурно-науковій стратегії*.

Хочу звернутися до присутніх, до моїх колег як з діаспори, так і України, з пропозицією. Ця пропозиція має концепційну площину і легко могла б перейти у площину оперативну, якщо б ця концепція була прийнята. Концепція полягає в тому, щоб *зміцнити існуючі та створити нові механізми культурної і наукової комунікації України з Західною Європою*, які б полегшили їй шлях у напрямку фактичної, а не утопічної інтеграції в європейський консорціум.

Пропоную відтак на розсуд кілька оперативних пропозицій.

1. Насамперед було б необхідно створити *уніфіковану мапу україністичних центрів по світу*, також і в електронному варіанті, з метою зробити можливою безпосередню й швидку комунікацію між ними, обмін інформацією, вибір партнерів для співпраці, координацію та реалізацію домовленостей.

2. Цікавою на перспективу сферою нового напрямку україністики була б не біполярна, а поліцентрична співпраця. Така цілеспрямована *співпраця українських, американських та європейських вчених над спільними проектами* (конгреси, дослідження, видання) збагатила б необхідний для сьогоднішньої науки плюрідисциплінарний контекст українознавства, розширила б його тематичний, проблемний та термінологічний горизонт.

3. У межах видавничої політики слід було б звернути більше увагу на *видання комплексного характеру мовами основних європейських країн (підручники, антології, словники, інформаційні та бібліографічні*

видання), які мали б стати сучасними інтерпретативними ключами для української цивілізації як такої. Історія, історія літератури, культури, мови, релігії, антології, двомовні словники — це першочергові інструменти для роботи іноземних вчених над українською тематикою. Натомість не лише відсутній брак подібних видань, але нерідко відсутня елементарна інформація навіть про наявні видання (наприклад, така грандіозна подія, як вихід у світ німецького перекладу “Історії української літератури” М. Возняка, який здійснила Анна-Галія Горбач, має українередуквану наукову рекламу, незважаючи на щонайвищий рівень цієї праці та її потрібність для фахівців широкого славистичного радіусу).

До слова, в Італії ми нині працюємо над антологією української літератури від давнини до сучасності (мінімум у двох томах). Антологія запланована до реалізації як спільний проєкт Києво-Могилянської академії та Міланського університету (керівником проєкту є професор цього університету Джованна Броджі). Мені зокрема відомо, що подібні ініціативи започатковуються у Франції та Німеччині, відтак була б дуже бажаною координація зусиль.

Принадно я хотіла б звернутися до зацікавлених осіб з проханням розглянути можливість фінансово підтримати роботу й надрукування академічного італійсько-українського словника. Цю працю нині провадить блискучий фахівець — перекладач-англійст й італознавець зі Львова Мар’яна Прокопович, яка давно працює над цим проєктом, не маючи жодної підтримки від жодної української наукової інституції і маючи натомість постійну відмову з боку американських (неукраїнських) фондів. З огляду на активізацію українських студій в Італії та дедалі динамічніший культурний зв’язок між нашими країнами подібний словник був би якісним кроком уперед у стосунках України не лише з Італією, а й у цілому з Західною Європою.

4. Доконечною необхідністю є терміновий перегляд *політики перекладних видань української літератури у світі*, насамперед у Європі. В цьому питанні, мені здається, варто було б створити міжнародну комісію експертів, яка б розпочала роботу над проєктом перекладних видань української літератури на Заході. Йдеться про вивчення динаміки едиційних інтересів, про вироблення нових критеріїв добору творів для перекладу, відповідних до потреб і пріоритетів сучасних західних видавництв.

5. І насамкінець я пропоную вважати *кафедру україністики у Римському університеті та Італійську Асоціацію Українських Студій, дуже активну сьогодні, однією з ланок перманентного систематичного — і системного — зв’язку між українською, американською та європейською україністикою*. Природна річ, кафедра чи Асоціація є науковими центрами, а не комплексними інституціями з численними людськими, професійними та фінансовими ресурсами. Але, взявшись до роботи спільними зусиллями, я переконана, що ми зможемо виробити нові принципи взаємодії, які були б взаємно корисні всім трьом сторонам. А всі разом у цей складний і сповнений небезпек час ми тим самим могли б сприяти процесу послідовної та необоротної інтеграції України в Європу майбутнього.

Підсумовуючи вищесказане, додам лише: *нині максимум потужностей і ресурсів української нації — в самій Україні та за її кордонами — мусить бути інтегрований у політичну й культурну інтеграцію України в європейський політичний та культурний простір*.

Якщо не хочемо, щоб розкиданим по світу дітям України лишилось від України кнігальське меню: салат “Тарас” і горілка “Держава”.

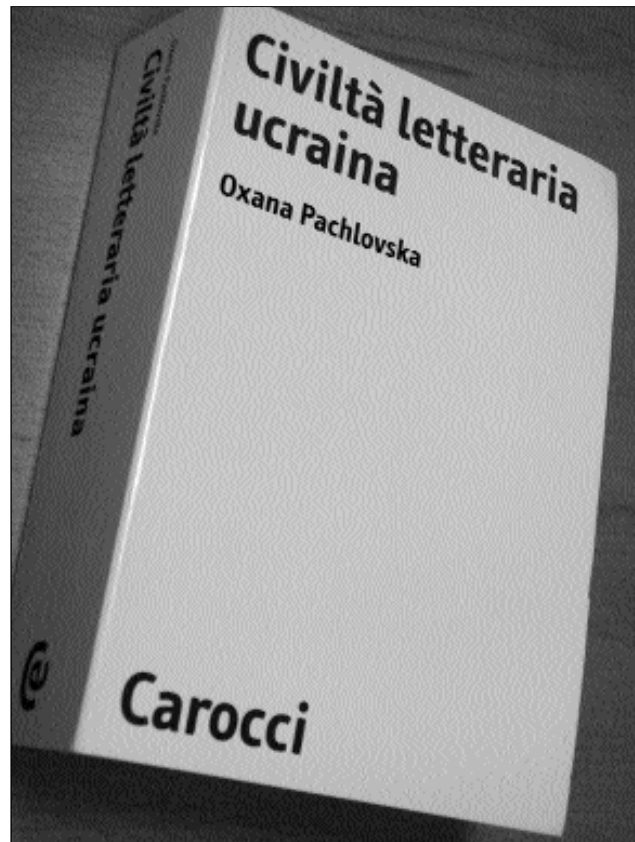
Якщо хочемо, щоб перше десятиліття незалежності України не стало останнім десятиліттям не тільки її незалежності, а і взагалі її історичного буття.

Якщо хочемо, щоб Україна стала в очах світу не лише географічною територією, а й інтелектуальним материком.

Оксана ПАХЛІОВСЬКА,

● Рим—Київ

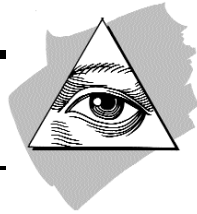
(Римський університет “Ла Сап’єнца”,
Національна Академія Наук України)

Книга Оксани Пахльовської “Українська літературна цивілізація”, що 1998 року побачила світ у римському видавництві “Кароччі Едіторе”

літанському університеті (Джованна С’єдіна). Не можна не згадати про стратегічну вагу цих центрів. Традиційно Трієст — вузол зв’язку Італії та італійської науки із слов’янським світом. А в Неаполі традиція українознавства, запроваджена Євгеном Онацьким, була надовго перервана. Потім у Неаполі була заснована МАУ (1989) завдяки зусиллям Омеляна Пріцака та Рікардо Піккіо. Таким чином, в Італії україністика диспонує тепер вже трьома опорними пунктами: Північ, Центр і Південь, що дає їй змогу зміцнювати свою присутність в найпрестижніших університетах країни.

Однак з мого досвіду створення кафедри україністики в Римському університеті мушу згадати ще й те, що впродовж багатьох років мені довелося працювати над цим проєктом при майже цілковитій відсутності підтримки цього проєкту з боку значної частини наукових кіл України, її відповідних державних інституцій, а надто з боку діаспори. Власне, цей факт став для мене ще одним підтвердженням атрофованого інстинкту комунікації нашої культури, про який мова йшла вище. Адже присутність культури у світі, її “видимість” буде усе менше патетичними скаргами на її “невидимість”, а конкретно щоденною працею, спрямованою на подолання цієї неви-

Оксана ПАХЛЮВСКА

БІНОМ «УКРАЇНА — ДІАСПОРА» СЬОГОДНІ: КРИЗА І ПЕРСПЕКТИВА

Доповідь на Двадцятій Річній Конференції української проблематики в Іллінойському університеті, Урбана-Шампена, червень 2001 (доповнена після 11 вересня)

Закінчення.

Початок у числах 11 і 12 за 2002 рік

КРИТИЧНИЙ АПАРАТ КУЛЬТУРИ:
ЛІТЕРАТУРА ТА ІСТОРІЯ

На зворотному боці обкладинки англійського видання Тичини в перекладі М. Найдана читаємо слова поета Неборака: «Бути українським поетом — це бути захраним від решти світу, бути непомітним. Те, що в Тичині непомітне, збігається з українськістю. Бо майже все українське — ще непомітне для очей світу». Прикметно, що цінне перекладне видання йде до іншомовного (англомовного!) читача з супровідним коментарем: «українськість» тотожна з «непомітністю».

Гадаю, настав час шукати одну з головних причин нашої «непомітності для світу» у специфіці власне української ментальності — і, зрозуміло, не в кращих її виявах. Адже причинно-наслідкову вісь феномена відсутності України у свідомості світу можна пояснити не лише упередженістю чи байдужістю світу, і навіть не лише «схемою історії союзників», яка, безперечно, приклалася до подібного стану речей, а й НЕВМІННЯМ КУЛЬТУРИ ПОЯСНИТИ СЕБЕ.

За віки суцільної «Ночі Бездержавності», якщо вжити термін Маланюка, в українського суспільства атрофувався *інстинкт комунікації*. Поглянувши на цю проблему з культурологічної точки зору, опинимося і взагалі перед парадоксом.

З усіх культур православно-візантійського кола українська культура є чи не найбільш відкритою на діалог. Згадаймо культуру «каатолицької Русі», за терміном Липинського, чи полемістику XVI — XVII ст., згадаймо феномен Києво-Могилянської академії, Сковороду, Костомарова і Драгоманова, український модернізм, шістдесятників. Дитя двох цивілізацій, у своїй філософії й поезії, у своєму релігійному світовідчутті і в своїй політичній думці українська культура завжди була органічною, хоч і суперечливою, частиною власне європейського культурного мислення, кидаючи тим самим виклик цілій системі цінностей і понять, які домінували в межах православного моноліту, від Росії до Сербії.

І водночас критичний апарат нашої культури був перманентно хворий на дивну форму, так би мовити, «суїцидну паранойю». Явище, врешті, типове для внутрішньо культурно розділених і політично нестабільних націй.

Ця «суїцидна паранойя» з особливою силою загострилася саме в десятиліття омріяної незалежності. Як у сфері культури, так і у сфері політики найсильніше прозвучав *пафос деконструкції, а не дух будівництва*. Цитати цього пафосу деконструкції зайняли б багато часу. Тому я дозволю собі лише зробити короткий, а відтак і схематичний синтез ситуації.

Література й історія є два основні пілястри національної свідомості суспільства в його проекції на світ. Література є виявом духовного, глибинного, внутрішнього, інтимного життя суспільства, *часом його присутності у світі*. Історія, її знання і її свідомість є знаком *присутності в часі* цього суспільства. Через Слово людина, суспільство, нація каже світові класичне картезіанське: «*Cogito, ergo sum*», «Я думаю, отже, я існую».

Не дивно, що найскладніша ситуація нині в Україні спостерігається власне у сфері літератури та літературної критики. Завважмо, що саме в цій сфері внутрішній культурний конфлікт між діаспорою та українським контекстом виявився неочікувано гострий і небезпечно непримиренний.

Що сталося в літературі? Так звані «постмодерністи» пішли війною на уявних «народників». Значна частина молододі критики оголосила, що попередній період української літератури — це нібито суцільне «народниць-

тво». Постмодерна критика — до речі, за дуже радянською маніхейською схемою, — поділила літературу на «білих» і «чорних», «добрих» і «поганих», тобто, іншими словами, на «модерністів» і «традиціоналістів». Значна частина дебютантів 80-х, — вже не кажучи про дебютантів 90-х та решту клонів, — входила в літературу, загінотизована Заходом, зокрема Заходом українським. Ці покоління, зросли в репресивній системі, не були достатньо зрілі, щоб створити необхідні *критичні фільтри* для сприйняття нового досвіду. «Західне» було протиставлене «місцевому» з простодушною прямолинійністю батарежки: якщо це плюс, то з іншого боку обов'язково мінус.

Подібний підхід до справи — це всього лише і справді вивернута логіка соцреалізму, — мов мюнхаузенівський вовк, — нутрощами назовні. Якщо критика соцреалізму намагалася випалити саме поняття автономії та складної природи мистецтва, то, здається, в інфантильному постмодернізмі «made in Ukraine» знайшла свого чудового учня. За невеликими винятками, теоретичні побудови значної частини української критики за останнє десятиліття мали замкнений імітативний характер. «Постмодернізм» і «традиціоналізм», естетизм і література «ангаже» (не випадково й термін французький) є багатоглибкими науковими проблемами, що стосуються *всієї європейської і в цілому західної культури в момент її входження в модерну епоху*. У нас ці проблеми були інтерпретовані так, ніби вони народилися і розвиваються в одній лишень Україні.

І так, як: «Німець скаже: Ви моголи! Моголи, моголи...», сьогодні: «американець» чи інший «оксиденталіст» скаже: Ви народники! Народники, народники... Ви постмодерністи! Постмодерністи, постмодерністи... Крива усмішка історії розповзлася ще ширше.

Задля справедливості необхідно додати, що і, так би мовити, традиційна, тобто біографічно-нарративна критика, і та ж сама критика новаційна — в кращих своїх виявах, — безперечно, розпочали *будову нової перспективи української культури*. Перша спробувала відновити цілісність культурного організму в його історичній еволюції, друга почала застосовувати нові інтерпретативні інструменти, прищеплювати категорії західної критики до української критичної флори.

Однак неважко спостерегти, що в плані практичного літературна критика якщо й виходить на простір суспільних інтересів, то швидше як провокативний, майже сектантський елемент. Що знає відтак про літературу середня, плюс-мінус, тридцятилітня людина? Років п'ятнадцять тому радянська школа їй пояснила, що горизонт української літератури обмежується романом П. Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» з його нібито виключно соціальною проблематикою. При цьому, зрозуміло, сам роман не був поставлений у ширший контекст, до якого він органічно належить, а саме: контекст європейського філософського позитивізму та літературного натуралізму. А за останні десять років літературна критика не допомогла цій середній молодій людині *перетворити на систему європейські координати української літератури*. Натомість вона зробила з цієї людини щось на зразок інформаційного смітника, в якому змішалися з метою перетліття ідіосинкразія до старих інтерпретативних схем з нездоровим інтересом до постмодерної гри в літературно-критичні та біографічні скандали.

У такий спосіб створюється, кажучи словами Цветаєвої, «Пушкин в міру пушкин'яца». Так, радянське шевченкознавство зробило вівісекцію генія, перетворивши його на невеличкого «революційного демократа», що перекопано наближав Жовтневу революцію. Постмодерне шевченкознавство влізло по лікті в його білизну. Між цими двома по-

тичної катастрофи.

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА
І РОЗВИТОК УКРАЇНІСТИКИ

Не буду входити детально в проблему освіти в Україні. Загальноочевидно, що гуманітарні науки у світі переживають глибоку кризу поряд з інформатикою та іншими технологічними дисциплінами, в межах яких результативність і віддача пошуку є моментальною, в той час як у межах гуманітарних дисциплін йдеться про набагато складніші механізми моральної та культурогенної, так би мовити, взаємодії з суспільством. Врешті, маємо приклади цілком протилежних явищ. Скажімо, на одному полюсі — модерна, динамічна, насичена сучасним знанням і сучасними методами подачі знання Києво-Могилянська академія, а з іншого — на жаль, численні приклади інерційних, а відтак і занепадлих освітніх структур, чия освіта є лише непродуктивною втратою людського і професійного часу.

Вважаю за потрібне зупинитися насамперед на проблемі поширення знання про Україну у світі. Як відомо, на Заході на початку 90-х років стався бум славістики, зокрема русистики, і в цілому східноєвропейських студій. Цей феномен мав місце, оскільки падіння комуністичної системи розбудило інтерес до цього ареалу. За кілька років інтерес пішов на спад. І, більше того, нині стоїмо перед парадоксальним феноменом *згорання західної славістики*. Причини для цього є вагомими. Є й прагматичні аспекти. Наприклад, ринок роботи для фахівців з цих матеріял украї нестачильний, обмежений і надто залежний від перманентних економічних та політичних криз (згадаймо Балкани). Потім формування Європейської Співдружності неминує переносити акцент на пріоритети, орієнтовані насамперед на знання західного світу.

Цілком драматичним і парадоксальним виглядає нині становище і західної україністики. За останнє десятиліття у світі виникли нові осередки цієї дисципліни, однак не народилася, як хотілося сподіватися, МОДЕРНА УКРАЇНІСТИКА. *Модерна україністика означає насамперед цілком новий її статус — статус дисципліни, паритетної з іншими матеріями, що вивчають слов'янський і східноєвропейський світ*.

І справді не спостерігаємо першої ознаки цього нового статусу україністики, необхідного для її гідної присутності у відповідному дисциплінарному контексті: *інституціоналізації дисципліни*, створення самостійних центрів, тобто насамперед кафедр у зарубіжних університетах, які б засвідчили пробудження конкретного наукового — як дослідницького, так і прикладного, — інтересу до української реальності. Тим часом у культурно-наукових середовищах як материкової України, так і діаспори, здається, майже цілком відсутня свідомість того, що доки україністикою займатимуться виключно українці, ця дисципліна не має шансу народитися як наукова матерія, цікава для світу. За умов цієї ситуації спонсоровані за українські кошти центри — це, як не драматично це звучить, — лише зайве підтвердження безвиході неконструктивного українознавства для «домашнього вжитку», за принципом галицьких кооперативів: «свій до свого по своє». Зрозуміло й те, що паритетність україністики з іншими славістичними дисциплінами може бути забезпечена також лише при наявності вироблених комунікативних механізмів дисципліни, яка перестає конче ототожнювати «українськість» з «непомітністю», а працює над інтерпретативними кодами «українськості», парадигматично наближеними до інтерпретативних кодів «поль-

Закінчення на с. 4

РЯДКИ З ЛИСТІВ

Вороги нашої держави у вищих ешелонах влади цілком сплановано ведуть свою руйнівну роботу, будуючи ще одну російськомовну державу, яка називається Україною, але за духом стає все більше не нашою.

Я вже доведений до відчаю зросійщенням нашого краю, тим, що протягом вечора перемикаючи телеканали, не можу знайти україномовних передач, а коли бачу проект "Діканька" на УТ-1, — моєму обуренню немає меж.

СТЕФАНКО Л.Г.,
м. Івано-Франківськ

Мешканець кожної цивілізованої країни, який не вміє читати й писати (а тим більше розмовляти) державною мовою, має статус НЕГРАМОТНОЇ людини. Перед нею зачиняються двері до громадянства цієї країни і, як наслідок, — до будь-якої кар'єри. Навіть якщо вона знає кілька іноземних мов, але не володіє державною.

Володимир ВІТЕНКО,
м. Ужгород

Я розумію, що реклама на телебаченні — це гроші. І немалі. Проте чи варто заради реклами алкоголю "Первак" чи "Шустов" створювати самим собі рекламу людей цинічних, таких, що не навидять власний народ і творців культури зокрема.

Досі я вважав, що призначення хворому ліків — це справа не телебачення, а Мінохорони здоров'я і лікаря, який опікується певним хворим. Але й тут телереклама віддає справу лікування багатьма медпрепаратами на відкуп самолікуванню споживачів.

І все це — до неможливості перебиває нормальний перегляд фільму. Якби телевізійники шанували глядачів, тоді б створили собі окремі рекламні блоки: кому цікаво, той нехай дивиться.

А поки що з народу роблять "буратинів".

Вадим РИЖАКОВ,
Київ

Немає мови більшої, немає мови меншої. Немає мови кращої чи гіршої, бо всі мови — від Бога. Людина, яка зневажає мову народу, серед якого живе, чинить проти заповіді Господньої...

Леонід РЖЕПЕЦЬКИЙ,
м. Миколаїв

Дякую вам за вашу позицію. Гадаю, що, мабуть, потрібна всенародна толока для збудження справжнього, відповідального, патріотичного інтересу до української мови, для турботливого створення умов її утвердження в суспільстві. Бажаю вам успіху.

Петро ХРОМУШИН,
м. Київ

Я вчителька біології, дипломант поетичного конкурсу "Гранослов-2000". Всією сім'єю читаємо "Слово Просвіти". Широ вам вдячні.

Олена ТАРАН,
м. Полтава

Широ вдячна Вам за газету. В ній завжди можна знайти багато цікавого. Нехай у Вашому житті буде все гаразд. І нехай Вас Бог рясно благословить. Хай щастить Вам і Вашій газеті.

В. А. МІРОШНИЧЕНКО,
м. Новоукраїнка, Кіровоградської обл.

Чудова стаття про шкоду паління викликала із пам'яті рядки, що їх я написав давно для однієї пані:

*Не гріє душу щирий сміх
І з болю в серці палко,
Що я в полоні уст Твоїх,
А Ти — в устах... цигарки.*

Петро ІЛЛЕНКО,
м. Київ

Між нами, читачами, кажучи, наша газета — це **підприємство невикористаних можливостей**. Але тільки спробуй комусь сказати, що це МИ РАЗОМ — тобто ті Ми, котрі цю газету роблять і ті Ви, хто її читає (і для котрих ця газета робиться) — винні у тому, що така незадовільна ситуація склалася і такою залишається.

Краще не пробувати, бо одразу ж як не злива, то рясний дощик листів деяких ображених читачів (які нас, загалом, шанують) поверне нас до необхідності знову нерішуче-помірковано критикувати нинішню владу і в сотий раз переконувати всіх переконаних у багатстві наших історичних традицій, славного минулого, глибоких коренів українства, високої духовності нашого народу, нашої винятковості тощо, замість того, щоб ми, браття-українці, просто і конкретно допомогли один одному щось путнє зробити **сьогодні і зараз**.

Дозвольте пояснити детальніше, чому МИ РАЗОМ (редакція і читачі) не використовуємо наших можливостей. Тільки давайте не будемо нервувати, а спокійно і помірковано з'ясуємо стан справ.

По-перше, після того, як Віталій Карпенко закінчив діяльність головного редактора газети "Вечірній Київ", те видання — як видання загальноукраїнське, з виразною національно-

на суму, яка в 20 (двадцять!) разів перевищує вартість річної передплати одного примірника нашої газети. Не вірите? Підрахуйте самі. Або ознайомтеся з нашими підрахунками в ч. 4 від 25. 01. 2002 р.

Чи це не є приводом для обурення, коли національно свідомий і інтелектуально розвинутий українець, цілком свідомо і добровільно щорічно інвестує у власні хвороби через куріння майже тисячу гривень, а передплату ціною 25 гривень "не може собі дозволити"? Згоден — за кожне задоволення треба платити. Надто — за задоволення інтелектуальне, якщо... в ньому є потреба.

Депутат, обраний до парламенту, автоматично отримує депутатську недоторканність і може дозволити собі розкіш змінювати свою позицію, лінію поведінки, фракцію, уподобання і не зважати на тих, хто його обрав. Натомість журналіст і вся редакція газети не може собі дозволити ігнорувати читачів, бо це означало б поділити МИ на Ми і Ви, кожне з яких на цьому лише втратило б.

Щоправда, серед читачів (і то будь-якої газети) не бракує й таких, котрі вважають, що газета мусить публікувати лише таке, що на 100% точно відповідає лише їх смакам, лише їх уподобанням, їх точкам зору, схильностям тощо.

ХТО ОБЕРЕ «СЛОВО ПРОСВІТИ»?!

Керівники бібліотечної системи Ганна Каченко і Анна Горулько розуміються на слові

патріотичною, правою спрямованістю — з різних причин припинило своє існування. А отже, в інформаційному полі створилася досить відчутна ніша (якщо не сказати: зона вакууму), яку не так легко заповнити будь-якому бажачому.

Тому що ризикувати так, як ризикувала колишня "Вечірка", публікуючи відверту правду, виводячи на світ Божий брехню і брехунів, наражаючись цим на великі неприємності з боку криміналізованої влади, відбиваючись од претензій у кількох судах одночасно і продовжуючи дотримуватися чіткої незалежницької позиції, може дозволити собі в наш час лише такий друкований орган, який має потужну фінансову підтримку.

І якщо шановний читач спокійно розглянеться на всі газетні боки, то побачить, що, серед майже тридцяти тисяч періодичних видань в Україні, знайдеться заледве два десяткі, які послідовно обстоюють українську справу, в тому числі: хіба що п'ять-шість загальноукраїнських періодичних видань, які однозначно і чітко дотримуються національно-державницької позиції, але серед них — жодного державного.

Справа рятування потопачих — справа рук самих потопачих. Хоча, звичайно, всі мають у голові й такий варіант: "Не тратьте, куме, сили; спускайтеся на дно".

По-друге, читацький попит в українському патріотичному середовищі залишається не задоволеним. Причому, значною мірою, з причини самих читачів. Знаю, дехто тут одразу обуриться: "Не маємо грошей, щоб передплатити на рік, а в кіоск газета урздріб не надходить".

Дозвольте обуритися й мені: добра половина цих обурених випаляє щорічно сигарет

Але редакція, маючи за мету гуртувати всіх НАС, дуже різних, в одне потужне МИ, дотримується плюралізму думок і надає свої сторінки для висловлювання всього діапазону реально існуючих точок зору всім своїм читачам, незалежно від посад, звань і наукових ступенів.

При цьому редакція переконана, що, попри розбіжність поглядів, їх носіями є НАШІ читачі НАШОЇ газети. Бо НЕНАШІ тусуються в полі інших, НЕНАШИХ видань.

Отже, обираючи "Слово Просвіти", читач може бути певним, що цей вибір набагато надійніший, ніж обрання до парламенту **декого** з нинішніх кандидатів у депутати. Ще й тому, що справа послідовного і успішного плавання нашої газети згідно з обраним національно-демократичним курсом — це справа НАШИХ читачів.

По-третє, подивімося на справу з точки зору економіки. Якщо Ви хочете, щоб Ми для Вас (і про Вас) писали, то Ми так само хочемо, щоб Ви нас читали. Тобто, щоб читачі нашу газету **купували**.

Ми дуже вдячні тим, хто нашу газету передплатує. Ці громадяни — підтвердили ділом, що вони не тільки наші справжні і щирі прихильники, а й патріоти всього народу, тому що **тираж роздрібного продажу (в кіосках) визначається поштою на основі тиражу передплати**. Отже, кожен передплатник нашої газети гарантує один примірник для себе, а другий — для читача-непередплатника.

Але, як усі розуміють, суми грошей, виручених від продажу 5000 примірників загальноного тиражу по ціні 25 копійок, ледве вистачає на закупівлю паперу. А ще ж треба оплатити поліграфію (друк), не кажучи вже про роботу ко-

В НОТАТНИК ПАТРІОТА

лективу редакції. Тим більше, що не тільки мозок, а й серце кожного співробітника редакції працює день і ніч, щоб наповнити шпальти газети матеріалами, які привнесуть щось суттєве у мозок і серце читачеві.

Звідки ж узяти (або інакше: звідки беруть) гроші для впевненого існування газети? Відповідаю: з реклами і приватних оголошень. Подивіться на великотиражні видання — там інколи цілі сторінки (навіть по кілька сторінок) заповнені оголошеннями і рекламою: "...відбудуться збори акціонерів...", "пропонуємо послуги протезиста...", "запрошує на навчання", "загублене свідоцтво...", "поздоровляємо нашу дорогу..." тощо, не кажучи вже про продаж нерухомості, пропозиції інвестиційних компаній, банків, страхових агенцій, товаровиробників...

Надходження від реклами дають змогу збільшити не тільки тираж, а й обсяг (кількість сторінок того самого формату) газети, а збільшення тиражу і обсягу, у свою чергу, заохочує рекламодавців, які хочуть донести свою інформацію до якомога більшого числа громадян. Отже, обсяг реклами і тираж пов'язані між собою прямо пропорційно: збільшуємо перше — збільшується друге, а далі ще збільшується перше...

А тепер питання "на засипку": чи дійсно жоден з наших 5000 читачів, впродовж хоча б кількох минулих місяців, не мав потреби розмістити в нашій газеті репрезентативну для себе інформацію? Це може бути **просто цікавий матеріал про особу, колектив, подію**.

Проста арифметика: упродовж лише двох минулих місяців нинішнього року вийшло 9 чисел нашої газети по 5000 примірників, тобто 45000. Якщо навіть, з якихось причин, тільки два з трьох примірників були прочитані, а бажання розмістити своє приватне оголошення (наприклад, привітання дорогої людини) або повідомлення (наприклад, про виготовлення і реалізацію продукції) виникло лише один раз в одного читача, тоді вірогідність з'явлення рекламодавця на сторінках "Слова Просвіти" дорівнювала б аж $1 : 30000 = 0,000033$ (!)

Так, це дуже мала вірогідність, але все таки вона набагато більша за нинішній фактичний нуль.

Причому, тут є цікавий момент. Ризикну висловити впевненість, що серед 5000 наших читачів є значно більше націонал-патріотів, ніж серед читачів деяких газет так званого ліберального спрямування зі стотисячним тиражем. Так що кінцева ефективність інформування для 5000 читачів цілком може бути вищою, ніж у вдесятеро більшій за тиражем газеті.

Більше того, як відомо, владні структури і їхні прес-служби особливо прискіпливо читають саме газети націонал-демократичного, державницького спрямування, бо різні "ведомості" та "коментарії" давно викуплені олігархами, а отже ті видання не становлять небезпеки для влади, а тому переглядаються владниками-привладниками "по діагоналі". То де, питається, вигідніше розміщувати інформацію?... Отож!

Отже, шановні просвіт'яни, вважаю, що наша просвіт'янська солідарність могла б насправді стати потужною фінансовою основою стабільної газети у спільному інтересі.

І останнє (на сьогодні), **по-четверте**. Раз у редакції "Слова Просвіти" підібрався КОЛЕКТИВ. Не буду тут подавати персоналії; зрештою, про це досить переконливо свідчать наші публікації, їх зміст, лексика і думки, в них покладені.

А моя особиста думка для Вас, наприкінці, така: нинішня владно-привладна верхівка України так просто, демократичним шляхом, через усенародні прозорі вибори, своїх позицій не здасть. Не для того вони ті позиції впродовж 10 років будували.

Тому доведеться нам з Вами, шановні, ще рішучіше, сміливіше і дієвіше робити НАШУ справу і НАШУ газету, щоб виводити правду на світло. Але це буде можливо, якщо Ви допоможете Нам утримати газету, яка, поки що, залишається нашим СПІЛЬНИМ з Вами **підприємством невикористаних можливостей**.

Шануємося!

•

Євген ГОЛИБАРД

P. S. Усе, наведене вище — це зовсім не крик відчаю, а цілком спокійне і своєчасне звернення-попередження. Якщо кожен з 5000 наших читачів відгукнеться не тільки словом, а й ділом на цю публікацію і зробить свій внесок у НАШУ справу, тоді всі МИ станемо міцнішими і впевненішими у нашому майбутньому.

ДО І ВІД РЕДАКЦІЇ

«ДОПОМОЖІТЬ ПРОЖИТИ ДОВШЕ...»

В нашій Кіровоградській області є 100-літня жінка, яка під час спілкування з журналістами зазначила, що не відчуває віку. На запитання: який спосіб життя вона веде, відповіла, що від 67 років щоранку починає день з дихання за хатха-йоого.

Я вже маю більше, як 67 років і хочу триматися так, щоб

не обтяжувати зайвим клопотом дітей і близьких. Знайти відповідну літературу — не в змозі. А тому прошу вас, поясніть мені, будь ласка, ці вправи. Буду чекати на відповідь. Нехай Бог вас благословить.

В. МІРОШНІЧЕНКО
(Адреса — в редакції)

ДЛЯ ПОДОВЖЕННЯ ЖИТТЯ ТРЕБА ПРАЦЮВАТИ НАД СОБОЮ

2000 року у видавництві «Софія» (Київ) вийшла книга Свами Шивананда «Новий погляд на традиційну йога-терапію». Наводимо два фрагменти з цього видання, в яких ідеться про позитивне регулювання і використання Прани (життєвої енергії) під час виконання Пра-наям (вправ).

САХАДЖА-ПРАНАЯМА-1

а) Лягти спиною на підлогу, п'яти разом, руки вздовж тулуба долонями догори на деякій відстані від стегон. Під час повільного вдиху піднімати прямі руки вгору перед собою і повільно опустити їх за голову на

підлогу долонями вниз. Із повільним видихом повернути їх у вихідне положення. Виконувати вправу з повтореннями протягом однієї хвилини (3—4 рази).

б) Вихідне положення — таке саме. Руки залишаються на місці. Водночас із вдихом підняти пряму праву ногу вгору і з повільним видихом опустити її в попереднє положення. Повторити те саме з лівою ногою. Змінюючи ноги, виконувати вправу протягом однієї хвилини (4—5 разів).

Після виконання зазначених вправ слід відпочити, лежачи із зімкнутими п'ятами протягом однієї хвилини.

Ця вправа зміцнює і розвиває легені і серце, викикує ревматизм рук і ніг у людей похилого віку, є профілактичним засобом проти випадкових застуд і кашлю.

САХАДЖА-ПРАНАЯМА-2

Сісти у будь-яку медитативну позу або стати прямо. Повільно і природно вдихати носом до повного наповнення легенів, потім повільно видихати ротом. Повторювати вправу протягом 2—3 хвилин. Під час видиху слідкувати, щоб повітря виходило рівним потоком.

Ця вправа усуває дефекти легенів, виводить з організму шлаки і навіть небезпечні бактерії з легень. Вона сприяє зміцненню шлунка і печінки, має протиалергічну дію.

Звичайно, хатха-йога — це не тільки десятки вправ, а й певна філософія, спеціальні знання і переконання, які утворюють цілісний світоглядний комплекс. Проте регулярне виконання лише цих двох вправ невдовзі дасть відчуття на собі незаперечний позитивний ефект. Щастя Вам.

● **Стефан КОСТКА**

«З ВЕЛИКИМ ЗАХОПЛЕННЯМ...»

Звертаємося до Вас зі словами вдячності і великої поваги. Ми твердо переконані, що газета «Слово Просвіти» об'єднує тих, хто переймається проблемами українства, тих, кому не байдуже все, що стосується долі нашої Незалежної України.

Ми, мешканці міста Донецька, особливо гостро відчуваємо потребу в такому виданні. Відродження української духовності на Донеччині, збереження і забезпечення функціонування української мови як державної є одним із найважливіших завдань всіх тих, кому не байдужі інтереси нації.

З великим захопленням перегортаємо сторінки тижневика. На особливу увагу заслуговують рубрики «Молода країна», «Погляд», «Цікаво знати». На нашу думку, всебічно розглядаються питання, пов'язані з історією української культури. Досить глибоко подається матеріал, що висвітлює актуальні проблеми сучасного життя, зокрема шляхи подолання зросійщення.

Щиро вдячні Вам за «Шевченкіану», справжню скарбницю, яка допомагає нам навчати дітей, залучаючи їх до роботи з текстами га-

СЛОВА ПОДЯКИ

зети.

Та найбільше враження справила стаття «Донецька Марія» про заступника Голови Донецької «Просвіти», кандидата у народні депутати Марію Олійник. Лише з такими особистостями, як вона, можна досягти кращого майбутнього у нашому регіоні, де кожний другий мешканець області — українець, але тільки одиниці визнають цей факт.

Отож зичимо Вам творчої наснаги і великого натхнення у Вашій благородній і потрібній для всіх нас праці.

Звертаємося до Вас з проханням, якщо можливо, публікувати в газеті матеріали про сучасних українських письменників (Оксану Забужко, Галину Гордасевич).

З повагою,

**Наталія Іванівна,
Світлана Іванівна,
школа № 124,
м. Донецьк**

ТІЛЬКИ ГУРТОМ!

Питаю себе і вас, шановні: Україна розквітає чи руйнується? Відкиньмо ілюзії, — руйнується! У тому числі й за допомогою брехливих ЗМІ, фінансованих злочинною владою. Протидіяти цьому (в інформаційному сенсі) можуть тільки ЗМІ, що їх фінансує читацький загаль.

У цивілізованих, демократичних країнах пресу називають четвертою владою саме тому, що там преса є незалежною від влади, бо преса потужно підтримується свідомими громадянами. Незалежна преса — це засіб влади громадян. Громадян, які хочуть впливати на владу і також бу-

ГАСЛО ДНЯ

ти незалежними від її владних фокусів. Бо справа рятування громадян від потопання, а за цим і рятування держави — це справа самих громадян.

Незалежній пресі можна вірити, бо її помилки — наочні, а їх наслідки бувають навіть фатальними, але завжди реальні. Фактично журналіст не має права на помилку, бо втрата авторитету газети через помилку — це втрата підтримки з боку читачів.

● **Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ**

СТОЯТИ В ОБОРОНІ ПРАВ НАРОДУ

Звідси, зі США, ми дивимося на Україну з любов'ю і тривогою. Газета «Слово Просвіти» — одне з небагатьох видань в Україні, яке продовжує чесно і послідовно віддзеркалювати події сучасні та історичні, наполегливо виступаючи на захист інтересів української нації, в оборону українського народу.

Відповідальний, без сумніву, історичний момент — вибори. 100 партій — це підсумок не тільки так званих «технологій», а й результат розділеності, браку згуртованості, непевності, недостатньої визначеності значної маси громадян-виборців. Зараз Україна найбільше потребує солідарності українців і поєднання всіх громадян держави на одному двох справді патріотичних особах і виборчих блоках.

Бо вибір правдивої особи і правдивого блоку — це вибір подальшої історичної дороги. Це відповідь на запитання: чи буде Україна і її земля належати українському народові, чи іноземцям. Сумний досвід останніх років наочно свідчить про те, до кого поступово переходить у власність українська земля, її надра і майно.

Роблячи вибір сьогодні, треба думати про майбутній референдум, про землю і майно України. Не можна допустити, щоб українську землю було віддано іноземцям.

Право на землю — це право всіх тих, хто на цій землі народився, чиї пращури лежать в цій землі і своїм прахом цю землю утворюють. «Із землі вийшов, у землю повернешся» — ці святі слова стоять понад усіма мудростями люд-

ГОЛОС ІЗ АМЕРИКИ

ськими. Вони пояснюють сенс і одвічне право людини на свою землю, на свою Батьківщину, спрямовують думку і чин на шлях правди і справедливості, справедливого розподілу землі рідного краю між усіма громадянами держави.

Земля — це ми і наша правда. Вона має належати кожному громадянину України конкретною часткою, конкретним шматочком.

Шановні працівники «Слова Просвіти»! Дійте й надалі в обороні прав та інтересів українського народу, не дайте загарбати криміналітету святу землю України!

● **Василь ЛУЦЕНКО,**

РЯДКИ З ЛИСТІВ

* * *

Вважаю, що всі свідомі українці навряд чи могли без обурення дивитися 14.02.2002 о 19.00 годині телепередачу за участю «Русского блока»: відверта агітація проти існуючого конституційного ладу, проти державної мови.

Чи хто ще знає у світі таку державу? Чи може хто собі уявити, приміром, якийсь «Український блок» в Росії з антиросійськими, антидержавними виступами? А у нас «Російський блок» радо репрезентують на державному телебаченні.

Так і хочеться вигукнути на весь голос словами Євгена Дударя: «Прости мені, Господи! Я тішуся, що ти створив мене еси християнином. Але інколи так хочеться стати мусульманином. Не для того, щоб око за око і зуб за зуб. А для того, щоб гідно і достойно дати по зубах будь-якому заїді, що своїм хамством у моїй хаті нагло і безкарно втоптує мою душу». Не даймо чужим блудним синам обкрадати нас.

Ганна ГОРІШНА,
с. Блищанка, Тернопільська обл.

* * *

Ваші статті про енергетичну безпеку держави — надзвичайно актуальні. Я також маю пропозиції щодо розробки Слов'яно-Старобельсько-Луганського нафтогазового трикутника.

Буду радий, якщо виявлюся корисним для вас.

О. ДУБОВИК,
м. Суми

* * *

Про існування таких газет, як «Слово Просвіти», багато хто й не здогадується. Тому ми передплатили 30 примірників для вчителів зі Східної України. Вони дуже вдячні нам і пишуть у своїх листах, що використовують матеріали газети на шкільних уроках.

Теофанія КАЛИТОВСЬКА,
м. Львів, Винники

* * *

Я шахтар і завжди пам'ятаю слова мого батька, який пройшов всю війну і додому повернувся на протезах: «Сім разів упади, але вісім — піднімись». І ще: «З будь-якої безвихідної ситуації має бути, як мінімум, два виходи...» Ти власним світом, Україно, сіяти будеш на Землі!

А. М. ОЛЕКСІЙЧУК,
м. Єнакієве

* * *

Духовенство та музична громадськість Львівщини, шанувальники музичного мистецтва відзначили 150-річчя від дня народження славетного земляка, душпастиря, греко-католицького священика, композитора, просвітянина, організатора хорів отця Віктора Матюка.

Був активним діячем «Просвіти», організатором культурної роботи. Як композитор відомий з хоральних творів, музики до спектаклів, видав кілька хорових збірок, солоспівів, є автором «Короткого начерку з гармонії і композиції», музичної граматики для дітей.

Тарас ЛЕХМАН,
м. Червоноград, Львівська обл.

* * *

Враховуючи світові тенденції і багатівкове прагнення українців до утвердження власної державності, нам треба будувати не тільки незалежну, суверенну, демократичну і соціальну державу, а передусім, державу НАЦІОНАЛЬНУ, в якій ідеї соціал-демократії поєднувалися б з ідеями націоналізму. Тобто нам треба створити націократичну державу, яка зможе захистити українську націю, її мораль і традиції.

А поки що ми живемо в російській Україні, де навіть немає нормальних кордонів з Росією; з Росією, в якій діти «нормально» матюкають батьків, а батьки — дітей. На сьогодні є мало таких націй, котрі хочуть об'єднатися з Росією, проте багато таких, хто хоче від неї відокремитися.

Микола ШПИЛЬКОВСЬКИЙ,
м. Ровеньки, Луганська обл.

Не раз і не два розпитував у людей, як іти далі — від села до села, хутора, церкви, монастиря, вітряка, лісництва й т. д. Пам'ятаючи їхні настанови, звертав за кладками, за деревами, за крайніми хатами — на нові путівці, й давно вже знаю, що без доброї поради у дорозі не обійдешся, і завжди та порада буде найдоброзичливішою, а щодо подробиць, усі, кого зустрічав, здається, намагалися перевершити один одного і згадати кожну прикмету розпитуваного шляху, аби той невідомий їм по дорожній не заблукав та прийшов, куди йому треба, й напевне, й найшвидше.

...Шанують наші люди (і скрізь по Україні) подорожніх, люблять погостити про дорожку — і далеко, і близьку, і навіть ті, що у житті вважаються небалакучими, на цю тему відгукуються радо, що вже мовити про тих, хто має відкрити вдачу і до слова охочіший.

Людина, в якій запитуєш про дорогу, мовби перебирає почуття відповідальності за твоє, подорожнього, майбутнє, в яке ти вирушаєш, розпрощавшись із нею, і вже сам-один, безборонний у невідомості, де стільки перехрестів та поворотів, оманливих стежок і примарних прикмет, що можуть і завести не туди, куди треба.

Рідко коли відчуєш стільки турбот про себе, як у хвилини розпитування дороги!.. Надто ж, коли розмовляєш не з одним стрічним, а одразу з кількома людьми. Обов'язково у таких випадках спалахне суперечка між тлумачами шляху: як треба йти, а як не треба, і, звісно ж, про шлях, що найкоротший і найпростіший. Кожен із співбесідників не лише вражає турботою про тебе, а й заявляє власне право на краще знання краю, всіх отих орієнтирів, що мають обов'язково впасти в око мандрівників, і які лише він один годен змалювати найточніше. Отже, чим більше людей зустрінеш, тим складнішим у їхній інтерпретації виявиться потрібний тобі шлях, навіть найпряміший, де жодного разу звертати не треба.

Люблю я розпитувати дорогу і навіть тоді, коли добре її знаю, все одно часом запиту: — Не скажете, як пройти?.. За цим запитанням може й інша балачка постати, і людина стрічна запам'ятається, і де зустрів її, не забудеш.

От, приміром, багато літ проминуло, а пам'ятаю, як застав нас із братом дощ у Думанцях. Доїхали сюди автобусом із Черкас, а далі — до Чубівки, Онуфріївського монастиря, треба йти пішки, а дощ... Нудилися під

ВЕЧІРНЯ ЗОРЯ, СВІТЛА ЗОРЯ...

деревом, у центрі села, нарікали на те, що день пропав, а який мав бути день!..

Один за одним почали з'являтися під нашим деревом люди, теж перейняті на своїх путівцях дощем: бабуся підійшла, чоловік з велосипедом зупинився, ще один завернув — із вудилищем під рукою, дві жіночки з торбинами, видно, до магазину зібралися, а він навпроти нас, та зачинений. Люди одного села, всі вони знали один одного, але допитливо поглядали на нас, нетутешніх, а під дощем, то ще й наче неприкаяних. Отже, на їхню допитливість та співчуття треба було першими озватися. Сказали, що на Чубівку ідемо, воно й недалеко, знаємо, та що поробиш із цим дощем.

— Я ж казав, що літо буде дощове, — мовив чоловік із вудками, звертаючись до нас із пафосом таким, мовбито він саме нам про це казав, а ми сумнівалися.

— А зірки ж ви знали?

— По прикметах. Якщо береза розпус-

титься раніше вільхи — жди дощів. А коли вільха розпуститься, а береза ще ні — буде суша. Раніше старі люди все знали, не те, що зараз, і час по зірках угадували.

— Вечірня зоря, світла зоря... — мовила бабуся, і так її слова задушевно прозвучали, наче щось далеке й незабутнє у них озвалося, може, пам'ять про батька-матір, може, молодість і любов, може, увесь той далекий час, коли люди все знали і про життя, і про щастя, і про ті ж далекі, невідомі нам, зірки.

— Мій дід, було, вийде вночі на вулицю і по Стожарах визначить врем'я, три то чи п'ять часов, — значимо додав чоловік з велосипедом.

— А зараз ті прогнози, що скажуть, те й збрешуть, — розгортає думку одна з жінок.

Зі статечною певністю призвідця усієї розмови — рибалка — продовжив:

— Он я скільки посилав запитань, чого сонце літом ходить посередині неба, а місяць — тільки стороною пройде? А як зима,

навіки, сонце тільки по небу черкне, а місяць — всю ніч у вишині. Думаєте, знають?!

— А куди ж ви запроси посилали?

— Забув адреса, бо давно вже посилав, років з двадцять назад. А ви думаєте, що тепер знають? — звертається до мене, просто-таки підкреслюючи іронічне ставлення до всіх отих, хто мав би знати і про сонце, і про місяць.

— А відповіли вам?

— Писали, що розберуться, та й досі розбираються, — сказав уїдливо і вийшов з-під дерева дивитися на небо.

— Видно їх, тих, що про погоду кажуть, змалку марою не лякали і дідків вони ніяких не бачили, — узагальнив чоловік з велосипедом.

Тим часом рибалка повернувся під дерево, до нас, але повідомити нічого утішного не міг.

— Ото, мати, хмара пішла на Чигирин, а, може, й на Кам'янку. Хіба його розбереш, як воно крутиться та й годі.

Дощ нарешті перестав і всі ми полегше-но зітхнули, кожен подумавши про свої шляхи й клопоти, яким зашкодила мимовільна облога.

Шлях нам не треба було розпитувати, знайомий шлях, але ж усі, з ким звів нас дощ під старим деревом, один з-перед одного заговорили про те, як такі найкраще йти до Чубівки.

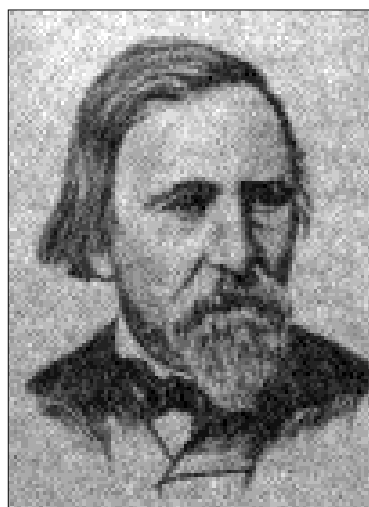
Вже й пішли, а навздогінці долинали поради, де треба нам повернути і що повернути треба ліворуч, а не праворуч, і не біля коляз, а коло старої груші, отої, що їй, мабуть, сто років, самі побачите!..

Побачили ми стару грушу, і повернули, де треба, і в Чубівку, звісно, прийшли, але знову опиняючись на знайомому шляху, я дорогу перепитую, і, здається, кожного разу оповідають мені про неї все докладніше. Тільки от печаль — ні разу я вже більше не зустрічав отої бабусі, що в розмові перед дощем згадала:

— Вечірня зоря, світла зоря!..

Ні слова більше, зосередившись на своєму, далекому, не мовила. Що ж в її душі пригадці тій озвалося?.. — згадаю інколи і з сумом подумаю, що вже ніколи про це не дізнаюся. А було, було ж, мабуть, у тих словах щось важливе і про життя, і про щастя?.. Те, що і нам час би знати.

Анатолій СКРИПНИК
Фото автора

Наполеон Орда

Трапляються в цьому житті, дорогий читачу, особистості, котрі служать немов унікальним ферментом для своєї епохи, — брав уроки у Шопена, вдосконалюючи свою майстерність гри на фортепіано, малярську освіту здобував у славетній студії п. Жерара в Парижі, де в середині 1840-х років був директором Італійської опери. Написав і в 1873 році видав "Граматику музики", надзвичайно високо поціновану С. Монюшом. Та що казати — лишень про його безкорисливу дружбу з А. Міцкевичем написати можна блискучий роман! А ще ж цей чудовий композитор — добре відомий сучасникам — піаніст, педагог, ху-

ЕПОХА, ВІДТВОРЕНА ОРДОЮ

дожник жив у Австрії, Швейцарії, Італії, з 1833 — у Франції... І скрізь лунала добра слава про нього — безкорисливого, людяного.

Малодосліджена сторінка його життя припадає на Віленський університет — юнака виключили звідти за участь у таємному студентському товаристві "Зоряне". Виключення лишень прискорило подальший розвиток подій: участь у збройному повстанні 1803—31 рр., поранення, втеча за кордон після придушення народного невдоволення, змужніння й становлення особистості. Отож лише про цей період можна створити прекрасний бойовик.

Ім'я й прізвище цього митця таке ж рідкісне, як і його доля — Наполеон Орда. Народившись у с. Вороцевичі Пінського повіту Мінської волості (тепер Іванівський район) у родині інженера-фортифікатора 11 лютого 1807 року, назавше пов'язав творче своє життя з Україною, хоча вірно любив Литву, Білорусь, Польщу, які платили йому такими ж вірними друзями.

Його романси й пісні на слова С. Вітницького й А. Плуґа співала вся Європа, а Ліст і Шопен захоплювалися мазурками, полонезами й вальсами композитора. До речі, гроші, виручені від продажу виданого ним "Альбому творів польських композиторів", маестро Наполеон роздав менше влаштованим друзям — умів допомагати всім, вважаючи щедрість душі

найвищим благом, яке дається людині.

Як художник, Орда найбільше відомий своїми замальовками архітектурних пам'яток, місцевостей, пов'язаних із життям і діяльністю видатних людей тієї епохи, — на теренах України, Білорусі, Литви й Польщі. Для того, щоб їх зафіксувати, сховавши усю Волинь та Берестейщину. Архітектурні

замальовки художника виділяються точністю й документальністю, що має неочікуване значення, власне, для історії архітектури. А взагалі й нині замальовані Ордою пам'ятки, що не збереглися до наших днів — замки в Ольшанах, Крєві, Пінську, Камінецька вежа, садиби і палаци в Бугановичах, Молодові, Ружанах, монастирі, серед яких особливо виділяється картезіанський — у Березі Картузькій та багато інших, мають неабияку історичну цінність.

Плідний період у мalarстві Наполеона Орди припадає на Волинь, батьківщину матері, де він працював домашнім учителем у нащадків гетьмана К. Острозького. Доля багатьох картин цієї пори — 60-ті роки XIX ст. — невідома. На диво врівноважений, бадьорий, мужній, він завжди був зразком душевності й витримки. Помер у Варшаві 26 квітня 1883 р., поїхавши провідати хворого друга.

Нашадки волинських вихованців Орди могли б і відгукнутися — нещодавно минуло 195 років з дня його народження.

Картезіанський монастир в Березі Картузькій. З малюнка Н. Орди, XIX ст.

Остап СВІТЛИК

КРОВ НА ПОДВІР'І ШКОЛИ

“ІДИ ТИ, ВЧИТЕЛЮ...”

До кінця уроку інформатики залишалося хвилин із 20. Отримавши за відповідь посередню оцінку, Олег Серебряков повернувся за свою парту і голосно, на увесь клас, обурювався: — Що за вчитель дурний?! Козел і той розумніший! Якби моя мати носила йому конверти з баксами, як це роблять деякі, або дарувала на свята пляшки коньяку, то і я отримував би гарні оцінки! А так нема ніякого сенсу вчитися — однаково я буду поганим! Отака справедливість! Дати б йому по пиці!

— Слухай, ти в класі не один! — зробила Олегу зауваження Оксана Шумко з сусіднього ряду. — На перерві будеш обурюватись. Або вийди з класу і в коридорі розмовляй сам із собою. Ти ж заважаєш тим, хто хоче вчитися!

— Закрий пельку! — грубо обірвав дівчину Серебряков.

— Сам закрий пельку! — огризнулася Оксана. Однокласники, які чули цю сварку, були здивовані сміливістю дівчини. Бо Серебряков з шостого класу займався карате, і його, високого, плечистого, задержуватого, побоювались, давши йому прізвище Рембо.

— Що?! Що ти сказала?! — розлючений Рембо пожбурив в Оксану важку сумку з підручниками.

— Ідіот! Зовсім здурів?! — заступилися за Оксану її подруги. — Рембо, тобі треба до психіатра!

— Закрийте пащеки, сучки! Бо я вас зараз швидко заспокою! — замахнувся на дівчат Рембо. В конфлікт втрутився вчитель Анатолій Петрович.

— Серебряков, як ти поводишся?! Забув, де знаходишся? Це клас, а не ринг! Це там будеш кулаками вимахувати, а тут веді себе, як належить учневі.

— А хто ти такий, щоб мені вказувати?! — розправивши плечі, загрозливо посунувся на вчителя Рембо.

— Ти не знаєш, хто я такий? Я вчитель!

— Та пішов би ти на х.., вчитель! — голосно, щоб усі чули, вигукнув Рембо. — Я покличу своїх хлопців із секції — ми з тобою розберемося!

— Ти ще мені будеш погрожувати, шмаркачу! Геть з мого уроку!

— На біса мені здалися твої дурнуваті уроки, козел вонючий! — із презирством вимовив Рембо, сплюнув на підлогу і попрямував до виходу. Біля дверей зупинився, з ненавистю зиркнув на Оксану і процідив загрозливо: — А з тобою я сьогодні розберуся після уроків!

І він вийшов з класу, голосно грюкнувши дверима...

ДВА НОЖІ Й ОДИН ПІСТОЛЕТ

Після уроків на спортмайданчику хлопці зійшлися на “розборку”. Рембо, подзвонивши по мобільці, викликав трьох своїх дорослих друзів, а також привів п'ятеро приятелів-школярів. Перелякана

Оксана від чергового зателефонування додому брату Сергію, і він прийшов зі своїм другом Олександром.

— Це ти є Рембо? — підійшовши до Серебрякова, запитав Сергій, тримаючи праву руку в кишені куртки.

— Я. А ти хто такий?

— Брат Оксани. Крутим себе виставляєш? Думаєш, тебе усі бояться? Затям собі, Рембо, якщо ти ще хоч пальцем торкнешся моєї сестри... — Сергій вийняв з кишені пневматичного пістолета, навмисне затиснувши в кулаці гвинт рукоятки, щоб пістолет був схожий на бойовий. Але Рембо не злякався пістолета.

— Сховай свою пукалку! Кого ти лякаєш?! — загарчав Рембо, і в його руці зблиснув ніж. Один із приятелів Рембо також витягнув ножа. Сергій вистрелив в асфальт біля ніг Рембо — спалахнула жорстока бійка. Рембо і його приятель нанесли Сергієві та Олександрові кілька ножових поранень — кров бризнула на асфальт.

Бійка тривала недовго, близько трьох хвилин. Потім хтось викликав міліцію і “швидку”. Двох поранених відвезли до лікарні...

НЕПОСИЛЬНИЙ ТЯГАР

Ще триває слідство, але в кабінеті директора школи Івана Сергієвича Савченка ми розмовляємо про причини цих драматичних подій.

— Їх дуже багато, — тяжко зітхає директор. — Почну з особистості Серебрякова, із сім'ї, де він виховується. Хлопець кілька років успішно займається карате, завдяки цьому здобув авторитет серед однолітків. У школі поводить себе, нібито він король. Часто конфліктує зі вчителями. На жаль, у цих конфліктах батьки завжди ставали на бік хлопця, підтримуючи цим авторитет школи в його очах. Зрештою це і спричинило трагедію.

— **Тобто відсутність етичних педагогічних вимог у сім'ї та школі згубно вплинула на характер Олега?**

— Безумовно. Сліпа, невимоглива батьківська любов нівечить дитину — це закон! На жаль, значна частина сучасних батьків педагогічно безграмотні: через це вони упереджено та необ'єктивно ставляться до дій вчителя, до його вимог, а внаслідок цього страждають діти.

— **Рембо при всьому класі послав на три літери вчителя. Нечувана раніше зухвалість! Іване Сергієвичу, чи не зда-**

ється вам, що усі ці сумні події стали можливими внаслідок того, що в суспільстві різко впав престиж професії педагога, а сам учитель став соціально незахищеним?

— Безумовно. На жаль, держава дуже мало уваги приділяє школі. Педагоги отримують принизливу платню за свою важку, нервову працю, вони не оточені в суспільстві тією турботою і пошаною, якої варгі. Хоча тепер у школі залишилися лише справжні професіонали, віддані педагогіці: всі випадкові люди давно пішли на базар або в комерційні структури. Сучасному педагогу неймовірно важко працювати! Держава переклала на його плечі непосильний тягар, перетворивши вчителя у “хлопчика для биття”, бо і сім'я, і суспільство відповідальність

жорстоким обличчям зла — така типова ситуація для нашого сьогодення?!

— Хочеться бути оптимістом, але ви маєте, на жаль, рацію. Зло вкорінилося в душах молоді, і в наш час добрим, благородним бути невидібно. З телеекранів, зі шпальт газет та журналів в душі молоді вихлюпується стільки бруду, зла, жорстокості, цинізму, що вчитель з його гуманістичними ідеалами нерідко нагадує Дон Кіхота, який зі списом кидається на танк. На жаль, учитель не може протистояти океану злості, байдужості, користолюбства — це жорстокі реалії. До речі, те, що сталося, виявило бездуховність та аморальність ваших колег-журналістів, які несуть відповідальність за духовне обличчя нашого сучасника. Уявіть,

го телеканалу, питає: — Кров на місці бійки зміли?

— Так, ми все почистили, щоб не травмувати дітей та дорослих.

— Для чого ви це зробили?! — обурився оператор. — Треба було почекати, поки я зніму. А тепер як я зроблю видовищний телерепортаж?

Я не витримав і говорю йому: — Як вам не соромно?! В гонитві за сенсацією ви настільки збайдужіли, що не відчуваєте чужого болю! Вам абсолютно байдужі долі тих, про кого ви пишете статті, знімаєте фільми! Як так можна працювати? Ви ж нівечите душі людей! Вас треба судити як співучасників цього та інших злочинів, бо ви не допомагаєте нам виховувати порядних людей, а лише заважаєте!

— **Згоден із вами, Іване Сергієвичу: деякі наші колеги морально спустошені настільки, що не мають права працювати в журналістиці. Пригадую, кілька років тому на першій сторінці популярної масової газети з'явилася замітка про замовне вбивство на вулиці Костьольній. Анонімний журналіст, цинічно розповівши про злочин, “засвітив” єдиного свідка, вказавши місце, де той свідок працює. Після цієї публікації довелося охороняти свідка від злочинців. На жаль, такі випадки не поодинокі. Які ж головні уроки трагедії?**

— Суспільство мусить повернутися обличчям до школи, якщо ми хочемо жити не в джунглях, а в цивілізованій країні. Треба підвищувати педагогічну культуру суспільства, захистити молодь від руйнівної дії низькопробних “творів” масової культури. Необхідно цілеспрямовано і послідовно пропагувати серед молоді правові знання, повагу до закону та його представників. І, безумовно, треба карати таких, як Серебряков, щоб іншим не кортіло вимахувати кулаками перед обличчям дівчини та матюкати Вчи-

Подвір'я школи, де відбулася кривава “розборка”

за недоліки у своїй роботі перекладають на совість учителя. Хіба це справедливо? Трагічні події, що сталися в нашій школі — це трижовний сигнал, попередження суспільству. Якщо ми хочемо жити в цивілізованому суспільстві, треба більше уваги приділяти школі та особистості вчителя. Хочу нагадати слова Бісмарка про те, що “державна починається зі школи”.

— **Іване Сергієвичу, чи не здається вам, що події, про які ми розмірковуємо, продемонстрували безсилля добра перед**

телефонує мені журналістка з однієї відомої, солідної газети, питає: — Це у вас різня відбулася після уроків? А трупи є? Зарізали когось?

— Ні, — відповідаю. — На щастя, обидва поранені залишилися живі.

— Який жаль! — розчаровано вимовила журналістка. — А я надіялася, що бійка закінчилася трупами. Який був би сенсаційний заголовок: “два трупи на подвір'ї школи!” Жаль!

Телефонує оператор з відомо-

3,3 ТИСЯЧІ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ — ОФІЦІЙНІ ЗЛОЧИНЦІ

Будь-яка нормальна людина тримається на безпечній відстані од цього суспільного явища. Доросла людина покладається у перипетіях життя лише на себе. Інша справа — діти. Уся суспільна нечисть усмоктується їхньою психікою без запобіжних гальм. Пропускати дітей через нашу виховно-трудоу “резервацію” не важко. По колу. Усе життя...

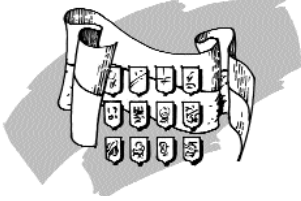
За інформацією Державного департаменту України з питань виконання покарань, сьогодні у нас 3,3 тисячі дітей (від 14 до 18 років) відбувають покарання в 11 виховно-трудова колоніях. Більшість засуджено за дрібні крадіжки, кожний четвертий — за розбій чи пограбування. Кожну двадцятку дитину (!) засуджено за навмисне вбивство. Департамент наголошує на “зростанні чисельнос-

ті засуджених за тяжкі злочини”.

Щодо терміну покарання. Кожного третього підлітка засуджено від 1 до 3 років, половину — від 3 до 5 років. Понад п'ять років “трудовиховуватися” будуть 17,4 % дітей.

Загалом дитяча пенітенціарна ситуація відображає дорослу соціальну тенденцію. 46,8 % засуджених дітей — з неповної сім'ї, 6,7 % — сироти. А взагалі, невідомо, коли 97 % підлітків, які потрапили сюди вперше, вийдуть звідси востаннє.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

Це відомі слова Лесі Українки. Отже, стосуються вони й Вінниччини. Не раз мандрувала її шляхами — і щоразу душа тішилася від рідкісної краси цієї землі.

Цього разу дорога проспалася від Тульчина на південний захід — і то були нові враження, від яких замирало серце. Та все по порядку. Отже, Тульчин, перші згадки про який — від 1607 року. Цікаво, що в документі Львівського магістрату 1648 р. містечко згадується під назвою Нестервар. Історики досі не можуть дійти спільної думки про такі незвичну тодішню назву, яка згодом змінилася на Тульчин — теж загадкового походження.

У війні 1648–54 рр. Тульчин було визволено від шляхетського війська повстанцями під керівництвом М. Кривоноса та І. Ганжі. Та врешті за Андрусівським договором місто залишилося під Річчю Посполитою, а невдовзі його загарбала Туреччина — до 1699 року. З другої половини XVIII ст. Тульчин належав польським магнатам Потоцьким. Про це нагадує яскрава пам'ятка, що нині є власністю нашого народу: величний палац, поруч якого був розкішний парк "Хороше" з водограями, альтанками, ставками, мармуровими і бронзовими статуями. Саме місце його розташу-

лася ліпнина та мармурове облицювання стін. У палаці Антополя — психоневрологічна лікарня (між іншим, до людей з особливими потребами тут ставляться з усією відповідальністю). Що нині в палаці Комаргорода — до речі, досить нетипова споруда — не зрозуміло. І там, і там — здичавілі парки, за якими ніхто не доглядає: звичне явище у наших широтах. Саме там уперше побачила величезні ясени, котрі могутньою, ще зеленою, кроною підкреслювали глибину неба. І хоч які краєвиди на неповторному рельєфі Вінниччини відкривалися очам — наприклад, у Бронниці, понад Дністром, на високій горі — але попереду було справ-

...раму, точніше, до Буші 1884 р. відкрив укр. Антонович. Отже, на м'якшину, вирізьблений, люди-навколишки, оленя з і стоїть за на рамка з

На археологічному з'їзді в Одесі того-таки 1884 р. цей рельєф класифікували як рідкісну пам'ятку монументальної скульптури часів язичництва слов'ян. Щодо часу його створення, то думки істориків розійшлися майже на півтори тисячі років — від початку нової ери й аж до XVI століття! Мистецтвознавець Д. Степовик у книзі "Скарби України" наголошує: цей рельєф — унікальний, подібного немає ніде, його ні з чим порівняти. Упродовж XX ст. про нього згадують у всіх дослідженнях з історії культури східних слов'ян. Чітке зображення оленя, півня й дерева прочитується як символи, що прикрашали язичницький храм. Храм мав наземну та підземні частини, які сполучалися печерами.

Д. Степовик нагадує: 1961 р. український археолог В. Даниленко, який очолював експедицію, що розкопувала територію поблизу рельєфу, спробував розшифрувати текст у рамці. "Аз єсмь Миробог жрец Ольгов" — такий був напис глаголицею. Експедиція виявила і прочитала на рештках кам'яних стін інші написи. Там зустрічаються імена язичницьких ідолів Перуна і Хорса, князів Олега та Ігоря. Отже, часові рамки створення рельєфу — період князювання Олега (882—912)? Скульптурний Миробог — найдавніший відомий нам портрет у східнослов'янському мистецтві? Хоч як є, вібруюча аура таємничості оповиває це зображення просто неба. Добре, що місце доглянуте, є частиною Бушанського заповідника. Уявляється: деінде цей рельєф став би місцем паломництва туристів, які з усього світу намагалися б потрапити до унікального місця. Та — не в нас... Воно має особливо охоронятися — від руйнівних сил стихії та й від рук сучасних варварів, які скрізь люблять фіксувати: "Тут був я"...

Південно-західна частина Вінниччини понад Дністром — місце поселень ще з часів палеоліту. Саме біля сіл Лядови, Нагорян, Озаринців існували стоянки первісних мисливців за пізнього палеоліту — 40–13 тисяч років тому. Отже, благословенна земля обжита з давніх-давен.

Людмила ТАРАН

●

РОДОСЛОВ

ШЛЯХ ЛЕМКІВСЬКИХ ЦЕРКОВ

Лінія Керзона розділила нас, лемків, каже історик Андрій Шляхтовський, у двадцять років умовно на польських і словацьких. Операція "Вісла" — депортувала нас у Крим, Запорізьку область. Але кліматичні умови, навколишнє середовище не дали змоги більшості з нас адаптуватися там, і другою батьківщиною нам стала Галичина. Тут вирости наші діти, внуки, збереглась наша культура, звичаї. Кожні два роки охочі їдуть до столиці Лемківщини — містечка Криниці. В лісі (недалеко від містечка) маємо культурний центр, де проводимо фестивали, "лемківські ватри", відвідуємо села наших дідів-батьків, запишуємо фольклор, бо небагато тут лемків, їх більше в Словаччині та Україні.

Цього року в середині літа на зафрахтованому автобусі ми здійснили давню омріяну екскурсію "Відвідини лемківських церков". Майже в лісах, у невеличких містечках стоять дерев'яні старовинні церкви, дуже гармонійні у цьому гірському пейзажі. Більшість давно вже стали костьолами, однак зберегли, на наше відчуття, душу українського храму. Через півстоліття після операції "Вісла" ці храми ремонтуються, реставруються, кілька з них повернули греко-католикам. В Криниці недавно у співпраці з українським архітектором-лемком Григорієм Лібовичем з Тернополя збудовано православну церкву за кошти, які виділяє Європейський союз. Україна не вклала туди ні копійки, хоча щорічно на рівні прем'єр-міністрів Польщі і України в цьому курортному містечку проходять економічні форуми і, звісно, гостей знайомлять з дуже маленькою лемківською громадою, яка доживає віку і з великими потугами утримує музей "Лемківщина" та кілька українських шкіл. Адже це ж не Богом забута земля, а географічне місце гілки українського роду, якого знає цивілізований світ Європи.

Погляньмо, каже п. Андрій, поляки лише на теренах Галичини відремонтували понад сотню костьолів, недільних шкіл, своїм коштом в Івано-Франківському університеті ім. В. Стефаника відкрили на факультеті "українська філологія" польську філологію, а також польські класи в школі № 14. Зараз поляки старанно відбудовують костьоли в центральній (Лівобережній) Україні, впевнено просуваючись на схід. Є села в Галичині, де проживає 15—20, іноді змішаних, родин, і це дає підставу полякам відреставрувати костьоли. На Лемківщині приблизно така ж ситуація з українцями, але ніхто їм не допомагає.

Варто усвідомити, що реставрація і відновлення церков Лемківщини — не менш важливе завдання, ніж реставрація їх в Галичині чи Києві. Це також наші корені, частка української цивілізації. І дуже важливо, як вона демонструватиме Європі нашу культуру, зрештою, це імідж України. На етнічному фестивалі в нашому місті очікується делегація лемків з Криниці, де вони радо зустрінуться зі своїми братами, а хор "Лемківщина" готує розширену програму, аби разом з гостями показати свою Лемківщину минулого і сьогоdnішнього дня. Успіхів вам, дорогі лемки.

Степан БОЙКО

P. S. У містечку Шаргороді на Вінниччині в 1999 році на реставрацію польської катедри св. Магдалини витрачено 500 тис. злотих, і стільки ж на костюл в м. Вінниця. В обох костюлах є органи, бібліотеки, а служби ведуться польською і українською мовами.

«КРАСА УКРАЇНИ — ПОДІЛЯ...»

вання та масштаби вражають і тепер, хоча споруда, якщо й не втрачена остаточно, то заслуговує на куди кращу долю. Звісно, всі ці зайшли експлуататори добряче визискували наш народ, але нині те, що він створив, може стати предметом його власної гордості, чи не так?

Історія Тульчина багата на яскраві факти, пов'язані з постатями інших культур. Цілий рік тут жив російський полководець Суворов, тут написав свою "Науку перемагати". З 1806 по 1807 рік перебував І. Котляревський. Тульчин посідав значне місце в історії декабристського руху. Бував тут і Ю. Словацький, і О. Пушкін, і наш художник І. Сошенко. Гонти й Залізняка саме в Тульчині провели трагічні останні дні, чекаючи на страту...

Про визначного композитора М. Леонтовича (хто не знає бодай його обробок народних пісень, зокрема "Щедрика" й "Дударика"?), нагадує пам'ятник. Родом він — із цих країв, а загинув за таємничих обставин у домі своїх батьків.

Є в Тульчині красназнавчий музей, є й ентузіасти-красназнавці, як-от В. Святелик, котрий вибирав по архівах матеріали й, по суті, власними силами спромагається видавати брошури з історії міста. Гарно написав він в одній із них: "Як у краплі води відбивається увесь світ, так в історії Тульчина віддзеркалюється історія всієї Європи". Хоч як крути, а все це завдяки магнатам Потоцьким...

Зізнаюся: нічого не знала про уцілілі садиби та палаци у Антополі й Комаргороді. Власниками двох перших сіл були польські графи — відповідно Четвертинський і Комар. Коли шляхтянка Косаківська, що володіла маєтком у Мурованих Курилівцях, відмовилася присягнути на вірність Катерині II, її власність було конфісковано й передано тому-таки Комарові (й такі сюжети траплялися серед польської знаті). Нині в пам'ятці архітектури XVIII ст. у Мурованих Курилівцях — школа-інтернат. Палац, звісно, перебудований, але розпочато роботи з відновлення інтер'єру в окремих приміщеннях, де зберег-

жне диво. І воно відкрилося знову-таки на горі, і знову над Дністром — побіля скельного монастиря с. Лядова.

Співав вітер, "горовий і п'яний" (М. Зеров), ще буйне різнотрав'я горнулося до ніг, а перед зором величний Дністер вигинався могутнім луком, грав плесом проти сонця. Внизу, по той бік, — уже Молдова, і там, і тут, куди сягне зір, — поважні, величні гори із білими вапняковими складками, які нагадують про колишнє праозеро. Подумалося: земля творить мовчазну молитву до неба, й собі праглося помовчати, вслухаючись у вічність. Гори поросли кизилом, що якраз дозрів і обсипався на землю, скумпією з яскравим листям, бруслиною: їм тут привільно й затишно. І скрізь — шматочки кремнію, який так чудово очищає воду.

А що ж сам скельний монастир? Заснований він, за окремими свідченнями, Антонієм Печерським, існує донині. У 1939 році храм, відовбаний у скелі, було зруйновано совітами. Зараз є невелика скельна церква, будується нова. Дістатися туди на прощу — справа непростя. Але дорога до храму не зростає.

Інший, сказати б, прахрам, абсолютно таємниче свідчення людського генія, не дає спокою своєю загадковістю. Маю на увазі святилище в знаменитій Буші на Ямпільщині. Так, це місце переважно асоціюється з яскравою сторінкою в історії визвольної боротьби українського народу проти польських поневолювачів. Саме тут, у місті-фортеці Брацлавського полку, героїчно тримали оборону проти польської шляхти. У лютому та березні 1654 р. вороги намагалися оволодіти Бушею, але це їм не вдалося. У листопаді цього-таки року 60-тисячне військо знову оточило фортецю. Козаки та місцеве населення мужньо оборонялися. Коли більшість захисників загинули, дружина сотника Завісного Мар'яна, щоб не потрапити в полон, висадила в повітря пороховий льох. М. Старицький увічнив ці героїчні події в драмі "Оборона Буші"

Співака і композитора Ігоря Якубовського не часто можна побачити по телевізору, почути по радіо, але ті, кому довелося познайомитися з його творчістю, стають його шанувальниками назавжди. Його пісня як молитва — тиха, енергетична, глибока і чарівна. Та й зовні Ігор схожий на молодого високочолого Шевченка. Він — один із небагатьох, хто звертається у своїй творчості до поезії генія і кожну з пісень на його слова не пише, а створює, народжує співпереживанням. На цій поезії виховувався. Вона формувала його світоглядний аргумент. Згодом коло його поетичних уподобань розширилося. Полюбив поезію Ліни Костенко, Олександра Олеся, Євгена Плужника, Василя Симоненка, Богдана Лепкого, Володимира Сосюри, Марії Влад, Анатолія Тарана, Миколи Удовиченка, Леоніда Федорука та інших, близьких йому по духу майстрів слова. “У словах цих митців, покладених на музику Ігорем Якубовським, не знайдете загальноприйнятого. У них — інтенсивний пошук себе, туга за красою. Мелос таких пісень несе в собі музично-стильові прикмети різних напрямків: романсового, елегічного, медитативного”, — читаємо у передмові до компакт-диска “Золотої осені нектар”. Більша частина пісень на слова цих авторів створені під враженням від прочитання і мелодія приходила нібито сама, звідкілясь.

Сучасна українська співана поезія, яка була і є стрижневим жанром цього співака, на його ж думку, може мати продовження у романсі, якщо поетична основа твору стане сплавом духу і мелодії. Ігор Якубовський створив десятки прекрасних сучасних українських романсів, які знає і слухає молодь. “Саме тому я замислився над такими проблемами, як митець і земне буття, почав ці-

ЗАКОХАНИЙ У ПОЕТИЧНЕ СЛОВО

кавитися літературою і науками, що намагаються пояснити природу творчості, феномену митця. Найдоступнішою, як на мене, є теорія Лазарева, його трактування релігійних канонів. Останнім часом захопився і східними філософськими теоріями. Буддизм, як і теорія Лазарева, дає відповіді на запитання стосовно пошуку гармонії душі, сумісності творчості й реального життя. Шукаю відповіді на свої запитання у цих книгах, адже бути ліриком у наш прагматичний час — дуже важко. Доводиться і сім'ю годувати, і спонсорів шукати. Самі розумієте, як не просто записати диск чи організувати концерт”, — розповідає він.

І згадалися мені знову ж такі рядки з передмови: “Пісні, зібрані у цьому альбомі, сповнені світлотіннями почуттів — почуття ці мінливі й рухомі, легковажні й багатозначні. Вони ніби утворюють свій, хитромудрий малюнок, — малюнок Долі. Можливо, власна доля, життя до деякої міри визначили характер музики Ігоря Якубовського, закоріненість у музичну трепетність, романтичний мелос, навіть тоді, коли він тільки пробував голос”.

На долю Ігор не нарікає, хоча народився в м. Копейську Челябінської області в родині висланців з Тернопільщини. Жив із батьками там недовго, у школу ходив уже в Україні і по закінченні її вступив до Київського інституту культури. Отримав фах диригента оркестру народних інструментів. Як музикант досконало володіє баяном та гітарою. Як співак долав юнацьку екзальтацію і знайшов свій неповторний стиль, коли звернувся до ритмо-мелодики поетичних рядків. На сьогодні вже має три компакт-диски (“Кошачке весілля”, “Спогади про дощ”, “Золотої осені нектар”) та звання лауреата Міжнародного фестивалю “Романси Славутича”.

— Чому і коли ти так серйозно захопився високою поезією? Хтось тобі радив чи сам вибирав перлини поетичної творчості, адже не кожна людина, що має навіть філологічну освіту, так глибоко відчуває слово, мелодіку непересічних поетів?

— Стосовно поезії Тараса Шевченка, то “Кобзар” був улюбленою книгою ще з дитинства. Батьки любили Шевченка, я знав його твори напам'ять. Якось близькими, до

душі, були його біль і туга. З ними, цими почуттями, мені й творилося як композитору, коли залишався сам на сам із своїми переживаннями. Але до роботи за творами Кобзаря я ставлюся так — не можна поставити собі завдання сьогодні чи будь-коли почати і закінчити працювати над твором. До цього треба прийти і на це є свій час, який рано чи пізно настає, можливо, не найкращий у земному розумінні час. Шевченка треба вистраждати і зрозуміти, що ти дозрів до його творчості. Просто так братися за його поезію — це великий гріх.

Уже у досить зрілому віці, цікавлячись поезією (я нею захоплювався завжди), не міг просто читати Ліну Костенко. Її поезія творила з моєю душею дива. Музика лилася, мов навіяна якимись вищими силами. Мої композиторські уподобання не сприймають просто римованих під мелодію рядків. Не те, що я не сприймаю попси, як це називають, — просто мені не співаються і не звучать вірші для віршів. Музика і поезія

ким?

— Не думаю... Душа моя здатна страждати і співпереживати горю — і чуже, і своє, — але, мабуть, Бог усе ж мене любить. Я ще дуже молодим мав можливість займатися улюбленою справою. В армії служив в одному з кращих військових ансамблів. Працював довгий час директором клубу одного з військових санаторіїв під Києвом, де мав усі умови для творчості.

Одружився рано, але на своїй єдиній, яка народила мені сина та доньку. Моя дружина — медик, але дуже любить музику та пісню і терпить разом зі мною всі негаразди смиренню. Розуміє мене і мої потреби як творчої особистості. Вона прекрасний психолог і часто бере на себе вирішення проблем побуту. Хоча мені частіше доводиться це робити. От Вам і високий політ і творчість. Без порозуміння з дружиною та її допомоги я не відбувся б як митець.

Життя диктує свої мелодії...

Останнім часом я працюю художнім керівником у київському ліцеї, що дає мені неабияке задоволення і творче натхнення. Адже, коли ти твориш і маєш таких шанувальників як діти та молодь — це твій настрій і твоє майбутнє. Мої ліцеїсти знають і співають мої пісні, поважають мене як керівника. Хіба ж можна нарікати на долю, маючи таке? Мабуть, гріх. Хоча не все абсолютно рівно у моєму житті було...

— А що це за проект “Простір музики”?

— Проектом цей задум поки що не можна назвати. Це — пісенний та інструментальний гурт, покликаний працювати в жанрі сучасної акустично-електронної музики (від фольклору до джазу — року та фьюжну). Але створюється він разом із відомим автором і виконавцем Сергієм Морозом. Двадцятого квітня ми будемо презентувати частину цього спільного проекту на моєму авторському вечорі, що відбудеться у Київському Будинку вчителя. В майбутньому, ви — маєте рацію, бо я таки вірю у те, що “Простір музики” стане проектом!

Розмову вела
Лєся САМІЛЕНКО

Ігор Якубовський та Сергій Мороз

— це той органічний сплав, який породжує особливу енергетику твору. Не уявляю, як можна співати просто слова, підібрані під просто мелодію. Але попсою можна заробляти на життя і популярність... Не отримаєш лише того задоволення, яке дається від вистражданого твору. Справжній митець і легка доля — це несумісні субстанції.

— А твоє життя було страдниць-

ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ ПОЛЮЮТЬ...

Донецький Академічний український музично-драматичний театр крок за кроком завойовує авторитет у місцевого глядача, ставши чи не єдиним з форпостів відродження традицій національного театрального мистецтва на цих теренах. Зупинила мій погляд звичайна театральна тумба, на якій українською були написані назви вистав. Хто не ходив донецькими вулицями, той не зрозуміє екзотики моменту: так відверто стояти тумбі, на якій державною мовою пишеться про вистави, що йдуть у театрі — просто небезпечно. Але вона стоїть, ніким не зіпсована, не розбита, не обмальована всіма барвами лінгвістичних шахтарських вправ. З усього су-

доча, під божою охороною.

Моя несподівана знахідка і зупинка, яку я зробила біля стін музично-драматичного театру, стали першими кроками до самого театру і знайомства з дивовижними людьми, які талановито творять театральне диво і є національносвідомим осередком міста. Ви не повірите, але і в стінах театру я почула українську мову, якою спілкуються не всі, лише творча група театру і директор. Познайомила нас пані Марія Олійник — заступник голови Донецької “Просвіти”, яка є завжди бажаною гостею у цьому храмі мистецтва. Саме від неї я почула захоплені відгуки про Марка Матвійовича Бровуна — директора, ху-

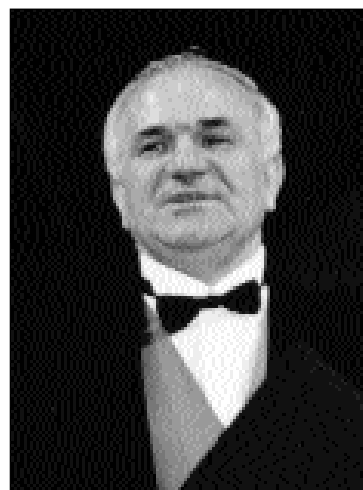
дожного керівника, заслуженого працівника культури України, члена Спілки театральних діячів України і просто талановиту та ініціативну людину. “Це, мабуть, один галичанин...” — подумалося мені, бо з того, що я знаю про українство на Донбасі, складається враження, що лише вихідці із Західного регіону є рушійною силою сучасної національно-визвольної боротьби в Донбасі. Усе, що тут відбувається, інакше не назвати, — просто час інший, методи також інші, зброя відповідає проблемам третього тисячоліття — інформаційна та духовна. Нею продовжується зрощення свідомості українського населення, нею ж намагаються і чинити опір українські патріоти, яким не хочеться бути у статусі меншовагартісних “рускоязычних”. І все те, що розповів мені Марко Бровун, дає підстави для оптимістичних роздумів стосовно загального стану свідомості населення столиці Донбасу.

Театр, що має більше 50 % українського та україномовного репертуару, є одним з найрентабельніших і найпопулярніших у Донецьку. Квитки на вистави — дефіцит, їх не просто придбати напередодні вистави. На деякі з найпопулярніших уже за місяць розбирають. Наша розмова тривала декілька годин, що промайнуло дуже швидко, бо все, про що розповідав мені директор театру, зовсім не відповідало моїм поверховим враженням про Донець та його мешканців. І сам він, Марко Бровун, як з'ясувалося, зовсім не “західняк”, а корінний мешканець Донецька у третьому поколінні, але з тих, кому ніколи і нікуди не хотілося, бо вріс корінням і

душею в цю землю. Це зовсім не завадило йому мати друзів з театральних кіл як київських, так і московських, багато побачити і показати своє в близькому і в далекому зарубіжжі, а головне — перетворити Донецький музично-драматичний театр ім. Артема в осередок української духовності.

Говорили про все, ніби старі знайомі. Співучасниками розмови були і молоді студентки донецького університету, які не мають комплексу меншовагартісності і, за їхніми словами, непогано почуваються у тому ж таки зрусіфікованому Донецьку, який, як з'ясувалося, має осередки, де українці спроможні реалізувати свої автентичні духовні потреби. Це середовище складає донецька інтелігенція. І не випадково такі відкриття донецького соціуму спіткали мене в театрі, який до Марка Бровуна двадцять два роки не ставив українських вистав, а з його приходом на посаду директора став одним із найпрестижніших.

Дитячі вистави українською на сьогодні переважають. Постановка класичної п'єси Михайла Старицького “За двома зайцями” — найкраща в Україні і потрапити на цю виставу не так просто. “Запорожець за Дунаєм” — одна з кращих. “Сватання на Гончарівці”, “Шельменко-денщик”, “Наталка-Полтавка” та й інші мали неабиякий успіх і за кордоном. Літературно-музична композиція “Побачення у часі” за творами Василя Стуса музику до якої написав заслужений діяч мистецтв, головний диригент театру Євген Кулаков, мала резонанс не лише в Донецьку, а й у Києві. На прем'єру з'їхалися численні столичні

Марк Матвійович Бровун

гості. Театральна критика на цю подію зреагувала позитивно.

Дитячі вистави українською — гордість колективу та директора. Донеччани без упередженості приводять на них своїх дітей. Адже малюки в захопленні!

Незабаром відбудеться прем'єра донецької “Енеїди”. Готуються до неї з почуттям високої відповідальності за престиж театру, адже київська, що йде в театрі ім. Франка — це висока планка, піднятися на таку висоту під силу не кожному. Хіба що Марку Матвійовичу Бровуну, якому не бракує енеївського запалу ні в чому.

Л. С.

Сцена з вистави “За двома зайцями”

СВІДЧИТЬ Ірина КОЗАК, ВАРТОВА НАШОГО СУМЛІННЯ

Онука Таїсонька, уже цілком самостійна, хоч і не повнолітня ще дівчинка, частенько просить її прогулятися вечірнім Мюнхеном, аби порозмовляти: “Нумо, бабуню... Ходімо!”

— Про що ж ти хочеш порозмовляти? — ревниво допитується її Роксоляна, Таїсіна матінка.

— Про все на світі! — відповідає задержувачка.

Атож, дня на розмови не виситає. День любить усілякі дорослі турботи. Щоправда, їх у Почесного Голови Мюнхенського Пласту Ірини Козак нині не так уже й багато — здоров'я почало підводити... Дається взнаки пекельний вогонь Другої світової війни, що випав на її покоління. Але ж навіть і Таїсоньці подеколи важко повірити, що завжди така рухлива, діяльна бабуня Ірина сьогодні не зможе вийти з нею...

Якось на запитання кореспондента українського радіо, які зміни спостерегла вона в Україні за ці роки, відповіла, що значно побільшало російськомовної літератури, до того ж ворожої народній моралі, що ніколи не захочувала всюдозволеність. А ще поскаржилася, що Таїсонька дорікає їй за киян, котрі не знають української. “От скажіть, як я маю пояснити своїй онуці-підліткови такий парадокс: ми у німецькому Мюнхені навіть на вулиці розмовляємо українською, маємо свої книгарні, школи, православні й католики моляться в одній церкві громади нашої, а в Києві за цілий день можна не почути й слова рідного?! Що б сказав на це Тарас Шевченко, як гадаєте?”

Інтерв'юєрка знічено мовчала. Та й що вона могла відповісти ветеранові Української Повстанської Армії, котра власним життям утверджувала й утверджує право свого народу на самобутність, на сповідь перед Господом — адже не тільки кожен із нас готується до такої сповіді, кожен народ (нація!) також зобов'язаний знати своє призначення і строк, у який мають приготуватися. Хіба ж не це мав на увазі Бандера, заповідаючи нам безсмертне гасло патріота: Бог і Україна? За долю Вітчизни своєї усі ми відповідальні перед єдиним Господом.

Любити Бога й зневажати рідну землю — неможливо. Тому Бога потрібно було заперечити. Лишень більшовики-сатаністи змогли примушувати до цього людей — зректися Отця, котрий любить нас так, що й Сина свого єдиного віддав, аби врятувати цей здичавілий світ.

Її документальна публіцистична праця “Нищення Москвою українських церков” не тільки витримала кілька видань у ФРН, а й стала основою для ґрунтовних праць на цю тему в Україні, Росії, Польщі. Багаторічна співпраця із засобами масової інформації виробили точність і стислість висловлювань, а почуття відповідальності й самодисципліни, набуті в діючому русі Опору, під орудою Тараса Чупринки, викристалізували в цій жінці незламний характер і дивовижну працездатність.

УПА — гордість і слава її покоління. Це про УПА французький президент де Голль сказав: “Якби я мав таку армію, яку має ОУН, німецький чобіт не топтав би французької землі”. Зібрані й система-

тизовані документи свідчать: УПА в Другій світовій війні довелось стояти і проти фашистів, і проти більшовиків. І зовсім не випадково саме напередодні нападу на СРСР гітлерівцями було заарештовано лідера націоналістів Степана Бандеру, а в Києві розстріляно його батька й вивезено до Сибіру сестер — Марту, Володимирі й Оксану. Рідні брати Степана Бандери Василь і Олекса були закатовані 60 років тому у фашистському концтаборі “Освенцим”, а Богдана Бандеру гестапо вдалося таки вистежити в Україні, де героїчно боролися в підпіллі кілька тисяч оунівців: Придніпров'я, Донбас, Кубань. Недарма ж, довідавшись про Акт проголошення незалежності України у червні 1941 р., Гітлер віддав наказ негайно знищити оунівське підпілля: “Айнзацкоманда С15 СБ і СД. — О.У. 25.XI.1941. — Команда — Денний наказ ч. 12432/41. Г.Р.С... Стосовно: Організація Бандери “Стерджено поза всяким сумнівом, що організація Бандери готує повстання в Райхскомісаріаті (Україні) з метою встановлення самостійної української держави. Всі члени Організації Бандери мають бути... після суворих дізнань таємно зліквідовані...”

Кінна стежа УПА, 1946 р.

Ірина Козак переконана: ще й досі Україна не знає правди про УПА та обов'язково знайме її. Це несправедливо, коли справжні народні герої — невідомі. Саме тому невтомно працює над спогадами, де кожен побратим оживає, мов партизанський ліс наповесні. Оживає, щоб жити вічно у пам'яті народній. Адже гинули герої зі “Ще не вмерла!..” на устах.

Не можна передати жодними словами, як раділи свідомі свого покликання юнаки й дівчата Волині, самовіддані вояки УПА, коли, слідом за пастирським листом митрополита УГКЦ Андрея Шептицького, котрий закликав український народ “розвинути усі Богом собі дані сили”, аби вистояти у тому пекельному герці, вони читали послання митрополита УАПЦ Полікарпа Сікорського: “В цю велику хвилину звертаюсь до вас, любі діти, словами св. Ап. Павла: “Благаю вас іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоб те саме говорили ви всі і щоб не було між нами розділення, але щоб були з'єднані в одному розумінні і в одній думці”. (Ап. Павло Корин. гол. 1, ст. 10). Любити Бога, любити Батьківщину — це найбільша чеснота. Служба Батьківщині — найбільший обов'язок. Нехай Господь мило-

сердний допомагає Тобі, народе мій, і Тобі, Уряде наш, будувати Самостійну Українську Державу, а моя молитва за вас перед Престолом Всевишнього буде за вами. В цей великий час всі українці мусять об'єднатись, всі мусять працювати спільно, бо в єдності — сила і ту єдність мусимо показати на ділі. Не треба нам партій, не треба нам боротьби між собою. Всі мусимо об'єднатись при нашій Святій Православній Церкві, при нашому Урядові, при нашому Національному проводі...”

Чому саме духовна перевага УПА, а не фізична поразка визначила долю України? Бо справжні духовні пастирі, як і справжні герої, завжди були з народом — за найтяжчих випробувань. Одержуючи сьогодні листи зі США від Ореста Городиського, що був координатором УПА 60 років тому на Донеччині, виконуючи обов'язки перекладача, чи від колеги, які знали Івана Равлика, закатованого разом із дружиною Мирославою у грудні 1941 р., Ірина Козак завжди з великим душевним трепетом згадує ще живих... Їх із кожним роком усе меншає, але яких героїчних долі ці люди, Україно!

Іван Равлик був керівником

Ірина Козак

УПА: ви, безбожники, можете що завгодно сподіятися з моїм тілом, але безсмертна моя душа належатиме тільки Всевишньому. Так і Україні, в переконанні Ірини Козак, духовним подвигом, самопожертвою героїв заповідана в Бозі свобода й незалежність. І кожен воїн почувався живим каменем у тій заповіданій будівлі. І

Доводилося бути їй розвідницею і зв'язковою, медсестрою і шифрувальницею, хоча, здавалося б, офіційні обов'язки заступника керівника Українського підпільного Червоного Хреста не потребували надмірних зусиль. Та тільки той, хто не раз прокидався в кріївці з примерзлим до соломи волоссям, хто над усе ставив наслідок спільної справи, а не особисту вигоду, збагне, що то значить — активізувати народну свідомість на відчайдушний опір ворогові. Взірцем для неї — в усьому! — був Шухевич. Друзі звали його Шух. Але все, сказане Шухом, виконувалося беззастережно. Проїшовши тюрми, — Березу Картузьку й Бригідки, — школу оборони Закарпатської України і підступність НКВС, Роман Шухевич (Тарас Чупринка) над усе цінував точність. А відверта й рішуча, Ірина вирізнялася ще й тим, що вміла відстояти свою думку, — саме це сподобалося Романові Шухевичу одразу. “Друже Ірино, здухаєш організувати жіночу мережу на тутешніх теренах? Це вкрай важливо нині...”

Була втішена увагою легендарного командира. Але ще більше тим, що він (Шух!) їй довіряє. Адже головний командир УПА мав одночасно очолювати державницький центр (УГВР) і політичний рух (ОУН). А на них із Катрусєю Зарицькою лягав обов'язок подеколи тримати в пам'яті навіть те, що Чупринка ще тільки формував — як документ чи розпорядження. Але на те вже не було ради...

...Так і випало Ірині Бистрій (Козак) з роду Савицьких провести командира в останню путь — 1950 р. І так ось пильнує тут, у Мюнхені, могили вірних, легендарних Твоїх синів, Україно, — Степана Бандеру й Романа Шухевича. Пильнує зі щирою вірою, що Ти визнаєш їх прекрасний подвиг не даремним. І полюбиш так, як любиш Тебе наша квітенька Таїсонька (Тася).

Дай, Боже, аби й ровесниками її, у Тобі й Тобою сущих, розквітала Ти все рясніше.

Остап СВИТЛИК

У церкві, розписаній у Катеринославі 1911 року “українським Чурльонісом” — Юхимом Михайловим, — й досі спортзал... Кілька виступів преси у цій справі не мали жодного ефекту.

Про уродженця Таврії українського художника Юхима Михайлова (1885—1935) вже розповідалося на сторінках преси. Та все ж нас турбує доля творинь “українського Чурльоніса” — саме так назвав свою статтю про нього 1986 року в “Літературній Україні” палкий пропагандист спадщини художника Юрій Васильович П’ядик із Києва. Торік влітку мені пощастило ознайомитися з роботами Михайлова у приватній колекції Юрія Васильовича. Вразило, що роботи в цій колекції зовсім маленькі. Але ж не розмірами визначається мистецька вартість твору...

Основну спадщину митця його дружина, рятуючи картини, вивезла за кордон — спершу до Німеччини, а потім до США. Там відбувалися виставки його робіт 1989—1990 років. Кореспондент Асошіейтед Прес, інші американські мистецтвознавці вітали сонячний український талант (власник колекції, зять художника Юрій Чапленко надіслав мені ксерокопії статей). Той же Юрій Чапленко разом із дружиною, донькою художника Тетяною підготував і видав 1988 року у США розкішний альбом, присвячений життю і творчості Юхима Михайлова. Талант, який зродився в таврійських Олешках, але був засланий у непривітний північний Котлас (ось вам антитеза: південь-північ, сонце-хмарі...), відкрився світові!

До речі, порівнюють його з литовським художником Чурльонісом неспроста: у творчості обох дивовижно поєдналися живопис і музика, а завдяки метафоричності їх вважали символістами. Окрім того, обидва спиралися на традиції національного фольклору.

Ось що згадувала вдова митця

Ганна Олексіївна Михайлова (1890—1979), корінна москвичка, яка всім серцем полюбила Україну і її народ. За спогадами Ганни Олексіївни, того року чоловіка послали в касарні (казарми) Катеринослава. “Полкове начальство, дізнавшись, що має художника, взяло його до бригади, що розмальовувала полкову церкву. Нелегко було це робити, бо стелю треба було малювати, лежачи на спині, на дошках. Спина терпла, фарба крапала на обличчя. Але це вже було справді тримісячне свято: без догляду начальників, улюблена робота за фахом!...” (цитую за збірником: “Юхим Михайлів. Його життя і творчість”, виданим

про цю прикметну споруду майбутні архітектори і будівельники? Навряд...

Колишній храм страшенно стиснутий зусбіч різними господарськими будівлями, ангарами, гаражами тощо. Його навіть сфотографувати до ладу важко! Це — зовні, а всередині? Стеля і стіни храму забілені в ті часи, коли нас оберігали від релігійного опіуму. Юні гімнасти охоче позують під бадьорим плакатом “Привет участникам соревнований!” Директор спорткомплексу повідомив, що вже були тут представники церкви (чи церковної громади) і порушували питання про повернення храму віруючим...

Колись, на початку століття, ця церква стояла на просторій Абрамівській площі. 1930 року, у розпал індустріалізації, площу віддали під будівництво нинішньої Придніпровської академії будівництва та

полку, яка збереглася дотепер всередині подвір’я будівельного інституту (зараз у ній спортивний зал). У цій церкві в 1918 р. мене хрестили, а всередині церковної огорожі була похована моя бабуся — Марія Костянтинівна (померла десь в 1923—1925 рр.)

Я докладно цитую різні джерела, щоб переконати і себе, і читачів, що йдеться саме про церкву, яку розписував Юхим Михайлів. На старих фотографіях збе-

ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ ІСТОРІЇ

1988 року в США).

Де ж та церква? Чи збереглася вона? Чи не втрачена у руйнівних хвилях войовничого більшовицького безвірництва? Такі питання виринали, коли ми з краєзнавцем Валентином Старостіним у грудні 1997 року вирушили на пошуки цього храму. На нас чекала невеличка сенсація, якою хочеться поділитися із зацікавленими читачами — церква частково вціліла. Стоїть вона, щоправда, без куполів-бань і використовується зовсім не як культова споруда. В ній нині спортзал Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Подумалося: чи знають

архітектури (якийсь час цей заклад називався Інженерно-будівельним інститутом і лише віднедавна дістав нинішню назву). Мій знайомий, нині покійний, викладач Дніпровського гірничого інституту Віктор Максимович у рукописній праці “Моє місто” (1984) згадує, що до революції його дід мешкав саме навпроти, у цьому куточку старого Катеринослава:

“У той час місце перед його будинком являло собою майже порожню т. зв. Абрамівську площу (вона зараз уся зайнята будівлями інженерно-будівельного інституту). Якраз навпроти будинку розташовувалася церква 228 піхотного запасного

реглюся зображення цієї Хрестовоздвиженської військової (ще казали — офіцерської, а директор спорткомплексу каже — гусарської) церкви, збудованої в характерному і досить типовому для того часу неоросійському стилі. Її спорудження завершилося 1911 року, що збігається з появою в місті Юхима Михайлова. Отже, практично немає сумніву в тому, що він розписував саме цю, а не якусь іншу церкву. Є також відомості, що куратором або консультантом при будівництві був відомий у місті фахівець, любитель церковної старовини, дослідник архітектури Володимир Машуков, який під час Першої світової війни

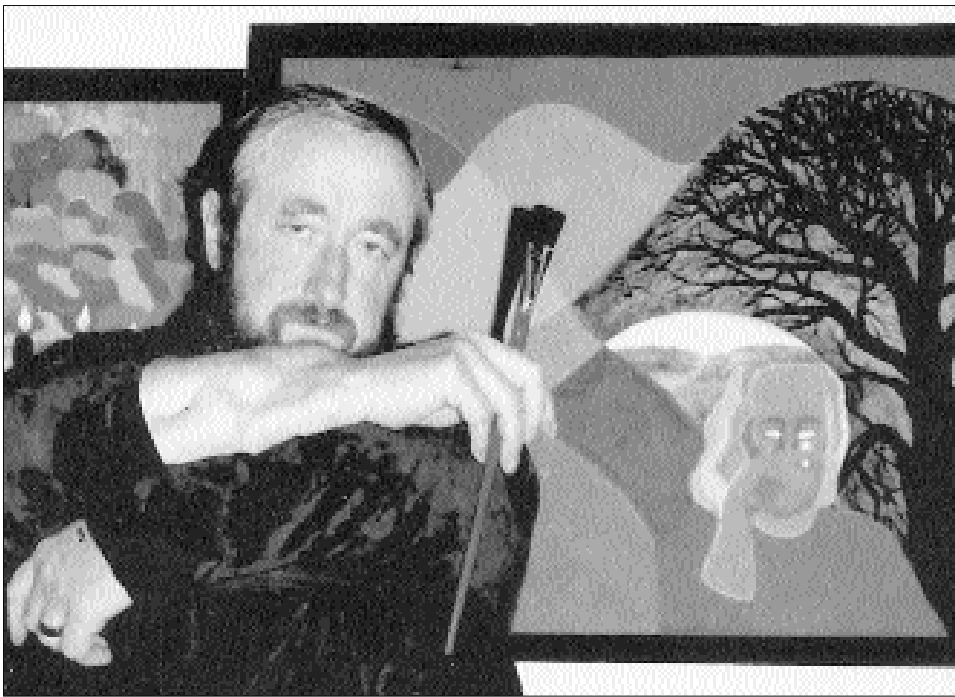
фотографував у Галичині тамтешні церкви. Цікаво й те, що з Катеринослава Михайлова перевели служити у Крим — до Севастополя... Та це — окрема й малодосліджена сторінка його біографії.

Підсумок: храм, розписаний Михайловим, стоїть давнім символом агресивного безбожництва. Несомніть згадується ще один улюблений символ художника Михайлова, символ України-чайки: “Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі, що вивела чаєняток при битій дорозі”. Скільки ж можна залишатися нам при битій дорозі Історії?

●

Микола ЧАБАН,

БАРВА І ХАРАКТЕР —

Стефан-Арпад Мадяр за роботою

З нагоди 385-ї річниці друкарні Києво-Печерської лаври, в приміщенні якої нині розташований Музей книги і друкарства України, фонд останнього поповнився торік унікальними експонатами. Серед них і лаврське видання “Тріоді пісної” 1640 р., що побачило світ у той час, коли на чолі книговидавничої справи тут стояв визначний релігійний і культурно-освітній діяч, засновник Києво-Могилянської

академії митрополит Петро Могила. Видання “Тріоді” цікаве саме вміщеними у ній “синаксарами” — короткими оповідями про життя святих, переклад яких із грецької на українську мову зробив Тарасій Земка. Цінність великоформатної книги доповнюється ще й майстерним художнім оформленням, багатим на барокові гравюри.

Музейну колекцію поповнили книжки, ви-

дані XVIII ст. у Києві та Чернігові, а також мініатюрний “Псалтир” 1-ї половини XIX ст. До зібрання книг XX ст. належить рідкісне видання “Прикрас рукописів Галицької України”, що здійснене 1922 р. у Жовкві (Львівська обл.). Усі ці книги — щедрі дар талановитого київського художника, відомого видавця й мецената Стефана-Арпада Мадяра, що багато років підтримує тісні зв’язки з Музеєм книги і друкарства України.

Визначальна риса характеру С.-А. Мадяра — залюбленість у рідний край, його своєрідне мистецтво. Народився Стефан-Арпад на мальовничій землі Закарпаття у небагатій родині угорця Йосипа та словачки Марії. Як найдорожчу реліквію сім’я зберігала картину відомого закарпатського художника першої половини минулого століття Адальберта Ерделі, — зображений ним літній сад став першим художнім досвідом хлопчини, який ще в дитячі роки захопився малюванням, особливо берегів Латориці. А здобувши фахову освіту на графічному факультеті Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, став неабияким живописцем та графіком, що засвідчили його виставки “Варіанти безконечності”, “Колір енергії, енергія кольору”, котрі з великим успіхом експонувалися в Австрії, Німеччині, Угорщині, Швейцарії.

Отож Стефан-Арпад Мадяр по праву вважається одним із провідних фахівців України в галузі історії мистецтва, іконографії. А ще в його доробку — робота у видавництвах як художника-графіка, ілюстратора книг, причому багато з них на престижних книжкових вернісажах були удостоєні найвищих нагород. Він також один із тих, хто відроджував сучасне книгодрукування релігійної літератури в Україні.

Багато діячів культури, співробітників музеїв, мистецьких установ із вдячністю говорять про спонсорську діяльність митця — активного члена благодійної міжнародної організації “Тріумф серця”. Окрасою зібрання Музею стали придбані за його допомогою і такі книги, як “Євангеліє” (1733 р.) з ілюстраціями Аверкія Козачківського, знаменитий “Києво-Печерський патерик”, виданий лаврською друкарнею у 1859 році, “История графа Рымникого князя Итальяского Суворова” (1853 р.) з багатьма чудовими ілюстраціями Тараса Шевченка, широко знані Гоголівські “Вечера на хуторі близ Диканьки” (видання 1874—1876 рр.) з літографіями видатних художників Костянтина Трутовського, Івана Крамського, Іллі Рєпіна.

Плідна діяльність С.-А. Мадяра — художника і вченого у теоретичній та практичній дослідницькій роботі в галузі кольорознавства, впливу кольору на сприйняття людини. Він творець унікальної теорії, яка обґрунтовує зв’язок внутрішнього кольорового біорезонансу людини з навколишнім середовищем. До речі, ця теорія дедалі більше знаходить різнобічне практичне застосування.

Отож ця мудра і щедра на добро людина робить усе, що може, для піднесення духовності і культури в Україні. Мистецтво його посправжньому служить красі — спільному нашому благу.

Микола ГЛАМАЗДА,
мистецтвознавець

●

СТАРА ПРОГРАМА У НОВОМУ СТИЛІ

“ТИНДИ-РИНДИ” — НАЗАВЖДИ”. Таким є друге дихання популярної музичної програми, що протягом восьми років інформує глядачів про цікавинки музичного та культурологічного життя. У телевізійних колах її прозвали “Нетонучим титаніком”, бо змінювалися спізасновники, ведучі окремих програм, але незмінним залишався ведучий Олександр Євтушенко та сама програма, яку задумав, втілює і робить Сергій Жданов.

Транслюється програма на телеканалах “ЮТАР”, TV-Табачук (Гравіс) та телеканалі “Гравіс”, щонеділі. Останнім часом і на багатьох регіональних каналах глядачі мають змогу побачити її. Гостями колись були всі, без перебільшення, сьогоднішні зірки української естради, про яких у той час майже ніхто не чув і не знав. Перші кроки вони робили не на сцену, а до телекомпанії УНІКОН-TV, на базі якої діяла програма “ТИНДИ-РИНДИ”, яка відкривала молоді таланти і робила їх відомими.

Улюблену програму не забувають і охоче з’являються на знімальний майданчик до київського диско-бару “Фіеста” нині вже найпопулярніші з виконавців та метри української естради, але не всім зрозуміло, що так тішить ведучого і зірок у цій програмі. Секрет простий — давні друзі і знайомі, тобто творча команда програми і гості, радіють від нашої зустрічі та обмінюються новинами, допомогти один одному. Подивитися в очі і ще більше роздратувати українофобів, які за всім цим роздивляються лише той факт, що костюмчик на ведучому новий, тобто зовнішній вигляд завжди молодого Сашка Євтушенка, який зник до молодіжного стилю і асоціюється у споглядальників його високого злету і покликання лише з андеграундом, тобто стартовим майданчиком більшості нинішніх популярних артистів.

Рок-музика — улюблений жанр і самого ведучого, і автора та режисера програми Сергія Жданова, який свого часу був музикантом. Оператор Дмитро Жданов також мріє стати рок-зіркою, вчиться, грає, співає у вільний від роботи час, але ще не наважився продемонструвати свої творчі здобутки у програмі. Вважає, що не доріс до її рівня і прагне його досягти. Тобто, однозначно, програму роблять профі, а не випадкові люди і вона є цікавою не лише широкій телеглядацькій аудиторії, а й професіоналам. Перетворювати її у розважальне шоу для споживачів рекламного гарті-примітиву — значить поставити на один рівень із солодкими одноденками, які панують на “благородних” каналах українського телебачення. А жива розмова, під час якої кожен запрошений має змогу поділитися своїми творчими надбаннями, розповісти будь-що про наболіле і про здобутки — це і є ексклюзив, тобто те, про що говориться не з кожним. І виникає у випадкового глядача чи замовленого критика запитання: “Чому так легко, на панібратських нотах спілкуються гості з ведучим?”. Він просто завжди “в матеріалі”, хоча гості, як правило, не готові до тих чи тих запитань. Вони довіряють компетентності Олександра Євтушенка,

Співачка Лана Роксі та творча група програми

який творить у розважальній передачі хороший настрій. Незалежно від свого власного душевного стану чи переживань, матеріального благополуччя чи наповненості кишені, яка на своєму, українському, як правило, не пухне. Монетою служить сумлінне ставлення до роботи і любов до української естради, яка не без його участі поволи стає на п’єдестал. Не соромно зараз ні за Ані Лорак, яка охоче з’являється на “ТИНДИ-РИНДИ”, ані за “Океан Ельзи” чи “ТНМК”, за Катю Чілі чи Євгенію Власову, яких представляти не варто. Звідси і впевненість у тому, що й молоді, зовсім невідомі виконавці отримають від доброзичливого ведучого

шанс потрапити на високу сцену.

Знайомство з учасниками програми і коментарі ведучого, як правило, завершуються відеорядом. Чи то відео-кліпом чи просто ролик, з яких глядач має змогу побачити співаків та музикантів у всій, як кажуть, красі. Тобто “ТИНДИ-РИНДИ” — програма, як усі музичні, що зацікавлені показати і розказати тим, хто не в змозі почути чи побачити все не по телевізору. Ті, кому не подобається, дивляться іншу. Слава Богу, є їх немало.

Але — відродження чи друге дихання програми напружило і роздратувало українофобів. Замовні публікації найнижчого ґатунку з оцінками невігласів та дешевою провокацією на розкрит-

тя внутрішніх проблем виробників програми, яким багато чого бракує для красивого життя, бо знято намагаються довести вартість свого, національного музичного продукту.

Реанімовано програму завдяки студії “Гермес-TV”. І могли б глядачі не впізнати свою улюблену передачу, яку сміливо можна було перейменувати на “Гермес-музика-ринг”, та восьмирічне дітище Сергія Жданова — живе і вперте, а головне — переконане у правильності свого вибору, не боїться півників, які кукурякають у темряві. Тиндириндівці добре знають — нам своє робити.

• **Леся САМІЙЛЕНКО**

Творчий вечір, що увінчався поцілунком

«НОЇВ КОВЧЕГ», ЯКИЙ КОЖЕН БУДУЄ САМ

“Що потрібно для того, щоб людина зупинилася, озирнулася довкола, задумалася над своїм майбутнім? Вчасно сказане слово, хороша пісня, щирі і проникливі вірші...”

Ця книжечка є спробою відповісти самому собі на деякі головні запитання — хто ми, навіщо, що є смислом нашого буття.

Візьміть її до рук, перегорніть кілька сторінок — і, можливо, вже завтра ви самі почнете будувати свій Ноїв Ковчег, — цією передмовою до книги, що нещодавно побачила світ і презентувалася у рамках авторського вечора популярного поета і співака Анатолія Матвійчука, відкривається щось більше, ніж просто збірка вішів:

*Поезію не купиш за банкноти,
Не покладеш її на терези,
До неї можна підібрати ноти
І скуштувати смак її слюзи.*

Але за ті ж банкноти купується книга — це реальність, без них не створиш шоу і не представиш свою творчість гідно. То ж, дякуючи Богу, пощастило Анатолію з дружиною,

Любою, яка вже багато років є його і менеджером, і продюсером, і порадицею. Без її допомоги та підтримки не було б багато чого з того, що ми знаємо про цього співака. Адже він — митець, а всі вони, митці, потребують допомоги шанувальників свого таланту.

Отже, чергова презентація Анатолія Матвійчука та його книги відбулася нещодавно в Київському Будинку вчителя у клубі “Співуча родина”, що збирає творчі тандеми митців. Дружина Анатолія не співає, але все, що вона робить, відбувається від натхнення, яке освячує їх подружнє життя.

На вечорі Управління у справах жінок, інвалідів, ветеранів війни та праці Київської держадміністрації вперше було вручено стипендії ім. Лесі Українки для обдарованих дівчат, що започатковані клубом “Співуча родина”.

У концертній програмі брав участь гітарист-віртуоз Сергій Шматок, а також композитор Сергій Бідусенко.

• **О. Ц.**

ДОНЕЦЬКИЙ МЕТР

Фестивали “Вітер зі Сходу”, “Червона рута”, що проходили у Донецьку на початку дев’яностих, за оцінками учасників, були найкращими в Україні. Гречне, професійне ставлення організаторів до учасників, теплий прийом донецьких співорганізаторів і як наслідок — позитивні враження, що й досі у багатьох артистів асоціюються із враженнями про місто та його мешканців. Донбаська мовно-культурна ситуація і на сьогодні має проблему з проблем — боротьбу за національну свідомість населення, яке звикло до принизливого статусу — “рускоязычное”. Тобто і не російське і не російськомовне, а просто не органічне на українській землі. Роздумів на ці теми воно також не має, бо думає про виживання, а стиль життя і до сьогодні диктує проросійська політико-економічна ситуація, що є панівною ідеологією регіону. Донецьк ставить умови виконавцям — співацько-російською і щедро фінансує ці проекти, створюючи професійну альтернативу. У найвищій пошані тут джаз і джазові фестивалі, що вже мають славу найпрестижніших в Україні та поза її межами. Не вдаючись до аналізу духовних та культурологічних справ Донбасу і, зокрема, Донецчини, відзначу лише, що саме у регіонах живуть, працюють та відстоюють українську ідею патріоти з великої літери. Треба любити землю, на якій живеш, і мати бажання робити на ній добро.

Саме з такою людиною і звела мене доля у час, коли було про що поговорити і що згадати людям, які останнє десятиліття минулого століття ходили одними стежками і робили майже одну справу. Про Миколу Присяжнюка доводилося чути чимало, бо галичан у Донецьку не так багато, а національно свідомих і не зрусифікованих — одиниці. На них, власне, й тримається українська справа в російськомовних регіонах.

Директор палацу культури Донецького металургійного заводу (він на сьогодні обіймає саме цю посаду) народився на Івано-Франківщині, закінчив Харківський державний інститут культури та Донецький національний університет

(спеціальність — українська мова, література та українознавство). Спеціаліст вищої категорії. А за цим стоїть дві неофіційні строфи біографії — духовність та патріотизм, які правлять бал у душі людини.

1987 року першим у Донецьку організував український естрадно-фольклорний гурт “Воля”, який був постійним учасником мистецько-політичних заходів у Донецьку впродовж багатьох років. У 1991-му, на фестивалі “Червона рута” в м. Запоріжжі — стає дипломантом фестивалю. Наступного року обласна “Просвіта” проводить Пер-

Донецький просвітянин Микола Присяжнюк буде голосувати

ший фестиваль “Вітер зі Сходу”. Микола Присяжнюк став і автором фестивального проекту, і лауреатом, а його пісня “Вітер зі Сходу” стала візиткою фестивалю. У 1993-му — стає знову переможцем. Це про духовне...

А далі і про патріотичне, хоч як неоригінально це звучить, згадати не завадить. Ще у 1988-му в Донецьку відкривається перша українська дитяча школа мистецтв, якою він керував до 2000 р. Учні, виконуючи твори, написані директором школи Миколою Присяжнюком, ставали лауреатами рес-

публікаційних та міжнародних конкурсів — “Твоя зоря”, “Чарівна стежинка”, “Слов’янський вернісаж”, “Зірки на сцену”, “Чорноморські ігри”, “Понтійська арена” та інші.

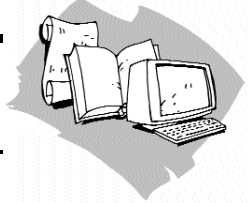
Сам він першим із композиторів звернувся до творчості Василя Стуса, а з пісню “Скучив” неодноразово ставав переможцем різноманітних конкурсів. Член Правління обласної “Просвіти”, відповідальний за культуру, голова Донецької міської “Просвіти”, член обласної ради директорів закладів культури та мистецтв, режисер концерту, присвяченого 130-ти річчю “Просвіти” та постійний режисер усіх заходів, що проводила “Просвіта”, починаючи з 1989 р.

У 1998 р., задля популяризації та відродження українського мистецтва на Донецщині, творчого обміну та взаємобогачення культурних традицій різних регіонів України ним був задуманий і створений всеукраїнський конкурс “Джерело талантів” ім. Т. Г. Шевченка. Директор цього фестивалю Микола Присяжнюк вірить у його майбутнє, хоча через фінансові проблеми цьогорічний конкурс не відбувся. А у 2001-му в ролі помічника режисера творчого звіту Донецької області в Палаці культури “Україна” він мав змогу представити на суд громадськості результат своєї багаторічної праці і боротьби за національне відродження споконвічно українського Донбасу, який вважає своїм і, судячи з усього, любить цей край.

Його діти — вже корінні донецчани, талановиті, як батько й мати: співають у квартеті Присяжнюків, що складається з батька, матері, дочки та сина, і, без перебільшення, є окрасою будь-яких концертів. Син грає у донецькій молодіжній футбольній команді і мріє стати суперфутболістом...

От вам і парадокс, от вам і “рускоязычний регіон”.

Л. С.

Коли заходить питання про мову, наші уявлення про цей дивовижний дар природи, як правило, зупиняються на одній із її функціональних особливостей — засобі спілкування. А між тим, ще понад сто років тому видатний український вчений Олександр Потебня в численних своїх працях висвітлював і досить переконливо стверджував думку про те, що людська мова — це не тільки засіб спілкування, але водночас і один із засобів пізнання. Власне, як він зазначає, людська діяльність, що спрямована на всебічне пізнання світу. Виявляється ця діяльність у формі одночасного розкладання всього, що ми чуємо й бачимо, на окремі елементи та приведенням розкладеного до чіткої математичної системи символів. Останні якраз і дозволяють людині, на основі образних уявлень, створювати безмежну кількість словесних комбінацій. Подібне, на його думку, ми чинимо й з числами. Чисел всього десять. А комбінацій — безмір. Справді-бо, весь набір звуків, що ними користується людина для висловлювання своїх почувань і думок, також можна звести до восьми засадничих. З голосних звуків основним вважається “А”, який навіть на ґрунті однієї мови у своїх діалектних формах має завершений цикл видозмін в тому ж слові: кінь, кинь, кунь, конь, кень, каняка. Серед приголосних основними вважаються: Б, В, Г, Д, З, М, Р, які, багаторазово відтворюючись, веляризуючись та палаталізуючись, також мають завершений цикл видозмін: бвін, дзвін, звін; гвізда, звізда тощо. І кожний із усього переліку живих звуків вміщує в собі свою неповторну барву чи ознаку. Отак, як дощова краплина, переломлюючи в собі під різним кутом сонячний промінь.

Однак, на відміну од системи чисел, що ґрунтується на мертвому знакові, який не має в собі жодної чуттєвої та образної видозміни, кожне живе слово найперше постає на основі образно-чуттєвого сприйняття світу. І тоді як число позанаціональне в своїй знаковій умовності, слово завжди безпосередньо пов'язане з родовими особливостями людини. Тому для неї воно не просто певна ознака чи поняття. Для кожної людини те чи інше слово вміщує в собі якісь свої індивідуальні відмінності: свій притаманний лише їй сприйняття образ, свій колір, смак і запах. А також безліч інших відчуттів, що відповідають її характеру, способу світосприйняття й мислення. Тому той самий звук кожної людини вимовляє по-своєму. Своя в кожній людини і манера говорити. Один мовить спроквола, інший — швидко. По-різному вибудовують люди і мовні звороти та окремі вирази. Скажімо, хтось скаже: хотілося б. Інший — хотіло-б-ся. Ще інший — ся-б-хотіло. Коли ж говорити про мову загалом, то можна стверджувати, що її фонетика завжди співвідноситься з національними особливостями душі народу. А морфологія — відповідає способу його світосприйняття й мислення. Тобто — його ментальності. “Мова народу, — зазначає у своїй праці “Рідне слово” видатний український педагог Костянтин Ушинський, — кращий, що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворюється весь народ і вся його батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори й долини, її ліси і ріки, її бурі й грози — весь той глибокий, повний думки і почуття, голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини до її іноді суворой батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, в усних народних поетів”... І далі: “Мова є найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, ті, що живуть та майбутні покоління народу в одне велике, історичне, живе, ціле”. У світлі сьогоденних наукових концепцій, така оцінка мови постає ще більш виразною. Адже кожне живе слово, як символ, як окремих кодів сигнал, на енергетичному рівні завжди характеризується певним модулем. І цей модуль знову ж таки пов'язаний з родовими особливостями людини, з її акустично-артикулярним паспортом. Ось як про це говорять у своїй книзі “Прелесть тайни” геолог Р. С. Фурдуй та фізик Ю. М. Швайдак: “Чо же касается акустически-артикулярного

“паспорта” человека, то он формируется во время внутриутробного развития в жидкости материнской плаценты под влиянием артикулярно-акустических “паспортов” предков. Поэтому истинное познание вещей происходит на звездном языке предков”. А коли врахувати, що оте “зоряне” слово предків, як символ, наділене ще й силою зворотного впливу на людину та середовище її буття, то стає зрозумілим, чому відлучення од рідної мови обертається наслідками її духовного переродження та виродження як виду. Цим же пояснюється і надзвичайно уважне ставлення предків до кожного слова. Особливо в дні свят, під час обрядодійств, молитов та заговлянь. Тобто, в просторово-часових точках зародження нових течій та напрямків існуючого буття. Звідси — особливе значення мови як одного з найпотужніших виховних засобів, як алгоритму подальшого розвитку буття нації.

Нині, не розуміючи отого давнього змі-

класифікатором живого й неживого світу та передумовою пізнання видимої течії буття. На цьому рівні сила слова виявляється в його здатності викликати в людині певні поверхневі рефлексії. Воно пробуджує почуття, бажання, думки; створює той чи інший настрій; викликає конкретні уявлення. Засобом понятійної сутності слова в суспільстві людей відбувається поширення певних знань, чутток, настроїв; створюється відповідне інформаційне середовище. Для прикладу візьмемо слово “зерно”. Як понятійна сутність на рівні суспільно-побутового сприйняття, зі словом “зерно” ми уявляємо конкретний рослинний продукт: жито, пшеницю, овес, просо, ячмінь тощо. Воно викликає у нас певні почуття, бажання й думки, що пов'язані з конкретною трудовою діяльністю людини та її харчуванням: сіяти, збирати, переробляти, запасати, зрештою — споживати.

Друга сутність слова — образна. Вона виявляє себе на рівні філософського та

гоє впадео на землі добрій. І, прозяб, створило плод сторицею”.

Тут, як бачимо, слово “зерно” постає уже зовсім в іншому сприйнятті. Так само як і інші слова притчі: сіяч, птиці небесні, терня, камінь. Їх значення Ісус пояснював своїм учням.

Третя сутність живого слова — семіотична (знакова). Вона виявляє себе на рівні фольклорно-містичного сприйняття. На цьому рівні слово, як символ, ніби поєднує в собі понятійне й переносне значення, фокусує й спрямовує їх зміст у позареальність. Слово, вжите в символічному значенні, стає модулятивним чинником, що впливає на об'єкти, суб'єкти, явища та процеси, які відбуваються з ними. І тому воно стає передумовою створення нових та реформування існуючих видимих і невидимих течій і напрямків розвитку буття. На цьому рівні сила слова виявляється в його здатності викликати надглибокі рефлексії. Воно впливає на підсвідомість людини, обумовлюючи напрямки її психологічної діяльності.

ТАЇНА РІДНОГО СЛОВА

Кожний звук — знак голосу. А слово — то уже співзвуччя. Цілий світ. І життя, мов папороті цвіт, має таємницю за основу. Пізнавали, важили й копали... Та дарма збагнути до путя ніч коротку в переддень Купала, у яку немає вороття. І любов, що землю обіймає. І душа, що вічна — як вода, — в зародку первинності дрімає світло непорочного труда. Але, як відлуння таємниці, нам дано співзвуччя, ті слова, у яких законами криниці невмируща сила оживає. І на тлі безмежного й малого, в кожному дереві з кореня до віт, все, що народилося у слові, — то чітке уявлення про Світ.

фото О. Куплахметова

людини. В цьому полягає магія живого слова. Однак, чинність семіотичної сутності слова обумовлюється певними періодами циклічності, в межах яких, на переконання пращурів, відбувається зародження та формування окремих стихій і течій існуючого буття. Тобто, в межах просторово-часових змін. Тут слово ніби втрачає свою понятійну й образну суть і виконує функцію надтонкого модулятивного сигналу. Дана сутність слова пов'язана з вірою людини в його силу. Для прикладу знову беремо слово “зерно”. На рівні фольклорно-містичного сприйняття зерно, як символ, асоціюється з явищем оновлення існуючого буття; зародженням всього живого, як наслідку проявлення родової сили в безмежному розмаїтті образів. Звідси — космогонічний характер символу. Зерном ми посіваємо на Новий рік, аби все зароджувалось, плодилося й множилося — жито, пшениця, вівці, курчата, гусята, головне ж — діти, що приносять радість кожній родині:

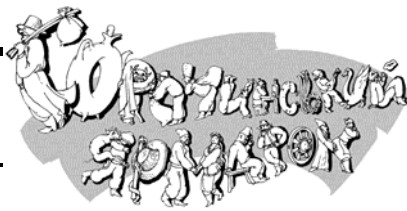
Сійся, родися, зерно крилате!

Родися радість у кожній хаті!

Зерном ми посіваємо й молодят, аби здобувалися на господарство та продовжували рід. У природі чоловіча стать посіває на життя: Сонце посіває, а Земля приймає й родить; чоловік посіває, а жінка приймає й родить. Тому на Новий рік, звичаєво, має посівати лише чоловік — хлопчик. Жінка ж посіває на смерть. Тому покійника, звичаєво, посіває жінка — курхарка. Молодять посіває жінка-мати — вона віддає свою родову силу молодій, бо сама відтепер переходить до стану бабусі. І вже родити — не її справа. Раніше вважалося неможливим, коли одночасно народжувала мати й донька або невістка. Відповідно до давнього народного звичаю, батьки, які оженили сина чи віддали заміж доньку, мають відійти од родового життя. Усвідомлюючи сутність символу зерна, для ритуального посіву завжди беруть добірне зерно, стежачи, аби там не було жодного розбитого чи зіпсутого. Бо це ж принесе несподівані збитки, каліцтва та хвороби. Що вже казати, коли нині, не розуміючи значення символу, на Новий рік часто посівають дівчатка й жінки. Та ще й не зерном, а крупкою! Чи то можна сподіватися на добро?! — сказали б наші предки.

Отже, як бачимо, слово одне, але залежно від рівня його сприйняття, значення й сила цього слова зовсім різні. Проте, як зазначає Олександр Потебня: “Кожного разу, коли ми вживаємо слово, воно постає тільки в одному значенні. Слово, як акт думки, неодмінно має лише одне значення”. Таким чином, людина володіє силою живого слова. Та коли вона не розуміє його сутності, то тоді вона може повернути силу слова в геть небажаному напрямку.

●

Скажіть мені, шановний читачу: скільки письменників живе в Києві? Запишіть: шістсот! Щоправда, не всі вони живуть. Деякі виживають, себто — готуються стати безсмертними. Та мене особисто така кількість “посадових” осіб лякає і вбиває. Бо якщо усіх київських письменників посадити... (посадити за святковий стіл!), то треба... Страшно подумати, скільки треба! Тільки на одну випивку піде гривень тисяч дві! А на закуску? Хіба що моїм спонсором буде увесь уряд неьки-України... То що ж робити? Може, скоротити наше столичне письменство хоча б наполовину? А цю половину ще раз переполовинити?

Тепер скажіть мені: що таке **ювілей**? Тільки не шукайте цього сакраментального слова в Українській Радянській Енциклопедії, бо його там нема. Що ж воно таке? Невже важлива дата? Невже свято? Ні і ні! Для бідного поета — це страшніше, ніж сучасний похоронний ритуал. А для мене — це єдина можливість нагадати про своє існування родичам, друзям і колегам. Забудьте про власні творчі досягнення. Тут головне — накрити стіл. Вельми важливо, аби ваші гості наперед знали, які напої та наїдки їх чекають за празниковим столом. Тоді ви почуєте багато неперевершених епітетів і порівнянь... А краще всього — негайно відмовтеся од першого п'ятдесятиріччя, шістдесятиріччя та інших скромних дат. Подумайте про свій сімейний бюджет. (Тут у голову лізуть нахабні й нікчемні рими: поет — бюджет, поет — буфет, поет — скелет...)

Шановне товариство! Я вношу геніальну пропозицію: треба відзначити лише столітній ювілей! Тоді не всі прийдуть. Та й сам ювілянт може кудись не прийти...

Микола СОМ

БУДЬМО! Усмішка

О! Уже телефонують. Уже готують гарячі промови. Хай їм грець! І де я взявся на свою тверезу голову? Навіщо я сьогодні народився? І навіщо розголосив себе поетом? Якби був гострозубим критиком, то ніхто б мені не ювілейв... От що я зроблю: скорочу геть усіх письменників, родичів і друзів. Викреслю дорогий і рідний секретаріат нашої Спілки. І навіть домашнього критика Б. не прийму у свої ювілейні обійми. А ще навіки відмовлюся од авторських вечорів, бо хтось таки прийде. Когось принесе. Когось принесуть... А од всенародного вшанування я не відмовлюся. Нехай святкують. Нехай пишуть. Хай із моїм патретом вийдуть у світ усі газети й журнали.

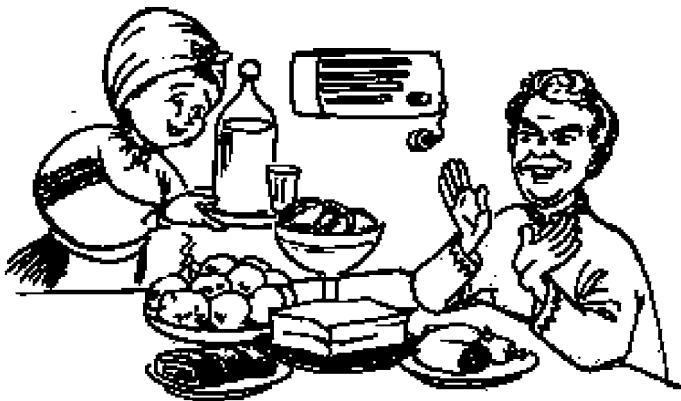
Слава Богу! Я залишився сам із собою. Ще вчора моя оспівана жінка пішла із дому. Мені винесла душі поета. Але на добру згадку залишила мені буханець хліба, кусень сала й цибулину. Ну, а чарчину я сам знайду. Он вона — рідненька й дорогенька! Стоїть собі у старому рибальському валянку.

Сідаю на кухні — за постійним столом свого творчого натхнення! — і вмикаю репродуктор. Українське радіо, яке я ніжно люблю, у мій ювілейний день обіцяє погоду. І раптом... Раптом передають мої власні твори із якоїсь нової книжки. Звичайно, нової книжки у мене немає і вже

ніколи не буде, але на моїй кухні настає веселе пожвавлення. Я ріжу сало, роздягаю цибулину і наливаю чарчину оковитої.

— Будьмо! За українське радіо! За єдину можливість дійти до рідного народу!

А через дві години мій захриплий репродуктор передає знайомі пісні, що були написані мною ще в мину-

Малюнок Ю. Козюренка

лому столітті. Пісні майже забуті, але їх співають незабутні артисти. Ось чому я знову піднімаю повну чарку.

— Будьмо, дорогі мої артисти! Я п'ю за вас і замість вас. Так само за-

мість вас я дожовую останній шматок сала... А хто і що ж там далі?

Так, це був мій незабутній радіодень. У цей день один маститий літературний слідопит, який хвацько розбирав і збирав мої поетичні рядки, назвав мене (один раз!) видатним поетом, тричі — відомим, сім разів — талановитим і навіть помітним. Я вичавив із себе розчулену сльозу. Мене ще ніхто так нахабно не хвалив. Я готовий був умерти від запізнілого визнання. Неймовірно розхвилюваний, я знову кинувся до рибальського валянца, але нічого конкретного там не знайшов. А вже йшлося до обіду. І раптом (знову раптом!) під дверима своєї квартири я почув голосний жіночий плач. Відчиняю двері — і очам своїм не вірю. Це ж моя рідна сере-

обмацати. Сестра Ольга щасливо усміхається й говорить:

— Іще зранку в центрі нашого села на все горло кричить репродуктор. Та все про тебе, та все про тебе! Щось тут не те. Збіглися всі родичі. Почався переполох. Кажуть мені: “Олько! Ти чуєш, як твого брата хвалять у Києві? Видать, він помер. Живих так не хвалять. Збирайся, Олько, та паняй швиденько в Київ. А хоронити будемо в селі, бо в Києві дорожче”. Дак я оце усе покинула — і гайда в Київ...

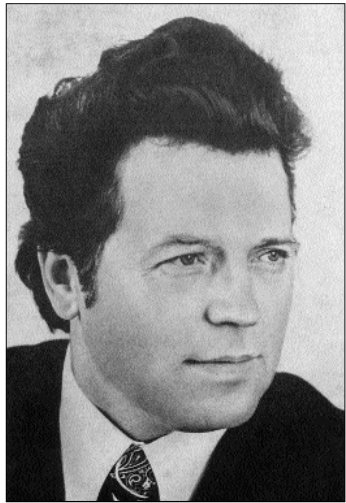
Розхвилювана сестричка виставляє із могутніх кишків і торбинок багату домашню поживу: повну сулію самограю-перваку, півбодні сала й шинки, довжелезне кільце пахучої ковбаски, квашену капусту і солоні огірки, банку меду, в'язку цибулі і торбешку червонобоких яблук...

Яка благодать! Я вдихаю рідний запах сестриноного начиння і питва. А потім навколішки стаю перед репродуктором, що хрипить на поетичній кухні... Агов! Дороге українське радіо! Ти чуєш мене? Я обнімаю тебе рукою Дніпра і рукою Десни, які омивають мою благодатну Київщину. Низенько тобі кланяюсь і дуже прошу: повтори оцей радіодень чи придумай щось новеньке. Хай мене іще раз похоронять — я не проти. Тільки знай, що в мене не одна ріднесенька сестра. У мене чотири рідні сестри, десять двоюрідних і двадцять дві троюрідні і хтозна скільки небожів із Сомової вулиці. Коротше кажучи, у мене півсела рідні. Хоронити є кому... А щедрими дарунками мого села я охоче поділюся із київськими письменниками, артистами і журналістами.

Будьмо! За ваше і моє безсмертя!

Не забудьте мене похвалити...

ЧУТТЯ ЄДИНОЇ ПРОВИНИ

Так буде називатися нова книжка відомого поета, державного і громадського діяча Петра Ілліча Осадчука. Людина він серйозна і солідна, разом із Яворівським стоїть біля керма Національної спілки письменників України, але у добірному товаристві живих класиків українського

письменства часто чути його дружній чи дошкульний сміх. “Називайте мене просто — Іллічем”, — ця Осадчукова іронічна фраза вже давно і щиро звеселяє всеньку Україну. А його сатира гостра і колюча, гумор вибуховий, іскрометний. Звідки ж море сеї невичерпності, іронії, сарказму і природного таланту? Хочем знати: як з'явилася назва майбутньої книжки? Про це оповідає сам невтомний майстер-пересмішник, давній друг і вірний побратим цікавих просвітян:

— Назва книжки, певне, вища, серйозніша од усяких пересмішок. Вона продиктована тими суспільними обставинами, у яких ми опинилися. Дуже легко списувати все на відомих вождів, але народ — також творець історії та учасник усіх політичних процесів. У наших негараздах винні не тільки ті люди, що творили зло, а й ті (і, може, навіть більше), хто мов-

чить, не голосує так чи так, а хитро і підступно утримується. Думаю, що ті, хто й нині утримується — найнебезпечніші люди. Ось чому в майбутній збірці є така строфа:

*Немає жодної людини
Безвинної в жорстокий час,
Чуття єдиної провини
В покуті поєднало нас.*

— **Ваші попередні книжки теж були наповнені дошкульною сатирою та веселим гумором. Ми їх пам'ятаємо: “Тетатр перед мікрофоном”, “Літаючі таріли”, “Ресстр українського лайдацтва” та “Паранормальні явища, або Мала енциклопедія великого лицедійства”. Самі назви нам багато кажуть. Звідки ж вони взялися?**

— Гумористом та сатириком я став тоді, коли обирався до укра-

їнського парламенту. Нескінченні політичні баталії, безплідні дискусії викликали в мене не лише обурення, а й щоденний сміх. Деякі народні депутати і донині є народним посміховищем.

— **Як ви, Петре Іллічу, означеєте непереможну силу сміху?**

— Дуже просто і серйозно. Сміх — це природний стан розумної людини, яка бачить явища й події незвичайно перевернутими, такими, що суперечать здоровому глузду. Недарма ж бо хтось із великих сказав: “Сатиричне відображення світу — геніальність навиворіт”. Сміх — це оркестровка думки, яка не реалізувалася, а все інше — зубоскальство.

Розмовляв **Микола СОМ**

Петро ОСАДЧУК

ЧУЖИНЦЯМ У НАС НАЛИВАЮТЬ ПО ВІНЦЯ

Графоман komponує розслинені строфи,
Чорт у храмі танцює зі свічкою.
Україна стоїть на межі катастрофи,
А козацтво співає: “Тихо над річкою”.

Чужинцям у нас наливають по вінця,
А їм хочеться — по виднокруг.
Україна без жодного українця —
Сатанинська мета шовінію.

— Спасите Україну! — волає баберія,
За якою стоїть нам відома імперія.
А я вам скажу не на користь імперії:
— Україну рятуймо від тієї баберії.

Немає жодної людини
Безвинної в жорстокий час.

Чуття єдиної провини
В покуті поєднає нас.

З азійських лісів, з вулканічних планет
До Вкраїни лунає: — Комуністи, вперед!
Як трималися вчора,
так тримайтесь й нині —
Комуністи і мафія завжди єдині.

ЄДИНА РОДИНА

Вчорашні блюдолизи й стукачі —
І на те немає ради! —
Ходять гонорово, як павичі,
Коридорами влади.

Відомий політик Харлампій
Завжди в бойовому строю.

Вірний син кількох різних партій
Відстоює фірму свою.

Зовні — праведник зирить з ікони,
Златовуст — тільки вийде на люди.
Та як злодій в законі пише закони,
То правди нема і не буде.

Немає рівних йому по уму
І — дивина — нема йому заміни,
Особливо, коли він у Криму
Відпочиває від України.

Всі чисті й нечисті
Входять до одного коша.
Немає тут суду честі,
Бо в безчестя закута душа.

І все-таки демократія
розвивається помалу,

Ті поле орали, ті в космос ракети слали.
Ті ліс валили в тайзі,
роздираючи руки до ран,
А на чільному місці в музеях Слави
Красувався один “богорівний” бовван.

Вже пройдено шлях із трагедій і драм,
Ми позбулись іржавих накиннутих пут,
Та чому і понині, де б мав бути храм,
Над душею нахабно навис агітпункт?!

Імітатори життя.
Майстри імітації
Своєї жертвовності,
Навіть коли жер повністю,
Навіть коли щодо нації
Був у стані прострації,
Свого не збагнувши буття,
Що було ганебною повістю.
І гризною із власною совістю.
ІМІТАТОРИ ЖИТТЯ
Нас вели в майбуття
І привели:
— Далі воза тягніть, воли!

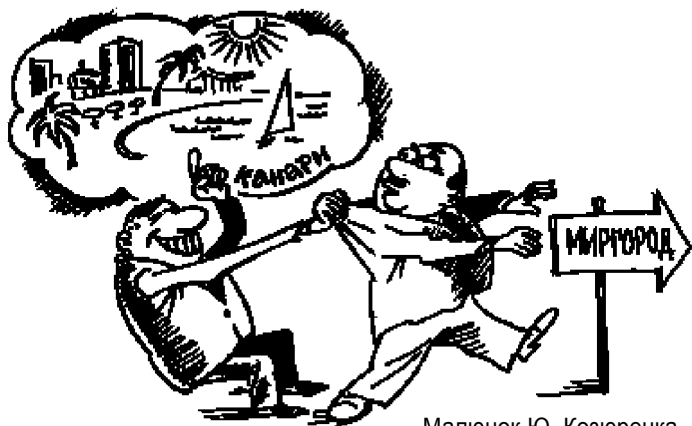
І ФАНТАСТИКА СТАНЕ РЕАЛЬНІСТЮ...

“...То що ж це твориться в нашій славній Україні? Люди добрі, та допоки? Чи буде коли-небудь цьому край? Вже хомо сапієнс нашого, українського, хапають і серед білого дня!.. Рятунку немає. Як і закону, щоб його захистив. Обзивають нас якимось е-е... електоратом і виловлюють просто на вулицях. Більше того, на квартири набіги влаштовують — з квартир забирають. За шкірку і... і — в літак. І чартерним рейсом тебе... Думаєте, в Трускавець чи в Миргород? В Бердянськ, зрештою, чи в Яремчу? Еге! Діждетесь! Не в Хмельник і навіть не на Південний берег Криму — це вже пройдений етап. У чужину пруть нашого брата-електората. Кого на Сейшели, кого на Багами, кого в Ніццу, а багатьох на Мальту, Кариби, Андорру, в Емірати до шейхів. Чи в Єгипет, у якийсь там Шарм Ель Шейх. Розкошуй у п'ятизіркових готелях, не кажучи вже про круїзи на океанських лайнерах. А тих, котрі за себе не можуть постояти, особливо беззахисних пенсіонерів, так і навколо світу примушують той... круїзити. Та й потім... І взагалі... Оці вибори президента... Депутатів. І ще кого там? Ну, розумію... Кожному хочеться побути президентом України. Чи хоча б походити в нардепах.

Але ж діватися вже нікуди від виборів. Кожен з кандидатів наймає літаки і чартерними рейсами людей у статусі електорату, не питаючи на те їхньої згоди, відправляє на той чи той світовий курорт. Аби вони тільки за нього на виборах голосували, аби ли-

шень його президентом чи нардепом обрали. А кандидатів щороку реєструють чи не по добрій сотні на одне місце — від усіх не відіб'єшся, доводиться у різних там Єгиптах-Туреччинах загорати чи туристом мандрувати. Ледве встигають орендовані кандидатами літаки на різні там Мальдіви розвозити населення України, чи то пак електорат. Виборців, одне слово. А плутанина яка виникає при цьому! Свавілья яке

канарився вже по зав'язку на попередніх виборах. Іншому навпаки, на Канари аж свербить, а його, бідолагу, прямцем у Сингапур. І поскаржитись нікому. Я вже який рік не можу, наприклад, на Майорку потрапити, бо мене як не в Таїланд відправлять, то на Гаваї чи й на Цейлон закидають. Хоч і загорів до чорноти і див усіляких на сто років наперед надивився, але ж не там загорав, де хотів...”

Малюнок Ю. Козюренка

чиниться. Багатьох од сімей відривають, від дітей, а кого й від улюбленої роботи — правда, зі збереженням заробітної плати. Навіть згоди того електорату не питають, куди його відправити позаграти. Може, чоловікові на Кіпр кортить, а його — бац! — на Канари! А в нього вже ті Канари, приміром, у печінках сидять. На-

— Мені б оце твої турботи, зараза! — буркнув рядовий виборець Петренко і далі не став читати газету. — Фантастика якась!..

Глянув на підзаголовок, справді: фантастичне оповідання. — Тю, дурний, а я читаю...

У двері подзвонили. Відчинив, бо не було чим і похмелитися. По той бік стояли троє: двоє чолові-

ків і жінка. Всі з торбегами.

— Здрасті, — заусміхалися натренованими посмішками, що годилися для трудящих. — Ми — довірені особи кандидата в народні депутати Обіцяйленка, який...

— Що приперли? — безцеремонно перебив їх рядовий виборець Петренко. — Тут голова після вчорашнього, як не лусне...

Виявилось, що принесли: а) пачку (1 кг) гречки і пляшку горілки. При тому дешевої, якоїсь настоянки, та біс із нею! Згодиться!

— Голосуйте за нашого... — почали прибулі.

— А пива у вашого... немає? — перебив їх рядовий виборець Петренко. — Що ж ваш кандидат такий бідний?

— Але він обіцяв... Якщо проголосуєте за нього... Оберете його в парламент, то він... Райське життя кожному влаштує...

— Не один обіцяв. От як створить нам рай, тоді й приходьте, — рядовий виборець Петренко згріб скромний презент чергового кандидата в нардепи. — Не густо, та... дарованому коневі в зуби не дивляться. Дідько з вами, хоч похмелюся. — І зачинив за собою двері, притиснувши до живота не так пакет з гречкою, як пляшку, що клично булькала.

— Ось так, — буркнув він на адресу недочитаної газети. — Ось вона, сувора реальність. А ви... На Канари, на Сейшели кандидати возять своїх виборців!.. А наші — кеге гречки і пляхенцію якоїсь настоянки!.. От вам і Кариби, Андорри та Емірати... — зітхнув, розкупорюючи пляшку. — Але будемо оптимістами, можна й з горла... Тобто, може, ще й доживемо, коли й нас повезуть на Канари канарить. Так би мовити, фантастика на решті стане реальністю...

КОЛОМИЙКИ ВИБОРОВІ

Ми на вибори йдемо,
Геть з очей більмо-ярмо!
Ми за нашу Україну
Щирий голос віддамо.

Комуняка ненаситний
Пнеться в депутати.
Чи ми будем голосити,
Чи голосувати?

Ми були глухонімі.
Стали голосистими.
Ходім куме, у парламент
Керувать міністрами.

Ой ти кумонько-кума,
Збожеволів твій Хома —
Босий із торбиною
Ходить за “единою”.

Чоловіче, вари борщ,
Не ходи безпутньо!
Ти зі мною чи з кумою
Прийдеш у майбутнє?

Як не йшов ти в депутати,
То крутився коло хати,
А тепер тебе, коханий,
Штири рочки треба ждати.

● **О. СЛАВЕНКО,**
просвітянка із Херсона

РІДНОМОВНІ ФРАШКИ

РЕВНИТЕЛЯМ “ДВОЯЗЫЧИЯ”

Не мова — рик чи зик,
Якийсь драгливий звук:
Роздвоєний язик
Буває лиш в гадюк.

СВОБОДА СЛОВА

Свобода слова: ляп та ляп!..
А в роті доларовий кляп.

ХТО ЩЕ ТАКЕ МАЄ?

Бідні й дурні ми — та все те дарма:
Є в нас таке, що ні в кого нема!
Лікти кусайте, чужинці, —
Однак:
Є в нас апостроф і є м'який знак!

КИМ СТАЛО СЛОВО

Дух Словом став, а Слово стало Богом,
Розрадою непевним і убогим.
Тепер же Слово — хто того не зна, —
Уже не Бог, а скорше — сатана...

МОВНА БЛАГОДАТЬ

Рідна мова? Та нема проблем:
Нею ми страждаєм і живем!
Дайте нам лиш рангів і посад —
Заговорим нею всі підряд!

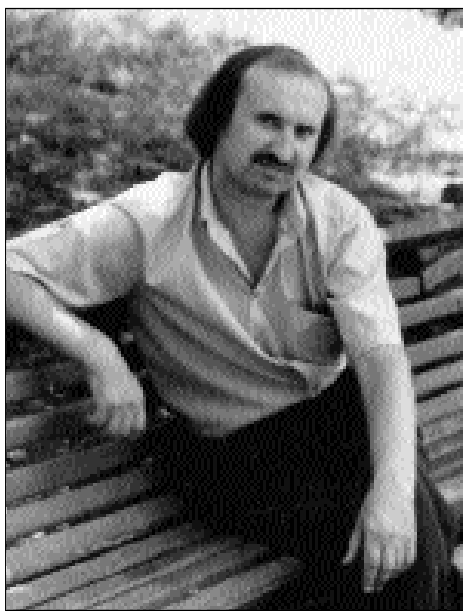
ГІРШЕ КРАЩОГО

Гірше не раз вже бувало людині —
Тільки й тоді було краще, ніж нині...

ЖИВУЧИ З ВОВКАМИ

У книжках — не наша віра,
На щитах — чужі цитати:
Приростає вовча шкіра
І до нашого ягняти!

● **Микола ПЕТРЕНКО**

Михайло ПРУДНИК

МІСЬКИЙ БЮДЖЕТ ГУМОРЕСКА

Але тут до мене підійшов чоловік з голубою пов'язкою на рукаві. “Мале підприємство “Мікроб” — встиг я прочитати на ній напис. — 3 вас гривня! — дістав він авторучку і пачку квитанцій. — За що? — здивувався я. — Ну ви ж чхнули? — Чхнув. — Значить, платіть гривню.

— Не розумію.

— А що тут розуміти? Ви чхнули, у повітрі стало більше мікробів. А це означає, ви завдали атмосфері нашого міста шкоди. Якщо кожен дозволить собі чхати де заманеться і скільки заманеться, то нам дихати нічим буде. Міська влада вирішила таким чином боротися за чистоту повітря — раз, і поповнити свій бюджет — два. Ви що, газет не читаете?

Я підозріло глянув на “борця з мікробами” і, ризикуючи життям, перебіг на інший бік вулиці.

“Краще піду на роботу пішки”, — подумав я.

Пройшов метрів сто.

І тут мене наздогнало двоє молодиків. На їхніх куртках червоними літерами було написано: “Корпорація “Асфальт-підшова”.

— Привіт пішоходам! — привітали вони. — Ходимо, значить?

— Ходимо, — спробував при-

язно усміхнутися я.

— 3 вас — гривня!

— За що?

— Ну ви ж ходите?

— Ну?

— Ви ходите — асфальт стирається. Автомобілісти он за дорогу платять, а пішоходи за тротуари — ні. А чим ви кращі? Що, не чули про розпорядження міської влади? Треба ж якось поповнювати міський бюджет.

— Слава Богу, що хоч за дихання ще гроші не беруть, — зітхнув я.

— Не брали, — уточнили молодики. А з сьогоднішнього дня міська влада ухвалила, щоб поповнити свій бюджет... До речі, он

біля того аптечного кіоску ви можете заплатити гривню і дихати спокійно.

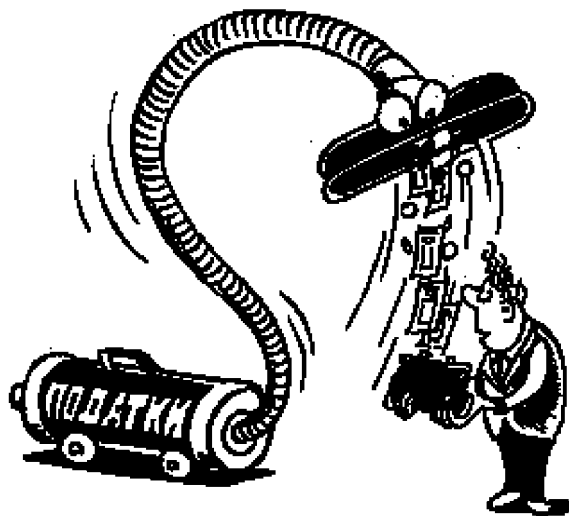
Далі я нічого не пам'ятаю.

До тьми прийшов, коли у весняному небі знову з'явилося сонечко. Весело висвистували на плілястих каштанах шпаки, у проталинах зеленіли чубчики газонів...

Я сидів у скверику на лаві і тримав у руках три квитанції — “за мікроби”, “за ходіння” і “за дихання”.

“У мене ж нема квитанції “за сидіння на лаві”! — підхопився я і побіг. Хоча через кілька метрів мені стало відомо, що і “за бігання” міська влада ухвалила...

Малюнок Ю. Козюренка

Стою на автобусній зупинці. Шпаки на гіллястих каштанах виколісують весну і час від часу імітують свист автоінспекторів. Спантеличені водії натискають дружно на гальма, вискакують із машин. А шпаки уже витьохкують солов'ями. Аж не хочеться водіям залазити знову до своїх салонів і кабін.

З-під снігу пробиваються зелені чубчики газонів, а сонце, зустрічаючи весну, золотом паляницею пливе величаво у небесах на білих рушниках хмар...

Та ось воно запливило за велику хмару, схожу на гусака, і загубилося у білому пір'ї під широкими крилами того птаха.

А може, просто вирішило перепочити.

Війнув прохолодний вітерець і я... чхнув.

Чхнув, то й чхнув. Не така уже й значна подія, щоб про неї розповідати.